

PERENAISE KÄSIRAAMAT

TOIMETANUD
MAG. ALMA MARTIN

BESTI MAANAISTE KESKSELTSI VÄLJAANNE

PERENAISE
KÄSIRAAMAT

J. Tider.

S. M. L.

T O I M E T A N D
Mag. ALMA MARTIN

EESTI MAANAISTE KESKSELTSI VÄLJAANNE

KÄSIRÄÄMAT
PÄÄTÄMÄT

1934

Eessõna.

Käesolev Perenaise Käsiraamat, mis on esimene sellelaadiline raamat Eestis, püüab anda tegelikkudele perenaistele kui ka õppijaile ja igale naisele vajalikke teadmisi ja juhatusi kõigil kodumajandusaladel, soovides vähendada seega praegu teravalt tunduvat kodumajandusliku kirjanduse puudust.

Käsiraamatu koostamisest võtsid osa paremad asjatundjad. Käsikirjade kohta on saadud väärtuslikke näpunäiteid mitmelt eriteadlaselt ja tegelikult perenaiselt, mille eest siinkohal olgu öeldud suurem tänu dr. V. Sumbergile, dr. med. R. Sikkale, dr. sc. nat. E. Lepikule, hra K. Zolkile, hra A. Mätlikule, hra A. Langele, hra V. Hiiopile, pr. S. Ungersonile, pr. V. Kõppile, E. Maanaiste Keskseltsi juhatuse liikmeile ja kõigile teistele, kes on oma nõuga kaasa aidanud käesoleva raamatu koostamisel.

Nagu öeldud, ilmub sellelaadiline raamat esmakordselt. Kui käsiraamatu tarvitajad peaksid leidma selles mõningaid puudusi, siis palun sellest mulle teatada E. Maanaiste Keskseltsi või ajakirja „Talupere-naine“ kaudu. Järgneva väljaande toimetamisel võtan häämeelega arvesse lugejaskonna sooviavaldusi ja näpunäiteid.

Alma Martin.

Tartus,
Aprill, 1934.

S i s u .

	Lk.
Eessõna	3
Mõningaid tarvilikke näpunäiteid maa- ja pere- naisteseltside tegelasile	6—29
Tervishoid ja lastehoid	30
Esimene abi õnnetusjuhtudel	30
Tavalisemaid nakkushaigusi	34
Koduseid arstimisvahendeid	40
Täiskasvanute keha pikkuse ja raskuse normaalvahe- korrad	42
Lapse iga, pikkus ja raskus	42
Laste toitmine	43
Koolilaste unetarvidus	46
Lastehoolekande-asutised ja nõuandepunktid	46
Toitlus	49
Kehale tarvisminevad toitollused, nende otstarb ja lei- dumus	49
Toitolluste ja kalorite tarviduse määrad	50
100-kalorilised toiduportsjonid	51
Toitainete sisaldavus ja toiteväärtus	52
Juhtnööre toidusedelite koostamiseks	54
Tarvilikumaid juhtnööre toitude valmistamiseks	54
Toitude valmistamisel vajalik keskmine ainete hulk 1 liitri vedeliku kohta	57
Toitainete kaalu ja mahu vahekorrad	58
Toitainete steriliseerimine õhukindlates purkides	59
Aiandus	60
Ühele inimesele vajalik aiasaaduste hulk aastas, tarvi- liku maa-ala suurus, külvimäärad, vahekaugused ja paremad sordid	60
Aias esinevad tähtsamad seenhaigused ja nende tõrje	62
Aias esinevad tähtsamad kahjurid ja nende tõrje	64
Aias tarvitataivate pritsimisvedelikkude valmistamine	65
Toalilled	67
Näpunäiteid toalillede eest hoolitsemiseks	67
Tavalisemaid toalilli	69
Kodulinnukasvatus	76
Soovitavad kanatõud	76
Hää muneja kana tunnused	76
Kanala ja selle sisustus	76

Kanade söötmine	77
Kanapoegade söötmine	79
Meil levinud hanede, partide ja kalkunite tõud	80
Hanede, partide ja kalkunite söötmine	80
Vanus, mil kodulindude pojad kõige õrnemad ja haigus- tele vastuvõtlikumad	81
Sugulavad	82
Kangakudumine	83
Kangamaterjalid	83
Kangamaterjali kulu arvestamine	83
Soa nummerdamine ja tarvitamine	83
Nöörniite ja kirjatelgede juures tarvitataivate nööride pikkused	84
Näpunäiteid kangaseadluse rakendamiseks telgedele	84
Hää vaheliku moodustamine	84
Tavalisemate pesu- ja rõivastusesemete riidekulu arvestamine	85
Lõngamaterjalid tikkimistöodeks ja pitsideks	89
Plekkide kõrvaldamine	90
Juhatusi tähtsamateks kodusteks puhastus- ja korrashoiutöödeks	96
Elamusöödikute tõrje	100
Naiskutsekoolid	103
Naisorganisatsioonide keskkoonidised	105
Posti-telegraafi tariifid	106
Mõõtude vahekorrad	107
Pesu ja nõude loetelu	108
Toitainete ja hoidiste tagavarad	110
Märkmeid	111

Lühendid.

a — aasta	n — nael
g — gramm	sm — sentimeeter
kg — kilogramm	sm ² — ruutsentimeeter
kl — klaas	sm ³ — kuupsentimeeter
km — kilomeeter	spl — supilusikas
lt — liiter	s — suvel
m — meeter	t — talvel
m ² — ruutmeeter	tl — teelusikas
p-ag — postiagentuur	tk — tükk
ptk — postkast	

Mõningaid tarvilikke näpunäiteid maa- ja perenaisteseltside tegelasile.

Maanaisteseltside põhikirjade ja nende muudatuste registreerimisest.

E. Aron.

Ainelist kasu mittetaotlevad ühingud, nagu seda on maanaisteseltsid, haridus- ja karskusseltsid jne. võivad tegutseda ka ilma registreerimata, kuid siis ei oma nad juriidilise isiku õigusi, s. o. õigust omandada ja võõrandada kinnis- ning vallasvara, asutada kapitale, sõlmida lepinguid ja võtta enda pääle kohustusi, kohtus nõuda ja kosta oma organite kaudu. Tähendatud toimingute sooritamiseks tuleks registreerimata ühingul oma liikmete terves koosseisus esineda. See osutub aga takistuseks asjaajamisel. Meie tehwiseeritud ajastu nõuab kiirust ja otstarbekohasust kõigilt eluavalduisilt: raskepäraselt tegetsev mehhanism ei leia tarvitajat. Seda näeme maanaisteseltside juures. Harilikult on maanaisteseltsi asutamisel esimeseks toimuks põhikirja registreerimine, et lihtsustada seltsi esinemist väljaspool koduseid, liikmete omavahelisi piire.

Käesolev lühikene kirjutis tahab anda ülevaate, mis tingimustel ja korras võib sündida maksvate seaduste alusel maanaisteseltside laadiliste ühingute põhikirjade ja nende muudatuste registreerimine.

I.

Et asutada seltsi või ühingu, peab olema vähemalt 3 mõtteosalist. Nad peavad koostama põhikirja, mis sisaldab need minimaalsed nõuded, mis registreerimisseadus kirjutab ette ainelist kasu mittetaotleva ühingu põhikirjale.

Asutatava ühingu põhikiri peab sisaldama ühingu nimetuse, mis peab erinema teiste olemasolevate ühingute nimedest. Kui näiteks tegutseb juba „Keava Maanaisteselts“, siis ei või asutada teist sama nimega ühingut. Põhikirja päälkirjas kui ka põhikirjas tarvitatud nimetus peab olema täpselt üks ning sama. Sama nõue on maksev ka registreerimisavalduse kohta. Et mitte korrata pikka nimetust kõigis põhikirjamäärustes, on võimalik pöörduda esimest paragrahvi tarvitada organisatsiooni tähenduses kas sõna „ühing“ või „selts“, arvestades seda, kas nime koostis on „Ühingu“ või „Seltsi“ sõnastusega. Ühing ei tohi oma nimeks võtta liidu nimetust (liit on ühingute koondis), samuti ka mitte mõne praeguse või endise avalikõigusliku asutise nime, nagu näiteks selts „Tartu linn“ või „Järva maakond“. Pääle ülaltoodud kitsenduste on ühingu asutajail vaba valik nime moodustamisel.

Ühingu põhikiri peab täpsalt ja selgelt määrama, mis otstarbeks asutatakse ühing. Tihtigi võtavad mõned ühingud oma ülesandeks mitmesuguste eesmärkide taotlemise, kuna ühingu tegevusvahendid ja võimalused nende saavutamist ei soodusta. Päämiselt tuleb hoiduda sellest, et üldkasuliku ühingu sihtide juure ei liidetaks ainelist kasu taotlevaile ühinguile ettenähtud ülesandeid. Sel puhul on paratamatu ühingu põhikirja registreerimisavalduse tagasilükkamine, sest et meie seadused sisaldavad eri nõudeid ainelist kasu taotlevate ühingute põhikirjade jaoks.

Kuigi ühingu asutamiseks seadus nõuab ainult 3 mõtteosalist, ei piirdu tegelikult ükski ühing selle liikmetearvuga, vaid ühingu huvides on suurendada oma liikmeskonda. Liikmete koosseisust oleneb ühingu vaimne ja materiaalne jõud seatud eesmärgi taotlemisel. Liikmete koosseisu määramisel tuleb arvestada meie seaduse erinevusi, mille vastu tihtigi eksitakse. Meil maksivad seadused tunnevad kahesuguseid koondisi: ühed — ühingud, teised — liidud. Ühinguks loetakse seaduse järgi kolme või enam isiku koondist, liiduks aga ühingute koondist. Ühingu liikmeskonna võivad seaduse mõtte järgi moodustada ainult füüsilised isikud, kuna liidu liikmeteks võivad astuda ühingud. Meil aga esitatakse tihtigi registreerimiseks põhikirju, kus ühingu liikmeks on ette nähtud pääle füüsiliste isikute veel ühinguid ja asutusi. Sellised põhikirjad — nagu eelpool tähendatud — ei ole kooskõlas seadusega.

Ühing võib endale liikmeid valida ainult isikute seast, kes on esinend sellekohase liikmeksastumise sooviavaldusega. Põhikiri ei saa määrata, et näiteks kõik NN küla perenaised on NN küla maanaisteseltsi liikmed. Meil maksvate seaduste järgi on igal isikul vabadus mõnesu-

guse ühingu liikmeks astumiseks ja sellest väljaastumiseks. Kuid tegelikult mitte iga isik ei ole kõlvuline teatud sihiga ühingu liikmeks. Põhikirjas ülesseatud sihi edukaks taotlemiseks näeb seadus ette, et põhikirjas määratakse, mis tingimustel ja korras võtab ühing endale liikmeid vastu. Põhikiri võib üles seada tingimused isiku kutsetegevuse, vanuse, tema vaimsete ja moraalsete omaduste jne. kohta, kuid ta peab ühtlasi määrama, millises korras isik, kes vastab põhikirjas ülesseatud nõuetele ja sellekohase sooviavaldusega esinend, liikmeks vastu võetakse. Põhikiri võib oma äranägemise järgi määrata, et liikmeks vastuvõtjaks on juhatuse või pääkoosolek. Asja lihtsustamise mõttes annavad ühingute põhikirjad liikmete vastuvõtmise õiguse harilikult juhatusel. Ainult auliikmete valimise õigus tihti eraldatakse juhatuse võimupiirest, andes selle pääkoosolekule, sellega alla kriipsutades auliikme erilist tähendust.

Kui põhikirjas on ette nähtud mitmesugused liikmete rühmad, (tegev-, toetaja- ja auliikmed jne.), siis tuleb ühtlasi määrata nende eriliikidesse kuuluvate liikmete vastuvõtmise tingimused ja kord. Põhikiri peab selgitama, millistel eritingimustel võetakse näiteks vastu tegevliikmeks või jällegi toetajaliikmeks jne. Kui kõigi liikmete vastuvõtmiseks on põhikirjas ette nähtud ühed ja samad tingimused, siis pole mõtet liikmete rühmitamisel.

Ühinguliikmete õiguste ja kohuste määramisel jätab seadus põhikirja koostajale suured vabadused. Ainult liikmete vanadusest on tingitud mõnesugused seaduslikud kitsendused. Nimelt ühingute ja nende liitude seaduse järgi võivad olla ühingu otsusevõimelisteks liikmeteks isikud 18 aasta vanusest alates. Seaduse järgi võivad ühinguliikmeks olla ka alla 18 aasta vanused, kuid siis ei ole nad hääleõiguslikud. Seadus ei takista aga liikme vanust määrata põhikirjas kõrgemale kui see ette nähtud seadusliku alammäärana liikme otsusevõime kohta.

Juhatuseliikmete kohta seab seadus üles eritingimused: nimelt peavad kõik juhatuseliikmed olema täisealised, s. o. vähemalt 20 a. vanad, samuti ka asutajad liikmed.

Põhikiri peab ka määrama, mis tingimustel liige võib ühingust välja astuda. Siin on samuti põhikirja koostajale vabadus antud oma äranägemisel tingimusi määrata. Liige võidakse lugeda lahkunuks kohe, kui ta sellekohase lahkumisteadaande on ühingule esitand, kuid temalt võidakse põhikirja määruste järgi nõuda ette-teatamistähtaega, liikmemaksu õiendamist, liikmekaardi tagasiandmist jne. Samuti peab põhikiri sisaldama määrused, missuguses korras lahkumisteadaanne esitatakse, milline organ liikme lahkumispalvet peab arutama ja selle otsustama.

Kuigi liikme vastuvõtmisel arutatakse, kas ühingusse astuja on kõlbulik koostööks ühingu sihtide taotlemisel, kas ta vastab sellele tasemele, mis asutajad põhikirja kaudu seadnud tingimuseks, võib siiski juhtuda, et liige oma ülespidamisega, moraalsete ja vaimsete omadustega ja tegevusega ei ole soovitatav ühingu liikmete koosseisus. Kuidas säärasest liikmest vabaneda, selleks peab põhikiri määrama liikme väljaheitmise tingimused ja korra. Liikme sobivust tuleb otsustada nende tingimuste kohaselt, mis ette nähtud põhikirjas. Sellepärast peab põhikiri sisaldama nõudeid, mille vastu liige ei tohi eksida. Väljaheitmise põhjuseks loetakse ka harilikult liikme majanduslike kohustuste mittetäitmist ühingu vastu, kui see on põhikirjas ette nähtud ühingust väljalangemise tingimusena. Liikme väljaheitmist peab otsustama ühingu teatud organ. Et ära hoida igasuguseid lahkarvamisi — millise organi võimupiirsesse kuulub väljaheitmine, peab ühingu põhikiri selgelt määrama väljaheitmise korra. Harilikult annavad ühingute põhikirjad liikmete väljaheitmise otsustamise pääkoosolekule, andes sellega võimaluse kõigile liikmeile asja arutamisest osa võtta, ning esitada motiive poolt ja vastu. Põhikirja koostajad võivad ette näha ka väljaheitmise erikorra, luues selleks eriorganid (aukohtu) või anda selle otsustamine muude asjade hulgas juhatuse võimupiirsesse.

Oma sihtide taotlemiseks vajab iga ühing majanduslikke võimalusi, kuigi mõne ühingu sihi taotlemine iseendast ei näe ette mingisuguseid majanduslikke kulusid (näiteks lauluharrastamine), ometi peab ühingul olema summasid asjaajamiskuludeks. Et ühingu majanduslikke kulusid katta, nõuab seadus, et iga põhikiri sisaldaks liikmemaksu määramise korra. Põhikiri võib ette näha liikmemaksu suuruse, kuid see viis ei võimalda liikmetele olude kohaselt suuremaid või vähemaid makse päale panna ilma põhikirja vastava muudatuseta. Otstarbekohasem on põhikirjas üldiselt ette näha, millise organi võimupiirsesse antakse liikmemaksu määramine. Tarviduse korral võib põhikiri anda juhatusi, mis alusel liikmemaksu määramine võib sündida.

Ühingu kui juriidilise isiku juhtimine sünnib tema organite kaudu. Maksva seaduse järgi peab igal ühingul olema kaks organit: juhatus ja pääkoosolek.

Pääkoosoleku moodustavad harilikult kõik ühingu liikmed. Et kõik liikmed saaksid osa võtta pääkoosolekust ja pääkoosoleku päevakorras olevate asjade arutamisest ning otsustamisest, selleks peab pääkoosoleku kokkukutsuja (harilikult juhatus, kui kokkukutsumiseks pole ette nähtud teist korda) liikmeile teatama pääkoosoleku aja. Seadus nõuab, et liikmete kokkukutsumise kord oleks põhikirjas määratud. See on eriti tähtis sellepärast, et

iga liige saaks õigel ajal teada pääkoosolekust, kuid mitte vähem oluline pääkoosoleku seadusepärasuse määramisel. Kui mõni liige näiteks põhikirjas ettenähtud korras ja tähtajal kutset ei ole saand, võib ta terve pääkoosoleku-käigu lasta kohtukorras tühistada. Asjad, mis alluvad pääkoosoleku otsustamisele, tuleb põhikirjas kindlaks määrata. Põhikirjas pääkoosoleku võimupiiresse ette nähtud asjade otsustamist ei saa enda pääle võtta mõni teine ühingu organ ilma seaduslikus korras põhikirja muutmata.

Ühingu juhatus tegutseb harilikult ühingu esindajana ja pääkoosoleku otsuste täitjana. Tema asukoht tuleb põhikirjas kindlaks määrata, samuti tuleb põhikirjas määrata ühingu juhatuse koosseis: mitme liikmeline on juhatus ja millised juhatusel liikmete ülesanded.

Kui ühing oma eesmärgid on saavutand või kui temal ei ole enam tarvidust või võimalust nende taotlemiseks, siis tuleb ühingul end likvideerida, milleks põhikiri peab sisaldama likvideerimise korra. Põhikiri peab määrama, kuidas ühingu likvideerimine toimub ja kuhu lähuvad likvideerimisest üle jäänud ühingu varandused.

II.

Ühingu põhikirja registreerimisele esitamisel tuleb kirjutada avaldus siseministri nimele. Avalduses tuleb tähendada, missugust ühingu palutakse registreerida. Kui tahetakse mõnda advokaati või mõnda isikut asutajate seast volitada registreerimise asju ajama, siis tähendatakse see samuti palves. Allakirjutajateks on ühingu asutajad, kelle allkirjad ühes õigusja teovõimega tõestatakse notari või selle kohusetäitja poolt. Ka vallavalitsuste poolt tõestatud allkirju tunnistatakse ametasutuste poolt, kui tõestamismärkusest nähtub, et asutajad on täisealised.

Avaldusele lisatakse juure põhikirja tekst kahes eksemplaris. Mõlemad eksemplarid, mis sõnaliselt täiesti sarnased, kirjutatakse alla samade isikute poolt, kes kirjutavad alla avaldusele. Põhikirjadel seadus ei nõua allkirjade tõestamist. Lisades registreerimisavalduse juure mõne trükitud eeskuju-põhikirja, tuleb enne allakirjutamist järele vaadata, kas tühjadele kohtadele, mis asutajate oma äranägemisel täidetakse, on kirjutatud tarvilikud andmed.

Avaldusele lisatakse juure tempelmaks seaduse alusel ja 1 kroon „Riigi Teatajas“ kuulutamise kuludeks või kviitung maksu tasumise üle „Riigi Teataja“ deposiit- arvele.

Tempelmaksu registreerimistoimingult tuleb arvestada järgmiselt:

registreerimisavalduselt — 1 kr.
põhikirja esimeselt eksempl. — 5 kr.
põhikirja teiselt eksepl. — 50 senti poognalt
lisamaksu — 20 s. poognalt kuni 4 poognani, igalt järgmiselt poognalt 10 senti.

volituselt palves — 25 senti.

Kui näiteks registreerimisavalduse juure on lisatud põhikiri 2 eks. à 2 poogn. (4 lehte), tuleks saata tempelmaksu: 1 kr. + 5 kr. + 1 kr. + 0,40 kr. + 0,40 kr. + 0,25 kr. = 8,50 krooni. Arvates siia juure 1 kr. kuulutamiskuludeks „Riigi Teatajas“, tuleksid kogusummas kõik kulud põhikirja registreerimisel kr. 9.05. (Tempelmaksuseaduse § 12 alusel on tempelmaksust vabad usu- lise, häätegeva, hoolekandeline, teadusliku, karskusliku või haridusliku sihiga ühingud, samuti ka vabatahtlikud tuletõrje-ühingud).

III.

Ühingu põhikirja kui ka nime muudatuse registreerimine sünnib samas korras kui põhikirja registreerimine. Kuid ettevalmistused põhikirja ja nime muudatuse registreerimiseks ei olene enam asutajaist, vaid ühingu sellekohaseist kompetentseist organitest. Kui ühingu teotsemisel on selgund, et põhikiri või ühingu nimetus ei vasta oludele, tuleb põhikiri muuta. Kõigepäält tuleb asjaalgatajal põhikirja järgi selgusele jõuda, millises korras peab toimuma põhikirja muutmine, kes on õigustatud põhikirja muudatuste üle otsustama ja millised tingimused selleks ette nähtud. Põhikirja muudatus võidakس tunnistada seadusepäraseks ainult siis, kui see on läbi viidud täpsalt põhikirjas ette nähtud nõuetele vastavalt.

Esimeseks küsimuseks põhikirja muutmisel on: milline organ võib muuta põhikirja? Harilikult kuulub põhikirja muutmise küsimuse otsustamine pääkoosoleku kompetentsi. Põhikirjad näevad ette selleks toiminguks tihtigi eri kvoorumi ning häälteenamuse. Pääkoosoleku protokollis tuleb tähendada, kas pääkoosolek on otsusevõimeline, näidates ühtlasi mitu liiget on ühingul ja kuipalju neist on koos. Asudes siis põhikirja või nime muutmisele, tuleb jälgida, et põhikirja muudatus ei jäta põhikirjast välja neid määrusi, milliste olemasolu seaduse järgi on nõutav ja et ühing ei võtaks endale muudatuse puhul nimeks mõne teise ühingu nime.

Põhikirja muudatuse üksikud paragrahvid, nime või terve põhikirja muudatus peab olema vastu võetud pääkoosoleku või selle organi poolt, kelle kompetentsi põhikirja muudatuse otsustamine kuulub, korras, mis ette nähtud põhikirjas. Harilikult näevad ühingute põhikirjad ette erilise kvoorumi põhikirja muudatuse otsustamiseks,

samuti nõutakse suuremat häälteenamust. Põhikirja muudatuse (ka täiendamise) otsustamine on siis seadusepä-rane, kui see vastab kõigile põhikirja erinõuetele, millised asjaolud märgitakse protokollis, samuti kui muudetud põhikirja paragrahvide või nime tekst, mis pääkoosolekul vastu võetud.

Registreeritud põhikirja-muudatused hakkavad maks-ma nende registreerimisega seaduslikus korras.

Põhikirja muudatuste registreerimise vormiline kül-g on sama, mis põhikirja registreerimiselgi. Registreeri-misavaldus, milles palutakse põhikirja muudatuste regist-reerimist, esitatakse siseministrile allkirjutatult isikute poolt, kes volitatud pääkoosoleku poolt registreerimis-palvet esitama (võib olla üks või mitu volinikku) või kui pääkoosolek ei ole kedagi eriti volitand, siis ühingu juha-tus. Allkirjad peavad olema tõestatud avaldusel. Aval-duse juure lisatakse põhikirja paragrahvide või põhikirja muudatuse tekst kujul, millisena see pääkoosoleku poolt vastu võetud. Põhikirja muudatuse tekst kahes eksemplaris on alla kirjutatud samade isikute poolt, kes alla kirjutand avaldusele, kuid allkirjade tõestamist siin enam ei nõuta, samuti nagu ühingu registreerimiselgi.

Põhikirja muudatuse registreerimisel tuleb regist-reerimisavalduse esitajail tõendada, et muudatus on teh-tud põhikirja tingimustel ja korras. Selleks lisatakse avalduse juure pääkoosoleku protokollil väljavõtte tõesta-tud tekst (tõestus notarilt või vallavalitsuselt). Proto-kolliväljavõtte peab sisaldama kõik andmed pääkoosoleku seadusepärasuse kohta ja põhikirja muudatuste teksti, mis pääkoosoleku poolt vastu võetud ja millise häälteenamuse-ga. Ei ole küllaldane, kui protokollis ainult mainitakse, et paragrahv NN otsustati muuta, vaid protokollis tuleb tähendada ka muudatuste täpne tekst. Kui on otsustatud üle minna täiesti uuele põhikirjale, siis võib muudetud põhikirja protokollil mitte kanda, vaid see lisada proto-kollil juure. Põhikirja muudatus protokollil lisana peab olema aga alla kirjutatud samade isikute poolt, kes kinni-tasid pääkoosoleku protokollil. Põhikirja muudatuse re-gistreerimisavalduse juure lisatakse veel registreerimis-märkusega põhikiri, millise juure pitseeritakse ametasu-tuses põhikirja muudatuste tekst ning saadetakse pärast seda ühingu-le tagasi.

Ühingu nime muutmine toimub samas kor-ras kui põhikirja muutmine. Muutmisele kuuluvad need põhikirjaparagrahvid, kus figureerib ühingu nimi. Kui ühingu nime on tarvitatud ainult põhikirja päälkirjas, siis võib lahkuminevalt eelpooltoodud korrast esitada vaid tõestatud pääkoosoleku protokollil väljavõtte kahes eksemplaris, ilma põhikirja muudatuse teksti (mis oleks säärasel

juhul ainult põhikirja päälkiri) kahes eksemplaris registreerimisavalduse juure lisamata.

Tempelmaksu tuleb maksta põhikirja muudatuste või nime muudatuste registreerimisel samal alusel kui uue ühingu registreerimiselgi. Põhikirja muudatuse registreerimisel tõuseb tempelmaks lisamaksude näol, mis võetakse avalduse juure lisatud registreeritud põhikirjalt ja protokolliväljavõtelt.

„Riigi Teatajas“ kuulutamise tasu põhikirja muudatuselt või nime muudatuselt on samuti 1 kroon.

IV.

Ainelist kasu mittetaotlevate ühingute liitude registreerimisel tuleb arvestada järgmisi erinevusi.

Liit, nagu eespool tähendatud, on ühingute koondis, sellepärast on liidu asutajateks ühingud, mitte enam füüsilised isikud. Seaduse järgi võivad liidu asutada vähemalt kaks ühingut. Liitu asutavad ühingud peavad oma pääkoosolekuil (kui põhikirjas ei ole määratud teisiti) otsustama asutamise küsimuse, määrates ühtlasi põhikirja, mille alusel liitumine toimub ja kes ühingu esindajana registreerimiseks esitatavale põhikirjale ja registreerimisavaldusele ühingu nimel alla kirjutavad.

Liidu põhikirja registreerimiseks esitamine toimub üldiselt ühingute registreerimise korras ja alustel. Liidu registreerimisavalduse juure lisatakse veel liitu asutavate ühingute pääkoosolekute protokollide tõestatud väljavõtted eespoolmainitud asjaolude kohta. Protokollide väljavõtete esitamiseks puudub vajadus, kui notar on oma tõestusmärkuses toond tarvilikud andmed.

Põhikirja registreerimisavalduse näide.

Siseministeeriumile.

Tagula Maanaisteseltsi asutajate Linda Kivistik'u, kelle elukoht on Tagula vallas, Veere külas, Soo talus, Mari Saar'e, kelle elukoht on Tagula vallas, Nõmme talus ja Anna Põik'i, kelle elukoht on Tagula vallas, Sääre külas, Kalmetu talus

Avaldus.

Esitades siinjuures meie poolt asutatava Tagula Maanaisteseltsi põhikirja 2-es eksemplaris, palume Teid nimetatud selts registreerida seaduses ettenähtud korras.

Lisa: 2 eks. põhikirja, 6.90 kr. eest tempelmarke ja 1 kroon seltsi registreerimisest „Riigi Teatajas“ avaldamise kulude katteks.

Asutajad: Linda Kivistik (allkiri)
Mari Saar (allkiri)
Anna Põik (allkiri)

Linda Kivistik'u, Mari Saar'e ja Anna Põik'i allkirjad, kes vallavalitsuse juuresolekul alla kirjutasid ja täisealised ning teguvõimelised Eesti Vabariigi kodanikud on, tunnistab Tagula vallavalitsus õigeaks.

Vallavanem: (allkiri)
Sekretär: (allkiri).

(Koht, aasta, kuupäev ja nr.)
ning vallavalitsuse pitsat.

Põhikirja muudatuse registreerimis- avalduse näide.

Siseministeeriumile.

Oru Perenaisteseltsi juhatuse, asu-
koht Oru vallas, Aiu külas

Avaldus.

Esitades siinjuures Oru Perenaisteseltsi s. a. 11. märtsil pääkoosoleku poolt vastu võetud põhikirja muudatuse, palume see registreerida seaduses ettenähtud korras.

Lisa: 1) registreerimise märkusega algpõhikiri, 2) põhikirja muudatuse tekst 2. eks., 3) väljavõte pääkoosoleku protokollist, 4) tempelmaksu 7,30 kr. ja 1 kr. „Riigi Teatajas“ avaldamise kulude katteks.

Juhatus: Ella Vask,
Anna Mets,
Marta Eskel,
Alvine Ots,
Meeta Pruuli.

Oru vallavalitsus tõendab, et käesolevale avaldusele on alla kirjutand Oru Perenaisteseltsi juhatuse liikmed: esinaine Ella Vask, abiesinaine Anna Ots, laekur Marta Eskel, kirjatoimetaja Alvine Ots ja abikirjatoimetaja Meeta Pruuli. Ella Vask, Anna Mets ja Alvine Ots on valitud Oru Perenaisteseltsi juhatuse liikmeks sama seltsi 1932. a. 3. märtsi otsusevõimelise pääkoosoleku poolt; Marta Eskel ja Meeta Pruuli on valitud Oru Perenaisteseltsi juhatuse liikmeks sama seltsi 1933. a. 11. märtsi otsusevõimelise pääkoosoleku poolt.

Vallavanem: (allkiri)

Sekretär: (allkiri).

(Koht, aasta, kuupäev ja nr.)
ning vallavalitsuse pitsat.

Pääkoosoleku protokollil väljavõtte näide.

Väljavõtte.

Protokoll nr. 17.

Oru Perenaisteseltsi korralise pääkoosoleku üle 11. märtsil 1933. a. Oru algkooli ruumides, Oru vallas.

Koosoleku avab seltsi esinaine Marta Oja kell 10.30 ja teatab, et koosolek on kokku kutsutud juhatusel poolt põhikirja § 15 ettenähtud korras algusega kell 10, seega on koosolek põhikirja § 15 põhjal otsusevõimeline. Koos on 60-est liikmest 47. Paneb ette valida koosoleku juhataja ja protokollija.

Koosoleku juhatajaks valitakse lahtisel hääletamisel Ella Maranik ja protokollijaks Eva Altma.

Koosoleku juhataja kannab ette juhatusel poolt koostatud ning liikmeile kättesaadatud päevakorra, mis võetakse vastu lahtisel hääletamisel muutmatult.

P ä e v a k o r d.

1. Koosoleku avamine.
2. Koosoleku juhatusel valimine.
3. Möödunud aasta aruanded.
4. Eelarve.
5. Tegevuskava.
6. Põhikirja muutmine.
7. Liikmemaksu kindlaksmääramine.
8. Valimised.
9. Jooksvaid asju.

6.

Põhikirja muutmine.

Seltsi esinaine Marta Oja teatab, et juhatus, olles arutand seltsi tegevust ja põhikirja puutuvaid küsimusi, peab soovitavaks seltsil üle minna uuele laialdsemale põhikirjale ning võtta ühtlasi seltsile uus nimi. Teeb pääkoosolekule ettepaneku võtta seltsile nimeks „Oru Maanaisteselts“. Ühtlasi teeb ettepaneku võtta seltsile uus põhikiri, mille kannab ette pääkoosolekule. Põhikiri on järgmine (protokollida täielik tekst).

Pääkoosolek otsustab lahtisel hääletusel 42 hääle pooltolemisel ja 5 hääle erapooletuks jäämisel:

Võtta seltsile nimeks „Oru Maanaisteselts“ ning muuta seltsi põhikiri nõnda, nagu seltsi juhataja poolt pääkoosolekule ette pandud.

Koosolek valis protokollikiinnitajateks Linda Uiho ja Leena Saare.

Koosolek lõppes kell 13.

Koosolekujuhataja:

Protokollija:

Protokollikiinnitajad: (kaks allkirja)

M ä r k u s: Väljavõte pääkoosoleku protokollist peab olema õigeaks tunnistatud notari, politsei või valla- või alevivalitsuse poolt.

Maanaisteseltsi normaalpõhikiri.

Põhikiri.

§ 1. maanaisteseltsi eesmärgiks on maarahva kodumajanduse edendamine ning naiste kultuurilise ja majandusliku olukorra parandamine.

§ 2. Selle eesmärgi saavutamiseks avaldab selts järgmist tegevust:

- a) selgitab maarahva kodumajanduse seisukorda, puudusi ja tarvidusi;
- b) edendab maanaise kui kodumajanduse juhataja kutsele vastavat haridust;
- c) õhutab maarahva hulgas kodude korraldamist, kaunistamist ja tervishoiu-olude parandamist;
- d) arendab perekonnaelu, emade eest hoolitsemist, kodust lastekasvatust ja haigeravitsemist;
- e) edendab rahva toitmisolude parandamist ja keetmisoskust;
- f) tõstab naiste käsitöö-oskust;
- g) edendab koduloomapidamise ja aiatöö-oskust maanaiste hulgas;

- h) otsib abinõusid maanaistele majandusliku ja ühiskondliku iseseisvuse võitmiseks;
- i) paneb toime kursusi, koosolekuid, loenguid, õppereise, näitusi, võistlusi, pidusid, ja peab üleval koole, raamatukogusid, lugemislaudu, vanadekodusid, nõuandepunkte, instruktoreid;
- j) moodustab töökorralduse otstarbel oma tegevuspiirkonnas osakondi, toimkondi, noorteringe ja tööbüroosid;
- k) astub jõukoonduse ja töökorralduse otstarbel teiste seltside ja nende liitude liikmeks, kui neil maanaisteseltsiga ühiseid ülesandeid.

§ 3. Seltsi tegevuspiirkonnaks on
 juhatus asub
 Seltsil on oma nimega pitsat.

§ 4. Seltsil on kõik juriidilise isiku õigused.

§ 5. Seltsil on lihtliikmed, toetajad-, eluaegsed- ja auliikmed.

§ 6. Seltsi liht- ja eluaegseteks liikmeteks võivad olla kõik Eesti naiskodanikud, kes saanud 18-aastaseks ja kes tunnevad huvi maaelu arendamise vastu. Juhatuse liikmeteks võivad olla ainult täisealised.

§ 7. Eluaegseteks liikmeteks võetakse vastu sarnaseid lihtliikmeid, kes tasuvad pääkoosoleku poolt määratud eluaegse liikmemaksu.

§ 8. Liht- ja eluaegseid liikmeid võtab vastu seltsi juhatus liikmeks astuda soovija kirjaliku avalduse päale. Esimesi liikmeid võtavad vastu asutajad.

§ 9. Toetajateks liikmeteks võib juhatus vastu võtta igat füüsilist isikut, kui ka ühingut. Toetajatel liikmetel ei ole seltsi pääkoosolekul hääleõigust.

§ 10. Auliikmeteks valib pääkoosolek juhatuse ettepanekul isikuid, kes seltsile või maarahva kodumajanduse edendamisele ning naiste kultuurilise ja majandusliku olukorra parandamisele tähtsat kasu on saatnud. Auliikmeks vastuvõtmine sünnib pääkoosolekul koosolijate $\frac{3}{4}$ häälteenamusega. Auliikmed on vabad seltsi liikmemaksust.

§ 11. Seltsi liikmed võivad seltsist välja astuda sellekohase kirjaliku teadaandega juhatusele. Liige loetakse lahkunuks pärast seda, kui ta on täitnud kõik maksukohustused seltsi vastu.

§ 12. Liikmeid, kes rikuvad Seltsi põhikirja, või talitavad pääkoosoleku otsuste vastu, võib pääkoosolek juhatuse ettepanekul välja heita.

§ 13. Liikmed maksavad seltsile iga-aastast pääkoosoleku poolt kindlaksmääratud liikmemaksu ning seltsi liikmeks astumise juures ühekordset sisseastumise maksu 50 sendi suuruses.

§ 14. Seltsi varandused moodustuvad:

- a) liikme- ja sisseastumismaksudest;
- b) riigi- ja omavalitsuse- ning teiste asutuste toetussummadest, isikliktoetustest ja kinkidest;
- c) seltsi varanduse ja ettevõtete sissetulekutest ja muudest seaduslikult omandatud varandustest.

§ 15. Selts vastutab oma kohustuste eest kogu oma varandusega.

§ 16. Seltsist väljaheidetud või lahkunud liikmetele mingisuguseid maksusid tagasi ei makseta.

§ 17. Seltsi tegevust juhib liikmete pääkoosolek ja viimase poolt valitud juhatuse. Seltsi tegevuse järele valvab pääkoosoleku poolt valitud revisjonikomisjon.

§ 18. Pääkoosolekud on korralised, mis juhatuse poolt üks kord aastas kokku kutsutakse, ja erakorralised, mille juhatuse oma äranägemise järele, või revisjonikomisjoni, või $\frac{1}{5}$ liikmete nõudmisel kokku kutsub.

§ 19. Pääkoosoleku kutsed saadetakse kirjalikult liikmetele kätte vähemalt kaks nädalat enne pääkoosolekut. Kutses peab olema tähendatud pääkoosoleku aeg, koht ja päevakord. Nõnda kokkukutsutud pääkoosolek on otsustusvõimeline igasuguse liikmete arvu juures. Seltsi tegevuse lõpetamise otsustamiseks peab kokku tulema vähemalt pool liikmete arvust.

§ 20. Pääkoosoleku otsustada on: seltsi põhikirja muutmine, juhatuse ja revisjonikomisjoni vali-

mine, aruannete ja eelarvete kinnitamine, liikmemaksu määramine, seltsi tegevuse lõpetamine.

§ 21. Pääkoosolekul otsustatakse asju lahtisel hääletamisel, kui 5 liiget kinnist ei nõua, ja liht hääleenamusega; kuid liikme väljaheitmiseks ja seltsi tegevuse lõpetamiseks on tarvilik kaks kolmandikku kokku tulnud liikmete häälest.

§ 22. Seltsi juhatusesse valib pääkoosolek üheks aastaks vähemalt 3 liiget ja 2 asemikku, kes ülesanded oma vahel jaotavad.

Juhatus on seltsi esitaja ja ajab seltsi jooksvaid asju pääkoosoleku otsuste järele. Juhatus seab kokku aasta-aruande ja eelarve ning esitab need revisjonikomisjonile ja pääkoosolekule. Seltsi aruande-aasta kestab 1. jaanuarist 31. detsembrini.

§ 23. Revisjonikomisjoni valitakse pääkoosoleku poolt üheks aastaks kolm liiget ja üks asemik. Revisjonikomisjon tuleb kokku igal aastal vähemalt üks kord et revideerida seltsi aasta-aruannet. Revisjonikomisjoni koosoleku otsused esitatakse pääkoosolekule.

§ 24. Pääkoosoleku, juhatuse ja revisjonikomisjoni koosolekute käik ja tehtud otsused kantakse protokolliraamatusse. Juhatuse ja revisjonikomisjoni koosoleku protokollile kirjutavad alla koosolijad, pääkoosoleku protokollile — koosoleku juhataja ja protokollikirjutaja ning pääkoosoleku poolt valitud kaks protokollikinnitajat.

§ 25. Seltsi tegevus lõpetatakse, kui liikmete arv alla 5 langeb, või ka pääkoosoleku vastava otsuse järele. Seltsi tegevuse lõpetamise korral valib pääkoosolek vähemalt kolmeliikmelise likvideerimise komisjoni ja määrab likvideerimise korra või paneb likvideerimise ülesanded juhatusele. Likvideerimise komisjon realiseerib seltsi varanduse ja võtab abinõud tarvitusele seltsi võlgade täielikuks tasumiseks. Kui likvideerimisel selgub ülejääk, siis otsustab viimane pääkoosolek, milliste üldkasulikkude ülesannete täitmiseks antakse ülejäänud varandus.

Eesti Maanaiste Keskselts ja selle liikmeksastumise kord.

Varsti pääle selle, kui algas hoogne maanaisteliikumine ja tekkisid üle Eesti esimesed pere- ja maanaisteseltsid, tunti ka tarvidust oma keskkoha järele. Nii asutatigi üks aasta pääle esimeste maanaisteseltside tekkimist perenaisteseltside poolt E. M a a n a i s t e K e s k s e l t s. Esimene E. M. Keskseltsi pääkoosolek peeti Tartus 31. aug. 1928. a. 28 pere- ja maanaisteseltsi esindaja osavõtul.

Eesti Maanaiste Keskselts töötab põhikirja alusel, mille järele tema ülesandeks on kodumajanduse igakülgne edendamine maal. E. M. Keskselts kogub oma liikmeiks pere- ja maanaisteseltsid ning teisi naisorganisatsioone, kellel on E. M. Keskseltsiga ühiseid ülesandeid ning juhib, arendab ja ühtlustab nende seltside tegevust. E. Maanaiste Keskselts, oma pääülesande: igakülgne kodumajanduse arendamine maal, teostamiseks peab ametis rea kodumajandus-nõuandjaid, kes annavad õpetust maanaisteseltside poolt korraldatud kursustel ja loengutel ning ühe sekretäri ja kodumajandus-instruktori, kelle ülesandeks on viia täide Keskseltsi juhatuse otsusi ning juhtida ja teha Keskseltsi jooksvat tööd.

E. M. Keskseltsi tegevust juhivad a) asemikkude kogu, b) nõukogu, ja d) juhatuse. Järelevalvet teostab revisjonikomisjon.

Asemikkude kogu, kuhu iga Keskseltsi liige olev maa- või perenaisteselts, kes õiendand õigel ajal oma liikmemaksud, võib saata kaks esindajat, astub kokku vähemalt üks kord aastas ja tema otsustada on kõik põhjaneva tähtsusega küsimused Keskseltsi elus vastavalt Keskseltsi põhikirjale.

Keskseltsi nõukogu liikmed valib asemikkude kogu. Kujunend kombe kohaselt valitakse harilikult igast maakonnast üks esindaja. Nõukogu ülesandeks on asemikkude kogu otsuste teostamiseks juhatusele juhtnõõride andmine ning nende otsuste täitmise järele

valvamine, tööjõudude ametisse palkamine, vallandamine jne.

Keskseltsi juhatuse valib nõukogu. Juhatuse on Keskseltsi esindajaks läbikäimises kõigi asutuste ja isikutega ning on Keskseltsi asjade ajajaks ja juhtjaks Keskseltsi põhikirja ja asemikkude kogu ning nõukogu poolt antavate juhtnõuade piires.

Nõukogu- kui ka juhatuse liikmed ei saa Keskseltsilt oma töö eest mingisugust tasu. Samuti ei saa Keskseltsi palgalised tööjõud olla valitud nõukogu või juhatuse liikmeks.

E. M. Keskseltsi liikmeks astumise kord.

E. M. Keskseltsi liikmeks võib astuda iga maa- või perenaisteselts ja iga teine naisorganisatsioon, kellel on ühiseid ülesandeid E. M. Keskseltsiga.

Iga selts, kes soovib astuda E. M. Keskseltsi liikmeks, peab tegema sellekohase otsuse oma pääkoosolekul. Liikmeksastumise sooviavaldus tuleb saata E. M. Keskseltsile kirjalikult. Sooviavaldus peab kandma kahe juhatuse liikme (esinaise ja sekretäri või nende abide) allkirja ja seltsi pitsatit. Sooviavaldusele tuleb juure lisada kahe juhatuse liikme allkirjaga tõestatud seltsi pitsatit kandev väljavõte pääkoosoleku protokollist, millest on näha, et pääkoosolek on otsustanud E. M. Keskseltsi liikmeks astumise. Igal seltsil, kes astub E. M. Keskseltsi liikmeks, tuleb tasuda liikmeks astumisel 1 kroon sisseastumismaksu ja igal aastal liikmeks maksu, mille suuruse määrab kindlaks igal aastal E. M. Keskseltsi asemikkude-kogu oma korralisel aasta-pääkoosolekul. (Käesoleval ja mitmel viimasel aastal on liikmemaksu suurus olnud 5 kr. aastas). Liikmemaks tuleb tasuda Keskseltsile asemikkude-kogu poolt kindlaks määratud tähtajaks. Need Keskseltsi liikmed, kes ei õienda oma liikmemaksusid õigeaks ajaks, ei saa Keskseltsi asemikkude-kogu koosolekul hääleõigust.

Keskseltsi liikmeil on kõigi teiste maa- ja perenaisteseltside ees eesõigus saada Keskseltsilt oma tegevuses nõu ja abi, ka nõuandjaid kursustele ja loen-

gutele, esimeses järjekorras. Kõik mitteliikmed maa- ja perenaisteseltsid saavad seda alles teises järjekorras ja mõnekroonise eritasu eest.

Liikmeil on õigus igal ajal Keskseltsist lahkuda. Enne lahkumist peavad nad aga kõik oma maksukohustused Keskseltsi vastu täitma.

Liikme, kes talitab Keskseltsi huvide vastaselt, võib asemikkude-kogu koosolek nõukogu ettepanekul $\frac{2}{3}$ koosolevate asemikkude häälteenamusega liikmete hulgast välja heita.

Arvepidamise korraldamisest maanaisteseltsides.

Maanaisteseltsi normaal-põhikiri võimaldab maanaisteseltsidele õige laialdast tegevust. Nii võivad selle põhikirja alusel töötavad seltsid pääle üldise kodumajandusliku ergutus- ja propagandategevuse asutada majanduslikke ja häätegevaid asutusi, moodustada eritoimkondi, osakondi jne. Suurem osa seltseseniajani on piirdund küll kitsapiirilise tegevusega korraldades kursusi, loenguid, kõneõhtuid, pidusid, õpireise jne., kuid juba lähemas tulevikus võib see kõik märksa laieneda.

Vastavalt seltsi tegevuse ulatusele tuleb korraldada ka seltsi arvepidamine. Kui seltsi tegevus on laiaulatuslik, s. o. kui seltsi juures töötavad mitmed erilised asutused ja ettevõtted, siis ei ole mõeldav, et saaks läbi ilma korraliku kahekordse raamatupidamiseta, nagu see on tarvitusel ärilistes ettevõtetes ja ühistegelistes asutustes. Sellevastu, kitsaulatuslikuma tegevuse juures on aga kahekordne raamatupidamine asjatuks koormaks.

Vaatame nüüd missuguseid raamatuid on tarvis pidada.

Maanaisteseltsid on juriidilised isikud, sellest järgneb liikmete nimekirja pidamise tarve.

Liikmete nimekiri peetakse juhatuse protokollide järele märkides uued liikmed sisse ja lahkund liikmed maha. Liikmete nimekiri peab sisaldama kõiki tarvilikke andmeid, nagu: nimi, aadress, liikmeksastumise aeg jne.

Maanaisteseltsi põhikirja §§ 8 ja 11 (Perenaisteseltsi põhikirjas §§ 6 ja 7) näevad ette, et niihästi liikmeksastumiseks kui ka seltsist lahkumiseks on tarvilik esitada juhatusele kirjalik avaldus. Kuna need avaldused on tarvilikud liikmete koosseisu tõendustena, siis tulevad nad erikaustas alal hoida.

Juriidilise isiku juhtivad kui ka kontrollivad organid peavad oma otsused protokollima selleks, et ära hoida võimalikke arusaamatusi. Sellest järgneb tarve pidada protokolliraamatuid. On otstarbekohane pidada eraldi protokolliraamatud pääkoosolekute jaoks, juhatusele ja revisjonikomisjonile. Eritoimkonnad võivad oma otsused kanda ka pääkoosoleku protokolliraamatusse.

Rahaliste tehingute arvestamiseks on, nagu eespool juba märgitud, tarvilik kahekordne raamatupidamine. Neis seltsides aga, kus rahaline läbikäik on väike, on küllalt lihtkassaraamatu pidamisest, kus ühele leheküljele märgitakse sissetulekud, teisele väljaminekud.

Maanaisteseltsi põhikirja § 22 (Perenaisteseltsi põhikirjas § 18) järele peab juhatus koostama aastaaruande. See aruanne peab sisaldama vähemalt kulude ja tulude arve ja bilansi, kui seltsi valitsemisel või omanduses on varandusi. Aruande koostamine ei ole lihtne, kui seltsil on peetud ainult liht-kassaraamat sissetulekute ja väljaminekute arvestamiseks. Sellepärast oleks soovitav, et seltsid võtaksid tarvitusele laiendatud kassaraamatu, mis sisaldab ka kulude ja tulude jaotuse, mis märksa hõlbustab aruande koostamist. (Säärane raamat on ilmund Põllumajanduslikude Ühisuste Revisjoniliidu väljaandel ja saadetakse tellijaile välja ühes selle raamatu pidamise juhatusega. Ka teised raamatud, nagu liikmete nimekiri jne. on saadaval Revisjoniliidus Tallinnas, Pikk tän. 40. Selt-

sid, kes vajavad nõuannet kahekordse raamatupidamise sisseseadmiseks, võivad pöörata P. Ü Revisjoniliidu kohaliku revidendi poole. Revidendid asuvad igas maakonnas).

Rahaliste tehingute läbiviimisel tuleb maanaisteseltsidel käia samade põhimõtete järele, mille järele käivad avalikus korras aruandvad ettevõtted: igakordne raha vastuvõtmine tuleb kviitungi või orderi kontsul laekuri allkirjaga tõestada, on isegi soovitatav, et ka rahamaksja kinnitaks oma allkirjaga kviitungi kontsul summa suurust. See kõrvaldaks igasuguste arusaamatuste tekkimise võimalused. Iga väljamineku kohta peab laekuril olema tõendus raha saajalt raha vastuvõtmise üle. Juhul, kui seda pole võimalik saada, seab juhatus ise väljamineku kohta dokumendi kokku ja kinnitab selle oma seaduslikul koosolekul. Juhatus peab sagedasti kontrollima, kas kassas on ikka niipalju raha, kuipalju raamatud näitavad. On tarvilik, et laekur hoiaks seltsi raha oma isiklikust rahast eraldi.

Väljamaksmisi tõendavad dokumendid kogutakse järjekorras kausta ja esitatakse ühes sissetulekute kviitungidega ja kassaraamatuga vähemalt enne peakoosolekut revisjonikomisjonile revideerimiseks. Raamatute leheküljed peavad enne raamatute tarvitusele võtmist olema nummerdatud ja nende lehtede arv viimasel leheküljel juhatuse poolt kinnitatud.

Seadus loteriide kohta.

RT 53 — 1919, 103.

1. Loteriid toime panna on lubatud seltsidele ja asutustele ainult heategelisteks, kunstlisteks või teaduslisteks otstarveteks.

2. Loteriide toimepanekuks annavad luba oma äranägemise järele:

a) kui müügile tulevate piletite koguhind ei ole mitte üle 250 krooni ja võitudeks on ainult asjad — maa- või linnavalitsused, selle järele, kus loterii toime pannakse;

b) kui müügile tulevate piletite koguhind on 250—1000 kroonini ja võitudeks on asjad või raha, viimasel juhtumisel ka siis, kui piletite koguhind on vähem kui 250 krooni — Siseminister;

c) kui müügile tulevate piletite koguhind on 1000 — 10.000 kroonini — Siseminister kokkuleppel Majandusministriga;

d) kui müügile tulevate piletite koguhind on üle 10.000 krooni või kui loteriid toime panna tahetakse käesolevas määruses mitte ettenähtud alustel — Vabariigi Valitsus.

M ä r k u s: Lubaandjatel ametiasutustel on õigus nõuda, et loteriide korraldajad loteriist osavõtjate (pileti omanikkude) huvide kaitseks kindlustust annaks tagatissumma (kautsjoni), pandi, käsimehe jne. kujul.

3. Võitude arv loteriil ei tohi mitte vähem olla kui $\frac{1}{100}$ müügile tulevatest piletitest (loosidest) ja võitude koguväärtus mitte vähem kui $\frac{1}{5}$ piletite (looside) hinnast.

4. Asjad, mis võitudeks määratud, hinnatakse enne väljaloomist ära lubaandja asutuse poolt nimeetatud isikute läbi loterii toimepanijate kulul. Kui hindamise juures avalikuks tuleb, et asja väärtus välja kuulutatud hinnale ei vasta, tuleb võitjale vahesumma rahas juure maksta.

5. Võitude loosimine peab sündima avalikult, nii et osavõtjad (piletite, looside omanikud), niipalju kui ruumid seda lubavad, loosimise pealtvaatajad saaksid olla.

6. Palvekirjad loteriide asjus peavad sisaldama teateid müügile tulevate piletite (looside) ja võitude arvu ja hindade üle, niisama ka loosimise viisi, aja ja koha ja vastutust kandvate isikute üle. Need teated peavad ka väljaantud lubadele üles tähendatud olema.

Igast loterii lubakirjast tuleb ära kiri saata riigikontrollile.

6¹. Kui võitudeks on raha, on loteriide toimepanijad kohustatud enne piletite müügi algust kuulutama müügile tulevate piletite (looside) ning võitude arvu ja hindade kui ka loosimise viisi, aja ning koha üle ühes pealinna ja kui loterii kohalik, siis ühes loetavas kohalikus ajalehes.

Samuti on nad kohustatud kuulutama käesolevas paragrahvis ettenähtud korras loteriide seaduse § 2 tähendatud asutuste poolt lubatud loosimise tähtaja edasilükkamisest ja pärast loosimist avaldama võitude nimekirja.

Täiend. RT. 107/108 — 1925, 40.

7. Müüdavatel piletitel (loosidel), välja arvatud loterii-allegri loosid, peab ära tähendatud olema looside (piletite) ja võitude hind ja arv, loosimise aeg ja koht.

8. Võitused võib välja loosida ainult äramüüdüd piletite (looside) vahel.

M ä r k u s: See nõue ei käi loterii-allegride kohta.

9. Keelatud on mitut iseseisvat loteriid ühendada ja võitused, mis ostetud loosidest oodatakse, edasi loosida (promessid müüa).

10. Loteriidel saadud võitudelt nõutakse riigi heaks maksu järgmisel määral: võitudelt, mille hind 1 kuni 10 krooni — 10%, mille hind 10 kuni 100 krooni — 15%, mille hind üle 100 krooni — 20%, kuna võitud, mille hind alla 1 krooni, maksust vabastatud on.

11. Loteriide toimepanijad on kohustatud eelmises punktis nimetatud maksu võitude väljaandmisel sisse nõudma ja mitte hiljem kui kuu jooksul renteisse riigikassa arvel ära maksma. Võitudel, mis väljavõtmata jäänud, tagasi kingitud või loterii-allegri juures tagasi jäänud, kannavad maksu loteriide toimepanijad.

12. Väljamail toimepandavate loteriide ja võidu- laenude piletite müük võib sündida ainult Majanduse- ministri lubaga.

13. Kõik kirjavahetus loteriide toimepanekuks lubasaamise asjus käib margimaksu alla.

14. Siseministril on õigus kokkuleppel Majanduse- ministriga täiendavaid juhatuskirju välja anda lote- riide asjus, kus müügile tulevate piletite koguhind on alla 10.000 krooni.

15. Seni maksvad seadused loteriide asjus (en- diste Vene riigi seaduste kogu XIV köide 1916. a. väl- jaanne §§ 197—207) tunnistatakse muudetuks.

Juhatuskiri loteriide seaduse kohta.

RT 81/82 — 1923.

1. Loteriide seaduse § 2 punkt b, c, d tähendatud loa väljaandmisel saadab siseministeeriumi politsei peavalitsus ühe ärakirja väljaantud loast kohalikule politseiülemale ja teise ärakirja loteriide seaduse § 6 põhjal riigikontrollile. Samuti toimetavad maa- ja lin- navalitsused loteriide seaduse § 2 punkt a tähendatud loa väljaandmise korral. Lubakirjas tähendatakse ära, kes loterii eest vastutaja on.

2. Politsei valvab selle järele, et kõik tingimused, mis loteriide seaduses ette nähtud, täpselt täidetak- s, ning muu seas, et võitude arv ei tohi mitte vähem olla kui $\frac{1}{100}$ müügiletulevatest piletitest, ja võitude kogu- väärtus mitte vähem kui $\frac{1}{5}$ piletite hinnast. Samuti valvab politsei, et asjad, mis võiduks määratud, enne väljaloosimist ära hinnatakse ja selle üle vastav akt tehakse, kusjuures järelvalvet väljaloosimise juures

teostab: a) kui müügiletulevate piletite koguhind on kuni 1000 kroonini — politseiametnik teenistusastme järele mitte alla raiooniülemat, b) kui piletite koguhind on üle 1000 krooni — politseiametnik teenistusastme järele mitte alla jaoskonnaülemat või tema abi.

3. Lubasid väljaandvad asutused kohustavad lubakirja väljaandmise korral loteriide toimepanijaid mitte hiljem kui kolme kuu jooksul rahalise loterii pealt ja mitte hiljem kui ühe kuu jooksul loterii-allegri pealt vastavat aruannet kohalikule politseiülemale ette panna. Aruandes peab üksikasjaliselt äratähendatud olema loterii sissetulek, väljaminek ja puhas ülejääk ning juurde lisatud olema Eesti Panga osakonna kvii-tung riigi heaks võetava maksu äramaksmise üle ja kvii-tung ehk allkiri puhta ülejäägi vastavalt edasiand-mise üle.

4. Politseiülemad valvavad, et aruanded õigel ajal neile kätte saadetakse. Aruannet saades teevad polit-seiülemad kindlaks: a) kas võitudelt riigi heaks võe-tav maks õigesti tasutud on, b) kas puhas ülejääk vas-tavalt edasi antud.

Aruande ühes märkusega riigi heaks võetava mak-su äratasumise üle ning selle üle, et aruanne kontrolee-ritud on, saadavad politseiülemad lubakirja väljaand-jale asutusele alalhoidmiseks.

5. Võitude pealt riigi heaks võetavat maksu ei tule politseiametnikkudel mitte vastu võtta, vaid nõuda loteriide toimepanijatelt, et maks saaks nende eneste poolt Eesti Panga osakonda ära makstud.

6. Käesolev juhatuskiri on antud loteriide sea-duse (Sead. nr. 103, „R. T.“ nr. 53 — 1919. a.) § 14 põhjal.

Tervishoid ja lastehoid.

Esimene abi õnnetusjuhtudel.

Dr. Mari Ambros.

Haavad ja verejooks.

Kui haavast voolab tumepunast verd, on tegemist mõne tõmbsõone vigastusega. Hoiduda haava puutumast. Vigastuse kohalt eemaldada riided või jalanõud, lõigates nad lahti õmblust pidi. Haava ümbrus puhastada piiritusega, bensiiniga, 3% vesinikuühilhapendiga või keedetud veega. Haav katta puhta marliga või linase lapiga, panna selle päale vati või ligniini polster ja siduda kinni. Kui verd tungib veel läbi sideme, jätta endine side kohale, katta veel paksult ligniiniga või vatiga ja siduda.

Kui haavast purskab helepunast verd, on vigastus tuiksoones. Haava koht kohe vabastada riietest, Verejooksu sulgemiseks pigistada veresoon sõrmega vastu luud ülevalpool (südame pool) haava ja samalt kohalt kinni siduda nööriaga, rätiga või kummitoruga nii tugevasti, et verd enam ei jookse. Haava ümbrus puhastada ja siduda, nagu tuiksoone vigastuse korral. Kohe arst kutsuda, sest kinnisidumine ei või kesta üle 2 tunni ilma liiget vigastamata.

Väikesed haavad ja kriimustused määrada piiritusega või joodiga, kinni siduda või kleepida kinni plaastriga (leukoplastiga), pannes haavale plaastri alla marli tükk.

Luumurded.

Murdekohalt riided või jalanõud lahti lõigata. Hoolitseda, et teravad luu servad ei sünnitaks muid vigastusi. Murtud kehaosa panna liikumata olekusse või lahasse. Seks mässida ümber vatti, takku, sammalt jne. ning siduda papi, lauatiiki või mõne muu kindla toe külge. Jalaluu murde korral võib siduda haige jalg terve jala külge. Kui luumurre ühenduses lahtise haavaga, tuleb haav enne lahasse panemist kinni siduda.

Põletishaavad.

Kuumal läbi tekkinud põletusele panna päale lubjavee+linaõli või soodavee kompress. Kui põletuse tagajärjel tekivad villid, siis neist lasta vedelik välja põletatud nõelaga ning panna päale rohkesti lubjavett pooleks linaõliga, magedat rasva, võid või vaseliini.

Kangete hapetega (väävli-, soola-, salpetri-, karboli- jne.) põletatud haavu loputada rohke veega ja riputada päale soodat, kriiti või magneesiumi.

Kangete lehelistega (seebikivi, sooda jne.) põletatud haavu uhtuda rohke äädikaveega. Lubjahaavu pesta suhkruveega või pühkida linaseemneõlisse kastetud lapiga.

Veremürgistused.

Kui haavast, millesse on sattunud mürgistuspisilased, tõuseb punane joon kehapoole üles, rahud (mahlanäärmed) suurenevad ja on valusad, siis on tegemist mahlasoonte põletikuga, mis võib tuua veremürgistust.

Liige asetatakse kõrgemale ja pannakse haavale piirituse, tina-äädika või külmavee kompress. Kui punane joon siiski nihkub ülespoole, tuleb pöörduda arsti poole.

Mürgistused.

Hapete (äädika-, soola-, väävli-, salpetri- jne.) vastumürgina võtta sisse lehelisjooke; a) 1—2 tl kriiti või hambapulbrit klaasi veele, b) 5 tilka nuuskpiiritust napsiklaasi veele või c) 2—3 spl lubjavett. Juua rohkesti külma vett ja piima.

Leheliste (seebikivi, nuuskpiiritus jne.) vastumürgiks võtta happelisi jooke: a) 2 tl äädika essentsi (30%) klaasi veele, b) ½ tl sidrunihapet klaasi veele, c) sidrunimahla, d) jõhvikaid, e) haput piima ja juua rohkesti külma vett.

Toiduga mürgistuste puhul ajada oksele. Seks kōdistada sõrmega või hanesulega kurgulage ja keelepära ja vajutada kätega kõhule. Juua leiget vett või seebivett. Anda Tanniini 1 tl klaasi veele või 1 klaas nõrka kaliumhypermanganikumi lahu (1 : 1000). Mitte haput anda.

Vingu ja valgustusgaasiga mürgistuste puhul viia haige värskesse õhku, avada riided, hoida nina all nuuskpiiritust, anda alkoholi, teed või musta kohvi ja teha kunstlikku hingamist.

Ussi hammustus ja putukate nõelamine.

Kui ussi hammustus kael või jalal, siis siduda ülevalt poolt liige nõõriga või kummiga kinni, et mürk ei pääseks kehasse. Haavast pigistada verd välja või imeda kupusarvega. Võib

ka suuga imeda, kui huuled ja suu täiesti terved. Haava kohta põletada lämmastikhappega. Rahvas paneb päale veel piibupigi või lapiga märga tubakat, mett jne., millel ka näib mõju olevat. Nõrkuse korral anda täiskasvanuile viina. Tarviduse korral teha kunstlikku hingamist.

Mürgiste putukate (erilaste, vaablaste, mesilaste) nõelamise korral eemaldada nõel haavast, määrada nuuskpiiritusega või mentooliga ja panna päale külma vee kompress.

Minestus.

Minestanu viia värske õhu kätte, avada riided kaela ja rinna ümbert ning asetada jalad kõrgemale ja pää madalamale, et saaks rohkem verd pähe valguda. Nägu ja rinda piserdada külma veega ja hoida nina all nuuskpiiritust või eetrit. Kui hingamine ähvardab seisma jääda, siis teha kunstlikku hingamist.

Soojuslöökk.

Kui inimene muutub üleliigse soojenemise tagajärjel nõrgaks või kaotab kogunisti meelemärkuse — viia tema kohevilusse ja asetada pikali. Kui nägu kahvatu — asetada pää madalamale, kui punane — siis kõrgemale. Riided avada, piserdada külma veega ja panna ümber külma vee kompressid ja anda juua külma vett. Kui haige meelemärkuseta — hoida nina all nuuskpiiritust. Kui hingamine ähvardab seisma jääda — teha kunstlikku hingamist.

Päikesepiste.

Toimida nagu soojuslöögi juures. Siin on üleliigne kuumus tekkinud vaid palja päaga kõrvetava päikese käes viibimisel.

Külmamine.

Olla ettevaatlik, sest külmanud liikmed on rabadad ja võivad kergesti murduda. Külmanu viia külma ruumi ja hõõruda lumega või külmavee lappidega, siis asetada külma vanni ja hõõruda edasi, lisades pikkamööda sooja vett. Kui liikmed juba painduvad ja hingamine nõrk — teha ettevaatlikult kunstlikku hingamist. Meelemärkusele tulnud külmanu kanda voodisse ja anda juua kanget külma kohvi või teed. Keha määrada piiritusega ja mähkida tekkidesse.

Külmanud kõrvalesti, sõrmi, varbaid hõõruda lumega, kuni kaob kangestus, siis määrada mageda rasvaga või vaseliiniga ja siduda kinni.

Kui külmamisel villid tekkinud, lasta vedelik põletatud nõela abil välja ja panna päale lubjavee ja linaõli kompress.

Uppumine.

Uppunu ülakeha vabastada riietest, avada kõik kinnised, mis võiksid takistada vereringvoolu ja asetada kõhuli üle paku või põlve, nii et pää võtaks rippuva asendi. Keel välja tõmata ja eemaldada sõrmega suust ning kurgust muda. Siis raputada uppunut ja suruda seljale labaluude vahele, et kopsu tunginud vesi voolaks välja. Siis asetada haige selili õlgedele või lauale ja teha kunstlikku hingamist. Nina all hoida nuuskpiiritust või eetrit. Kui õnnetu tuleb meelemärgusele, anda talle ergutavaid jooke (sooja teed, kohvi või alkoholi) ja asetada sooja voodisse tekkidesse.

Kunstlik hingamine (Silwestri meetod).

Kui hingamine ähvardab seisma jääda, asetada õnnetu selili õlgedele või lauale (mitte paljale maale) õhukasse ruumi, vabastada ülakeha riietest, avada suu, asetada puutükk hammaste vahele, keel siduda taskurätikuga lõua külge, et see ei saaks takistada hingamist. Rinna tõstmiseks panna selja alla riidekimp, padi jne. Põlvitades haige pää kohal, võtta tugevasti kinni käerandmeist ja viia käed külje poolt väljasirutatult üle pää sirgu, lugedes seejuures pikkamööda 1.. 2.. 3. Siis viia käed uuesti sama aegamööda keha ligi, surudes neid tugevasti vastu rinnakorvi jne. Sel viisil suureneb ja väheneb rinnakorvi maht ja õhk tungib kopsudesse ning välja. Sarnast sisse-välja hingamist korratakse 16—18 korda minutis nii kaua, kui õnnetu tuleb meelemärgusele — mõnikord mitu tundi.

Märkus: Igal tõsisemal juhul pöörduda arsti poole.

Parim iluravi vahend

Veronika „Palmõliseep“!

Sisaldab kalleid palmi, oliivi ja teisi õlisid ja aineid, mis teevad naha puhtaks, värskeks ja ilusaks.

Lõhnastatud hää Prantsuse lõhnaõliga.

Näitustelt esimesed auhinnad.

Müügil 45 sendi eest kõigis paremates ärides.

Seebivabrik „Veronika“ Tartus.

Tavalisemaid nakkushaigusi.

Dr. Selma Kask ja dr. Olga Madisson.

Haigus	Peite- aeg*) päevades	Tunnused	Ravi	Sagedase- maid järelhaigusi	Märkusi
Leetrid (Morbilli)	10—14	Alul väike palavik, nohu, kähisev köha, silmad punased ja vesised. 3—5. päeva järele palavik kuni 40 ^o , nahale ilmuvad väikesed punased laigud (leetrite ohatis).	Haige eraldada ja hoida voodis, mis kaitstud heleda valguse eest. Suud loputada ja kurku kurnistada 3% vesinikülhahapendiga või 2% boorhappe lahuga, (klaasi veele 1 spl täis). Piimatoit.	Keskkõrva põletik, bronhiit, kopsupõletik, tiisikus, silmahai- gusi.	Haige hoitakse eraldatuna veel 3 näd. pärast ohatise ilmumist. Enne koolimine- kut vannitada 2 korda. Hai- ge tuba ja riided hästi tuulu- tada.
Sarlak (Scarlatina)	3—11	Järsk algus külmavärinatega, päävaluga ja oksendamisega. Kaelahaigus. 24 tunni järele ilmub punane peenetäpiline (liivatera sarnane) ohatis kaelale ja rinnale, mis pärast levib üle keha. Palavik kuni 40—41 ^o . Ohatis kaob 4. päeva pärast. Kahe nädala pärast ilmub kehale kestendus.	Arsti poole pöörduda. Haige eraldada ja hoida voodis 3—4 näd. Kurku loputada 2% boorvee või 3% vesinikülhahapendiga.	Keskkõrva põletik, südame ja neeru- haigused, kurgupõletik.	Haige eraldamine kestab vähemalt 6 näd. arvates ohatise ilmumisest. Kui kestendus nahalt kadunud, vannitada last vähemalt 3 korda enne kooliminekut. Korter ja riided täielikult desinfitseerida.

*) Peiteajaks nimetatakse aega nakkusest kuni haigusnähtude ilmumiseni.

Kurgutõbi (Diphtheria)	2-7	Kurk punane ja valutab. Keskmise palavik. Kaela näärmed paistetunud. Kahepoolsetel (mandlitel) ja kurgu tagumisel seinal valge või hall käsnasarnane kate.	Haige eraldada ja panna voodisse. Kohe kutsuda arst, kes süstib kaitseerumit.	Kopsupõletik, südame- ja neeruhaigused, halvatused.	Haiguse kestvus keskmiselt 3-4 näd. Enne kooliminekut last 3 korda vannitada ja korter desinfitseerida.
Läkakõha (Pertussis)	5-10	8-14 päeva harilik kõha, hääli ära, nohu. Siis ägedad kõhahood sügavate, nuuksuvate sissehingamisega, kusjuures suust tuleb venivat, valkjat lima. Sagevasti ka oksendamine.	Tuba hästi õhutada. Kui palavikku ei ole, viibida väljas värskes õhus. Võimaluse korral õhuvahetus.	Kopsupõletik, tiisikus.	Haige eraldada kuni kaovad kahtlased kõhahood. Haigus kestab vähemalt 6 nädalat.
Kõrvanäärme põletik — mumps (Parotitis epid.)	4-25	Kõrva süljenäärme paistetus ühel või mõlemal pool. Alul mõõdukas palavik. Kõnelemine ja neelamine raskendatud.	Suud loputada 2% boorveega või 3% vesinik-ühilhapendiga. Paistetunud kohale määrada magedat searasva või „halli salvi“ ja puuvillaga kinni siduda. Mäda tekkimise korral kutsuda kohe arst.	Suulimanaha põletik, mõnikord poisslastel suguorganite põletik.	Haiguse kestvus 6-10 päeva. Haige eraldada kuni 2 näd. alates näärmepaistuse ilmnemisest. Enne kooliminekut vannitada.
Tuulerõuged (Varicella)	14-17	Kerge palavik. Kehale ilmuvad väikesed, punetusega piiratud vesivillikesed. Villid sügelevad ja kuivavad, kattes ihu koorikuga, mis ühe nädala pärast ära tuleb, sageli armi jättes.	Palaviku korral voodis hoida. Keha puuderada talkpuudriga ja hoida haiget villide sügumisest.	Paised, näärmete paistetus, mõnikord neeruhaigused.	Haige eraldada kuni kaovad koorukesed kehalt (2 näd.). Enne kooliminekut vannitada.

Haigus	Peiteaeg päevades	Tunnused	Ravi	Sagedasemaid järelhaigusi	Märkusi
Sügelised (Scabies)		Alul punased sügelevad vistrikud ja kublad sõrme- või varbavahedel mis katki-kratsituna muutuvad kergesti mädavistrikkudeks ja paiseteks. Edasi levib käe- randmetele, kaenlaaukudesse, rindadele jne.	Haiged kohad pesta rohelise seebiga ja hõõruda nahasse Wilkinsoni salvi või peerupalsamit.	Nahapaised.	Hoolsa ravimise korral kaob haigus 3 päeva pärast. Laps võib minna kooli, kui haigusnähted täitsa kadunud.
Silmarjad (Trachoma)	8—14	Silmad punetavad, on vesised ja rähmased, silma limanahal leidub ümmargusi kol- lakaid terakesi, mida võib näha alumist silmalaugu alla- poole tõmmates.	Hoida haige jaoks eraldi seep, pesunõu ja käte- rät. Ravimiseks pöö- ruda arsti poole.	Nägemise rik- ked.	Hoida tervetega kokkupuut- umast kuni vee- ja rähma- voolus kadunud.
Roos (Erisipelas)	1—2	Külmavärinad, päeavalu, üldine nõrkus, kõrge, kõikuv kehasoojus 38—40—41°. Haiguse alguse kohal (hari- likult nina ümbruses) on märgata naha punetust ning paistetust, mis ruttu laiali- laguneb.	Haige eraldada ja hoida voodis. Kerge toit: piimasupp, puder, aed- vili, marjamahl. Haigele kohale panna kompress Burovi vedelikust, 50% piiritusest või rivanoli lahust (0.1 : 100,0). Ars- tiabi tarvilik.	Mahlanäärme- te ja liikmete paistetus; kopsu-, neeru- ja südamehai- gused; kolla- töbi.	Hoiduda tervetega kokku- puutumast, eriti rinnalaste- ga, sünnitajatega enne ja pärast sünnitamist ja isiku- tega, kel lahtised haavad.

<p>Gripp (Influenza)</p>	<p>1—3</p>	<p>Alul külmavärin, palavik 38—39⁰, päävalu, valud seljas ja ristluus, pärast nohu, kurguvalu, kõha.</p>	<p>Jääda voodisse kogu haiguse ajaks (3—5 päeva) ja paar päeva pärast palaviku langust. Higistamise soodustamiseks võtta aspiriini (0,5 kolm korda päevas) ja juua hästi kuuma teed.</p>	<p>Bronhiit, kopsupõletik, südame-, neerupõletik, tiisikus.</p>	<p>Haige peab hoiduma kokkupuutumast tervetega, eriti lastega.</p>
<p>Lahtine kopsu- või kurgu- tiisikus (Tuberculosis)</p>		<p>Alul väsimus, roidumus, halb söögiisu, mahavõtmine kaalus, mõõdukas palavik (37—38⁰), eriti päälelõunastel tundidel; pärast vahelduv palavik (37—39⁰), öösel higistamine, kõha, kare hää, vereköhimine. Haiguse kindlakstegemiseks teha tuberkuliini reaktsioon, vaadata kopsusid Röntgeni kiirtega ja uurida röga tiisikuse pisilaste sisalduse suhtes.</p>	<p>Soovitav paigutada haige kohe sanatooriumi või vastavasse haiglasse. Vajalik rahu, puhkus, värske õhk, hää toit. Arstimeid määrab arst vastavalt haiguse iseloomule.</p>		<p>Haigel olgu omaette tuba, eraldi sööginõud, käte- ning taskurätid ja eriline taskus kantav süljetops röga korjamiseks. Hoida tervetega kokkupuutumast kuni tiisikuse pisilased kadunud ja röga enam ei tule.</p>
<p>Kõhu soetõbi (Typhus abdom.)</p>	<p>7—20</p>	<p>Alul väsimus, päävalu, isupuudus, valud kukla ning selja lihastes. Kõrgendatud kehasoojus, mis teisel nädalal tõuseb 39—40⁰. Nahale ilmuvad üksikud kahvatu-roosad laigud. Bakterioloogilisel uurimisel võib leida veres tüüfuse pisilasi või nende poolt tekitatud aineid.</p>	<p>Haige hoida voodis kogu haiguse vältel (vähemalt 6 näd.). Tarvilik alaline arsti järelvalve. Soovitav haigemajja paigutamine. Kõik jämedad ja kestainet sisaldavad toidud on keelatud; lubatud on: piim, kefir, kohv, kakao, tumm, lihaleem, vedelad pudrud, jahukõrvid, poolpehme muna. Rohud ainult arsti määramisel.</p>	<p>Verejooks sooltest, soolte rebend, kopsu- ja südame põletik.</p>	<p>Haige eraldada, tema kusi ja väljaheidet desinfitseerida sama hulga lubja piima lisamisega (1 lt lupja 3 liitri veele). Haige pesu hoida paar tundi 5% lüsool- või sublumaadi vees ja siis keeta. Haige võib tõusta alles 2—3 näd. pääle palaviku langust. Enne kokkupuutumist tervetega soovitav uurida väljaheidet tüüfuse pisilaste sisaldavuse suhtes.</p>

Haigus	Peiteaste päevades	Tunnused	Ravi	Sagedasemaid järelhaigusi	Märkusi
Verine kõhutõbi (Dysenteria)	2-7	Alul kõhuvalu ja kõhulahitus. Väljaheited 10-20 korda päevas, sisaldavad lima ja verd. Palavik 38-39°. Südametegevus nõrk ja korratu.	Haige hoida voodis kogu haiguse vältel. Arstlik järelevalve tarvilik. Kõhul ja jalgade all hoida kuumaveekott või -pudelid. Haiget toita nagu kõhusoojatõve korral; piima anda ainult lahjendatult tummiga, teega või kohviga.	Paised, põie- ning neeruhaigus, kopsupõletik.	Haige eraldada; soovitatav viia haigemajja. Väljaheidete ja musta pesuga toimida nagu kõhusoojatõve puhul. Kokkupuutumine tervetega lubatud 2 näd. pärast vere ja lima kadumist väljaheidetest ning pärast vannitamist ja riiete ja korteri desinfitseerimist.
Sünnituspalavik (Febris puerperalis)	0-5	Harilikult kolmanda ja üheksanda päeva vahel pärast sünnitamist või aborti, palavik kuni 40°, külmavärinad, valu emakas, põies ja kõhukoopas. Mädataoline, halvasti lõhnav väljavoolus emakast. Janu, söögiisu puudus, üldine nõrkus.	Kutsuda viibimata arst.	Kõhukelme- põletik, kopsu-, neeru-, südame-, liigeste põletik.	

<p>Siifilis (Syphilis)</p>	<p>21</p>	<p>3—4 näd. päale kokkupuutumist siifilise haigega tekib nakkuse kohal (suguorganitel, huultel) kõva paise. 2—3 kuu pärast tekivad nahale plekid, laigud või muhud; mahlanäärmed paistetuvad. Pärast tekivad päävalud, muutused luudes, ajus, ergukavas, ja siseorganites. Haiguse kindlakstegemiseks teha vereproov — Vassermanni reaktsioon.</p>	<p>Ainult kauakestev (3—5 aast.) ravimine asjatundja arsti poolt annab tagajärgi. Ravimiseks tarvitatakse elavhõbeda, salvarsaani ja joodi preparaate.</p>	<p>Halvatus, päeaju pehmeneamine. Siifilisrikub ka idurakke ja kuulub päritavate haiguste hulka.</p>	<p>Haige ei tohi tarvitada ühisid söögi-, joogi- ega pesunõusid, peab hoiduma suudlemisest ja sugulisest läbikäimisest tervetega. Abiellumine ja lastemuretsemine lubatud ainult ravitseva arsti loaga.</p>
<p>Tripper (Gonorrhoe)</p>	<p>1—8</p>	<p>Mädavool (paks kollane mäda) suguelunditest ja valuga ühendatud kusetung. Kui haigust ei ravita, võtab see kroonilise kuju, levides seestmistele suguelunditele ja vere kaudu siseelunditesse.</p>	<p>Pöörduda viibimata suguhaiguste arsti poole.</p>	<p>Tripperi reumatism, südamekoti põletik, silmatripper; munasarja tripper — võib tekitada naistele sigimatust.</p>	<p>Enne abiellumist küsida arstilt nõu. Ema tripper võib nakatada last, kes sündimisel võib saada silmatripperi</p>
<p>Pehmesanker (Ulcus molle)</p>	<p>1—4</p>	<p>Alul tekib suguelundile mädavistrik, mis muutub paiseks ja eristab väga nakavat verist-mädast vedelikku. Sellega kokkupuutumisel tekivad uued paisid. Pärast näärmete paistetus.</p>	<p>Pöörduda viibimata suguhaiguste arsti poole.</p>	<p>Näärmete põletik.</p>	

Voolmete puhul kõhus või kuuriiete ajal:

- 1) Veramon — 20 tabletti; 1—2 tabletti sisse võtta.
- 2) Tuli'sed pudelid või kummikott kuuma veega riietesse mähitult asetada haigele kohale.

Kõhukinnioleku korral:

- 1) Riitsinusõli — 50 g, 1—2 spl sisse võtta.
- 2) Aleksandritee — 100 g, keeta kui teed ja juua.

Kõhulahti oleku korral:

- 1) Tannalbin 0,5 — 10 pulbrit — 3 korda päevas 1 pulber veega sisse võtta.
- 2) Botkini tilgad 20 g; 10—30 tilka veega sisse võtta.

Kõha vastu:

- 1) Taanikuninga tilgad — 35 g, 10—30 tilka sisse võtta.
- 2) Lakritsa siirup 50,0; 1 teelusika täis 3 × päevas sisse võtta.

Verejooksu korral ninast:

- 1) Rauavatt — 25 g — ninna toppimiseks.
- 2) Maarjajääd — 25 g — 1 tl klaasi veele ja ninna tõmmata või märg vatt maarjajääl hõõruda ja sellest pigistada vedelikku ninna.

Mürgistuste puhul:

1) Põletatud magneesium	— 25 g	} Vaata
Esimene
abi
2) Äädika hape	— 50 „	
3) Tanniin	— 20 „	
4) Mangaanhapu kaalium	— 5 „	

Suu ja kurgu desinfitseerimiseks:

- 1) Boorhape — 25 g; 1 tl klaasi keedetud veele kuristamiseks.
- 2) Vesinikühapend — 3% — 100 g; 1 spl 1 klaasi veele.

Käte ja asjade desinfitseerimiseks:

- 1) Lüsool — 150 g, 2 spl 1 lt pesuveele.
- 2) Kustutatud lubi — 1 kg — küllastatud lubjavesi väljaheidete ja röga desinfitseerimiseks.

Märkus: Kõik kodused arstimisvahendid hoida alal luku taga ja kuivas ruumis.

Täiskasvanute keha pikkuse ja raskuse normaalvahekorrad.

Pikkus sm	Raskus kg		Pikkus sm	Raskus kg		Pikkus sm	Raskus kg		Pikkus sm	Raskus kg	
	naised	mehed		naised	mehed		naised	mehed		naised	mehed
145	40,7	—	158	52,8	56,2	171	66,8	71,2	184	83,2	88,7
146	41,5	—	159	53,8	57,3	172	68,0	72,5	185	84,6	90,1
147	42,4	—	160	54,8	58,4	173	69,2	73,8	186	86,0	91,6
148	43,3	—	161	55,8	59,5	174	70,4	75,1	187	87,4	93,1
149	44,2	—	162	56,8	60,6	175	71,6	76,4	188	88,8	94,6
150	45,1	48,1	163	57,8	61,7	176	72,8	77,7	189	90,2	96,1
151	46,0	49,0	164	58,9	62,8	177	74,0	79,0	190	91,6	97,7
152	46,9	50,0	165	60,0	64,0	178	75,3	80,3	191	93,1	99,3
153	47,8	51,0	166	61,1	65,2	179	76,6	81,7	192	94,6	100,9
154	48,8	52,0	167	62,2	66,4	180	77,9	83,1	193	96,1	102,5
155	49,8	53,0	168	63,3	67,6	181	79,2	84,5	194	97,6	104,1
156	50,8	54,0	169	64,4	68,8	182	80,5	85,9	195	99,1	105,7
157	51,8	55,1	170	65,6	70,0	183	81,8	87,3	196	—	107,3

Lapse iga, pikkus ja raskus.

(Pirquet-Camereri järele).

I g a	Tütarl.		Poegl.		I g a	Tütarl.		Poegl.	
	pikkus sm	raskus kg	pikkus sm	raskus kg		pikkus sm	raskus kg	pikkus sm	raskus kg
Sündimisel	49	3,24	50	3,48	1 a. 6 kuud	79	10,95	80	11,45
	50	3,5	51	3,7	2 aastat	84	12,2	85	12,7
	51	3,7	52	3,9	3 "	92	14,2	93	14,7
	52	3,9	53	4,1	4 "	98	15,7	99	16,5
1 kuu	53	4,1	54	4,4	5 "	103	17,0	104	18,0
2 kuud	56	4,8	57	5,3	6 "	107	19,0	109	20,5
3 "	59	5,7	60	6,2	7 "	113	21,0	115	23,0
4 "	61	6,3	62	6,8	8 "	118	23,0	120	25,0
5 "	63	6,9	64	7,3	9 "	123	25,0	125	27,5
6 "	65	7,4	66	7,9	10 "	128	27,0	130	30,0
7 "	67	7,8	68	8,5	11 "	133	29,0	135	32,5
8 "	69	8,2	70	8,9	12 "	139	32,0	140	35,0
9 "	70	8,5	71	9,2	13 "	146	37,0	145	37,5
10 "	71	8,8	72	9,5	14 "	153	43,0	151	41,0
11 "	73	9,4	74	9,9	15 "	158	48,0	157	45,0
1 aasta	74	9,7	75	10,20	16 "	160	52,0	160	50,0

Märkus: 1—12 eluaastal on keskmiseks normaalseks keharaskuseks kilogrammides lapse kahekordne iga + 8. Nii näiteks, 7 aastane laps kaalub normaalselt $(2 \times 7) + 8 = 22$ kg.

Laste toitmine.

(Prof. Lusti järele).

1. Imiku toidutarvitus.

a. Imik vajab emapiima keskmiselt järgmisel määral:

1. nädalal kuni	480 g	—	335	kalorit
2. „ „	500 „	—	350	„
4. „ „	600 „	—	420	„
8. „ „	800 „	—	560	„
12. „ „	850 „	—	600	„
16. „ „	900 „	—	630	„
Edaspidi	„	1000 „	—	700 „

b. Keharaskust arvestades vajab imik toiduks 1. kuul $\frac{1}{5}$ — $\frac{1}{6}$, 2.—6. kuul — $\frac{1}{7}$ ja edaspidi $\frac{1}{8}$ — $\frac{1}{9}$ oma keha-kaalust. Imemisel saadud piima hulka võib määrata kindlaks kaaludes last enne ja pärast imetamist.

c. Kalorites arvestades vajab imik päevas iga kilogrammi keharaskuse kohta:

1. veerandaastal	—	100—120	kalorit
2. „	—	90—100	„
3. „	—	80—90	„
4. „	—	70—80	„

d. Imikut tuleb toita 5—6 korda päevas iga 3—4 tunni järele, jättes kuni 8-tunnilise ööpuhkuse.

2. Võõrutamine.

Elu teisel poolaastal tuleb hakata imikut võõrutama emarinnast ja anda lisatoite. Võõrutamine sündigu aegamööda, 3—4 kuu, kuid mitte vähem kui 4—5 nädala vältel. Võõrutamist ei või võtta ette suvel kuumal ajal.

Kõige enne asendatakse lõunane toit liha- või aedviljaleemes keedetud paksu mannasupiga, millele mõne päeva pärast lisatakse juurde veel aedvilja (pinat, porgandid, lillkapsas jne.) püree või puuviljakompott. Kõik olgu penendatud läbi sõela.

1—2 nädalat hiljem asendatakse õhtune toit pudruga (150—200 g piima + 15—20 g nisu-, kaera- või odrajahu, või riisi, või kuivikuid + 5—10 g võid ja vähe soola).

Nädaliste vaheaegade järele täidetakse teised söömaajad lahjendatud piimaga (130 g piima + 70 g jahukörti + 10 g suhkrut) ning edaspidi minnakse aegamööda üle täispiimale.

4.—5. kuust pääle antakse ka toorest puu- või aedviljamahla (maasika-, vabarna-, kirsi-, tomati-, apelsini-) 1—6 tl täit; edaspidi ka õunakaapeid, lõunaks või õhtuks kompotti (alul 2—3 tl, pärast 2—3 spl).

Teisel poolaastal võib segada ka supisse või pudrusse üks muna. 3. veerandaastal võib anda närida kuivikut või leiva-koorikut.

3. Terve imiku kunstlik toitmine.

I g a	Söögiaegade arv ja toidu hulk	Päevane toidu hulk	Piima ja lahjendamisvedeliku vahekorrad	Suhkru hulk päevasele toidule
1 päev	Kummelitee sahariiniga	vabalt		
2 päeva	5 × 20 sm ³	100 sm ³	1 osa piima + 1 osa tummi	5 g
3 „	5 × 30 „	150 „	„ „	5 „
4 „	5 × 40 „	200 „	„ „	5 „
5 „	5 × 60 „	300 „	„ „	5 „
6 „	5 × 70 „	350 „	„ „	10 „
7 „	5 × 80 „	400 „	„ „	15 „
2 näd.	5 × 100 — 130 sm ³	500—650 „	„ „	20—25 g
3—4 näd.	5 × 130 — 150 „	650—750 „	„ „	30 „
2 kuud	5 × 150 — 170 „	750—850 „	„ „	35—40 „
3 „	5 × 180 — 190 „	900—950 „	„ „	45—50 „
4 „	5 × 200 —	1000 „	2 osa piima 1 osa kõrti	50—60 „
5 „	{ 4 × 200 „ 1 × suppi ja aedvilja püreed	800 „	„ „	50 „
6 „	{ 3 × 200 sm ³ 1 × suppi ja aedvilja 1 × putru piimaga	600 „	„ „	50 „

Edaspidi toimida nagu pärast võõrutamist.

M ä r k u s i:

1. Lahjendatud piimalt tuleb üle minna täispiimale aegamööda, nii et 9. kuul võib anda täispiima.

2. Piim tuleb värskelt keeta, kohe jahutada ja alal hoida jahedas.

3. Kunstlikku toitu antakse imikule Soxhleti pudelist, millele pannakse pääle kummilutt. Soxhleti pudel on lihtne ja tal on mõödud pääl, mille järele on kerge kindlaks määrata pudelis olevat toidu hulka. Need pudelid on saadaval apteekides ja rohucauplustes.

4. Tummi valmistatakse järgmiselt: 20—30 g (2 spl) odra- või kaeratangu, või herkulod leotatakse 1 liitris vees ja keedetakse $\frac{3}{4}$ —1 tund (odratangud 2 tundi) kuni pehmed, hõõrutakse läbi jõhvsõela ja lisatakse $\frac{1}{2}$ tl. peent soola ja nii palju keedetud vett, et tummi saaks 1 liiter. Pärast 3. kuud tuleb võtta vähe rohkem tangu, et tumm saaks paksem.

5. Jahukördi valmistamiseks võetakse 20—30 g (2 spl) nisujahu, pannakse 1 lt leige veega tulele ja alatasa segades keedetakse 15—20 min. Pärast lisatakse $\frac{1}{2}$ tl soola ja nii palju keedetud vett, et saaks 1 lt körti. Lastakse läbi tiheda sõela.

Nõnda nimetatud „lastejahude“ juures jätkub 5—10 min. keetmisest ja neid ei ole vaja lasta läbi sõela.

6. Ainete mõõtmisel olgu tähendatud, et 1 spl (triiki) jahu kaalub 12 g ja 1 tl suhkrut — 5 g.

4. Aastase terve lapse toitmise näide.

Hommikul: 200 g (1 tass) piima + kuivik.

Lõunaootel: Kaabitud õun kuivikuga.

Lõunal: Püree-supp (tangu, nuudlite, riisi või saagoga) + 100—150 g aedvilja või kartuliputru + 2—3 tl puuvilja või marjamahla või 2 spl kompotti.

Õhtuootel: 1 tass piima + kuivik.

Õhtul: Putru (200 g piima + 20 g mannat, riisi, kuivikuid või kartuleid + 1 munakollane) ja 30—50 g puuvilja-püreed või -mahla.

5. Kaheaastase terve lapse toitmise näide.

Hommikul: 200 g piima, sai või kuivik võiga.

Lõunaootel: Puuvili, sai või kuivik.

Lõunal: Püree-supp, aedvili + 10 g võid, kompott. Teise aasta lõpul 1—2 tl peenendatud liha või maksa.

Õhtuootel: 100 g piima, leib või 2 kuivikut võiga.

Õhtul: Putru (200 g piima + 15—20 g mannat või tangu, vähe suhkrut ja marjamahla või kastet).

6. Kolme- ja nelja-aastase terve lapse toitmise näide.

Hommikul: 250 g piima, võileib.

Lõunaootel: Puuvili, võileib.

Lõunal: Supp, 20—30 g lihatoitu, 150 g aedvilja ja 100 g kartuleid.

Õhtuootel: Puuvili, võileib, piim (100—150 g).

Õhtul: Jahutoit (makaronid, nuudlid jne.), või võileib juustuga või munaga ja tass piima, või aedviljamuhenik.

Koolilaste unetarvidus.

Vanus aastates	Magamamineku ja ülestõusmise aeg õhtul — hommikul	Une kestvus
7—9	kella 20—7-ni	11 tundi
10—11	„ 20-21—7	10—11 „
12—13	„ 21—7	10 „
14	„ 21.30—7	9,5 „
15—16	„ 22—7	9 „
17—18	„ 22—6.30	8,5 „

Laste hoolekandenasutised ja nõuandepunktid.

1. Laste hoolekandenasutised.

- Riiklik Rinnalaste ja Emade kodu — Nõmmel, Hoolekande t. 1.
 „ „ „ „ „ — Tartus, ajutiselt Kaagveres.
 „ „ „ „ „ — Narvas, Sepa t. 7.
 „ „ „ „ „ — Kuresaares, Kubermangu t. 5.
 Riiklik lastekodu Vaivaras — Virumaal, Vaivara asundus, Auvere jaam.
 Tallinna linna lastekodu — Tallinnas, S. Tartu m. 62.
 „ „ „ — Tallinnas, S. Pärnu m. 29.
 „ „ „ — Harjumaal, Riisipere asundus.
 Tartu linna lastekodu — Tartumaal, Kaagveres.
 „ „ „ — Tartu juures, „Lastela“ talu.
 Narva linna lastekodu — Narvas, Ingeri t. 7.
 Viljandi linna lastekodu — Viljandis, Jakobsoni t. 1.
 Valga linna lastekodu — Valgas.

Kuresaare linna lastekodu — Kuresaares.
 Pärnu linna lastekodu — Pärnus, Rääma asundus.
 Nõmme linna lastekodu — Nõmmel.
 Harjumaal lastekodu — Harjumaal, Raiküla asundus.
 Virumaa lastekodu — Virumaal, Inju asundus.
 Järvamaa lastekodu — Järvamaal, Mäo asundus.
 Pärnumaa lastekodu — Pärnumaal, Voltveti asundus.
 Viljandimaa lastekodu — Viljandimaal, Puiatu asundus.
 Tartumaa lastekodu — Tartumaal, Meeri asundus.
 Võrumaa lastekodu — Võrumaal, Tilsu asundus.
 Saaremaa lastekodu — Saaremaal, Saare asundus.
 Petserimaa lastekodu — Petserimaal, Võmorkovo küla.
 Türi lastekodu — Türi — asutamisel.
 E. Punase Risti lastekodu — Harjumaal, Muraste asundus.
 „ „ „ — Harjumaal, Pääskülas.
 „ „ „ — Virumaal, Aaspere asundus.
 E. Lastekaitse Ühingu lastekodu — Läänemaal, Palivere asund.
 E. Lastekasvatuse Seltsi lastekodu — Tallinnas, Lennuki t. 11.
 Saksi tütarlastekodu (raskelt kasvatatavate tütarlaste tarvis)
 — Virumaal, Saksi asundus, Tapa jaam.
 Kolovere riiklik hoolekande kool (poeglastele) — Läänemaal.
 Kolovere asundus.
 „Naini“, nõdramõistuslike kodu — Pärnumaal, Pärnu Jakobi.
 Riiklik kurtumade kool — Virumaal, Porkuni asundus.
 Riiklik pimedate kool, kodu ja töökool — Tartus, Era t. 2.
 Märkus: Rinnalaste- ja emadekodudes on lapsed kuni
 3 a. vanuseni. Teistes lastekodudes 3 aastased ja
 vanemad lapsed.

2. Emade ja laste nõuandepunktid.

Tallinnas, Kopli raioonis.
 Tallinnas, Lai t. 40.
 Tallinnas, Väike Pärnu m. 19-a.
 Tartus, Jaani t. 10.
 Narvas, Vaeselapse t. 3.
 Rakveres, Ehituse t. 13.
 Haapsalus, Suur Lossi t. 6.
 Kuresaares, Kubermangu t. 12.
 Pärnus, Uus t. 10.
 Paides, V. Aia t. 14.
 Viljandis, Mäe t. 4.
 Põltsamaal, Pargi t., Rümmeli maja.
 Võrus, Katarina t. 8-a.
 Valgas, Kesk t. 7/9.
 Nõmmel, Jaama t. 12.
 Troitsas, Petserimaal, Vilo vald.
 Dobrovos, Petserimaal, Merimäe vald.
 Tapal, Lai t. 18.
 Türil, Kooli t. 3.
 Keilas, Harjumaal.

Raplas, Harjumaal, Rapla alev.
 Sõrves, Saaremaal, Üdipää küla.
 Kihelkonnas, Saaremaal, Kihelkonna jsk. arsti juures.
 Kilingi-Nõmmel, Pärnumaal, jsk. arsti juures.
 Karksi-Nuias, Pärnumaal, jsk. arsti juures.
 Mustvee alevis, Tartumaal.
 Puka alevis, Valgamaal.
 Vändra alevis, Pärnumaal.

3. Tiisikuse vastu võitlemise nõuandekohad.

Tallinnas, Lai t. 40.
 Tartus, Jaani t. 2.
 Pärnus, Kubermangu t. 7.
 Viljandis, Jakobi t. 21.
 Võrus, Katarina t. 8-a.
 Rakveres, Pikk t. 21.
 Kuresaares, Kubermangu t. 12.
 Haapsalus, S. Lossi t. 6.
 Paides, S. Aia t. 7.
 Lihulas, alevis.
 Narvas, Vaeselapse t. 3.
 Petseris, Vaksali t. 5.

Perenaised!

Ärge unustage, et kõige kasulikumalt ostate omad majapidamises tarvisminevad tarbed, nagu:

Alumiinium ja email:	}	Keedunõud	}	Malmist, emailitud	}	Pajad	
		Kannud		Potid			
		Taldrikud		}	Malmist, emailitud	}	Pajad
		Mannergad			Potid		
		Kruusid			L ja mustad		Pannid
		Kulbid.		Kurnad.			

Rootsi „Huskvärna“ vabrik:

Triikmasinad
 Lihamasinad
 Kohviveskid.

Mütarauad, labidad, hangud, viiglad, kõlblad, rehad jne.

Ainult

K/m. Vennad PRÜÜS'ilt

Kaubahoov 20/21.

Telefon 12-92.

Toitlus.

Kehale tarvisminevad toitollused, nende otstarb ja leiduvus.

Toitollused	Otstarb	Tähtsamad leiduvuse allikad
V e s i	Aitab korraldada keha tegevust. Reguleerib keha soojust. Kannab toitolluseid laiali. Kannab kehas lagunemise produkte välja.	Kõik toitained.
V a l g u d	Ehitavad keha kudesid (lihaseid, verd). Annavad soojust ja jõudu.	Juust, kohupiim, liha, kala, muna, kaunviljad, teraviljasaadused, pähklid, piim.
S ü s i - v e s i k u d (tähtlis, suhkur ja kiudaine)	Annavad soojust ja jõudu. Annavad täitetoitu seedimise edendamiseks. Hoiduvad kehas rasvana tagavaraks.	Teravili ja selle saadused, kaunvili, kartul, juurvili, puuvili, suhkur, mesi ja siirup.
R a s v	Annab soojust ja jõudu. Hoidub kehas tagavaraks.	Või, koor, rasv, rasvane liha, taimevõi, söögiõlid, pähklid, kakao, šokolaad.
M i n e - r a a l - a i n e d (vajaliku- mad: lubi, fos- for, raud)	Aitavad üles ehitada kondikava, hambaid, punaseid vereliblesid. Vajalikud närvikavale. Aitavad korraldada keha tegevust.	Lubi: — Juust, piim, munakollane, lillkapsas, päakapsas, pinat, porgand, naeris. Fosfor: — Munakollane, liha, kala, piim, kuivatatud kaunvili, maks. Raud: — Veri, munakollane, liha, kaunvili, pinat, salat, ploomid, maasikad, maks
V i t a - m i i n i d	Soodustavad tervist ja kasvu. Korraldavad keha tegevust. Hoiavad ära mitmesuguseid haigusi.	A: — Või, koor, piim, munakollane, tomat, pinat, kapsas, salat, porgand, maks, kalarasv. B: — Aedvili, puuvili, piim, muna, maks, pärm. C: — Roheline aedvili, tomat, puuvili (apelsin, sidrun, õun jne.) D: — Kalamaksaõli, piim, tomat, apelsin, porgand, roheline aedvili, leib. Vit. — Roheline aedvili, tomat, porgand, muna, piim.

Toitolluste ja kalorite tarviduse määrad.

Toidu tarvidust ja toitolluste toiteväärtust mõõdetakse kaloritega (soojuse hulk, mis vajalik ühe liitri vee soojendamiseks 0° kuni 1° C.), kusjuures

1 g valku	annab 4,1 kalorit
1 „ süsivesikuid	„ 4,1 „
1 „ rasva	„ 9,3 „

Inimene tarvitab keskmiselt päevas:

	Valku	Mineraalühendusi	Rasva	Süsi- vesikuid	Vett	Kaloreid	Kaloreid 1 kg keha- raskusele
Kerge töö juures	50—70 g	30 g	50 g	350—450 g	2—2,5 lt	2200—3000	38—40
Raske töö juures	70—80 g	30 g	70—100 g	500—600 g	2,5—3 lt	3500—4500	45—50

ON TEIL MIDAGI TRÜKKIDA?

SIIS TEADKE, ET SOODSATE TINGIMUSTEGA JA HINDADEGA VALMISTATAKSE TEILE IGASUGUST TRÜKITÖÖD MAITSEKALT JA KIIRESTI, ÕPPINUD NING VILUNUD MEISTRITE JUHATUSEL

O.-Ü. K. MATTIESENI TRÜKIKOJAS,

INIMPÕLVI SUURTE TEADUSLIKKUDE VÄLJAANNETE TEENISTUSES OLNUD ETTEVÕTTES

TARTUS, VALLIKRAAVI 4.

TEL. 4-80.

POSTK. 46

100 kalorilised toiduportsjonid

(J. Königi ja A. Almeni järele).

Täispiim	149 g	või	$\frac{3}{4}$ klaasi
Kooritud piim	277 "	"	$1\frac{1}{4}$ — $1\frac{1}{2}$ klaasi
Separeeritud piim	294 "	"	$1\frac{1}{2}$ klaasi
Kohvikoor	55 "	"	3 spl
Vahukoor	45 "	"	2,5
Või	12,5 "	"	—
Muna	60—61 "	"	1 suurem muna
Sealiha (rasvane)	25 "	"	1,5 sm paks 5×3 sm ²
Sealiha (lahja)	71 "	"	2 " " 8×8 "
Loomaliha	48—50 "	"	1 " " 7×7 "
Vasikaliha (keskm.)	60 "	"	2 " " 6×6 "
Veri	131 "	"	$\frac{1}{2}$ — $\frac{3}{4}$ klaasi
Värske silk	79 "	"	3—4 silku
Soolatud silk	69 "	"	3—4 "
Heeringas	42 "	"	$\frac{1}{2}$ puhastatud heeringat
Manna	27 "	"	$1\frac{3}{4}$ —2 spl
Riis	28 "	"	$1\frac{1}{2}$ — $1\frac{3}{4}$ spl
Saago	29 "	"	2 spl
Odratangud	26,5 "	"	1,5 spl
Nisujahu	29 "	"	3 spl
Odrajahu	28 "	"	2— $2\frac{1}{3}$ spl
Rukkijahu	28 "	"	2,5 spl
Rukkipüül	27 "	"	2— $2\frac{1}{3}$ spl
Makaronid	28 "	"	7 tükki müügil olevas pikkuses
Kuivatatud herned	30 "	"	$\frac{1}{6}$ klaasi
Kuivatatud õunad	42 "	"	9 lõiku
Värsked õunad	200 "	"	2 õuna
Kuivatatud ploomid	45 "	"	4—5 ploomi
Rosinad	37—38 "	"	$\frac{1}{3}$ klaasi
Kakao	21 "	"	1,5 spl
Suhkur	24 "	"	$1\frac{1}{3}$ spl
Kartul (koorit.)	105 "	"	1 suur kartul
Porgand (puhast.)	256 "	"	5 vähemat porgandit
Peet	244 "	"	1 suurem peet
Kaalikas	270 "	"	$\frac{1}{2}$ keskmist kaalikat
Pääkapsas	345 "	"	$\frac{1}{4}$ keskmisest pääst
Lillkapsas	274 "	"	$\frac{1}{4}$ kõvast pääst
Tomat	455 "	"	6—7 tomatit
Leib	43 "	"	õhukene viil, 1 sm paks 50 sm ²
Sai (värske)	31 "	"	" " " " " "

Märkus: Lusika mõõdud võetakse ilma kuhjata (triiki).

Toitainete sisaldavus ja toiteväärtus.

(R. Bergi ja teiste järele).

T o i t a i n e d	100 g sisaldab eneses					Aluste ülekaal	Hapete ülekaal	Vitamiinide sisaldavus.					
	valku g	rasva g	süsive- sikuid g	mineraal- soole g	kaloreid			A.	B.	C.	D.	Vit.	
L i h a, kontideta, vähe- rasvane:													
veise-	19,6	7,0			160	—	+	+	+	+	+	+	?
vasika-	19,5	7,6			120	—	+	+	+	+	+	+	??
lamba-	16,4	25,7			318	—	+	+	+	+	+	+	?
sea-	17,2	22,8			295	—	+	+	—	—	—	—	—
suitsetatud pekk	5,8	68,0			657	—	+	—	—	—	—	—	—
vasikamaks . .	17,7	3,4	3,2		130	—	+	+++	++	+	++	++	?
K a l a : heeringas . .	18,3	15,4	1,5		238	—	+	—	—	—	?	?	?
silk	20,4	7,3			167	—	+	—	—	—	?	?	?
K a n a m u n a	12,2	11,2	0,6		158	—	+	++	+	—	+	+	+
P i i m : täispiim . . .	3,2	3,5	4,8		67	+	—	+++	++	—	++	++	++
läbiaetud . . .	3,2	0,8	4,9		41	+	—	+	++	—	++	++	++
kohupiim . . .	34,8	5,4	0,9		222	—	+	—	—	—	—	—	—
K o o r	3,8	22,6	3,8		244	+	—	+++	++	—	++	++	++
V ö i	0,9	82,0	0,5		762	—	+	+++	—	—	—	—	—
M a r g a r i i n	0,5	84,5	0,4		790	—	+	+	—	—	—	—	—
T e r a v i l i :													
nisujahu (sepiku) . .	8,8	0,9	68,7	0,7	325	—	+	—	++	—	++	++	++
nisujahu (peen) . . .	7,1	0,2	72,1	0,6	324	—	+	—	+	—	+	+	—
odrajahu	7,2	1,1	76,2		353	—	+	—	++	—	+	+	+
kruubid	7,7	1,6	69,5		331	—	+	+	++	—	+	+	+
kaeratangud (pressit.)	10,5	4,1	63,1	1,0	341	—	+	+	+	—	++	++	?

Märkide seletus: — tähendab puudumist, +-vähe, ++-küllaldaselt, +++-rikkalikult, ?-uurimata.

riis	5,9	0,3	74,7	0,5
makaronid	10,9	0,4	70,6	0,4
rukkileib	4,0	0,4	45,5	1,0
sepik	5,8	0,4	44,0	1,0
sai	5,5	0,4	56,6	0,3
K a u n v i l i :				
Türgioad	3,9	0,2	6,2	2,1
rohelisted herned .	4,7	0,3	10,4	1,9
kuivatatud herned	17,0	0,6	45,6	2,6
K a r t u l	2,0	0,1	18,6	1,6
A e d v i l i :				
pääkapsas	1,3	0,1	4,2	1,3
hapukapsas	1,0	—	3,1	1,2
pääsalat	1,2	0,2	1,8	0,7
pinat	4,2	0,1	2,6	0,6
tomatid	0,7	0,1	3,4	0,8
kurgid	0,8	0,1	1,9	0,8
peedid	1,1	0,1	7,0	1,0
porgandid	1,0	0,2	8,7	1,0
sibulad	1,1	0,3	3,2	0,7
P u u v i l i j a m a r j a d :				
õunad	0,2		3,1	1,2
pirnid	0,3		11,2	2,2
ploomid	0,8		13,5	0,8
kirsid	0,7		10,7	1,1
maasikad	0,4		9,7	3,7
vabarnad	1,0		6,6	1,5
sõstrad	0,3		5,2	6,1
karusmarjad	0,7		9,7	3,5
apelsinid	0,4		6,0	4,0
sidrunid	0,4		6,0	3,7
rosinad	1,8		62,6	7,1

330	-	+	-	-	-	-	-
338	-	+	-	-	-	-	-
200	-	+	+	++	?	?	+
203	-	+	+	+	?	++	?
253	-	+	?	+	-	+	+
42	+	-	++	++	++	++	++
52	-	+	++	++	++	++	++
271	+	-	++	++	++	?	?
74	+	-	+	++	++	++	++
24	+	-	++++	++++	++	++	++
22	+	-	++++	++++	++	++	++
15	+	-	++	++	++	++	++++
34	+	-	++++	++++	++++	++++	++++
18	+	-	++++	++++	++++	++++	++++
12	+	-	?	+	++++	+	?
34	+	-	++	++	++	++	++
41	+	-	++	++	++	++	++
21	-	+	++	++	++	++	++
13	+	-	+	?	++	+	-
46	+	-	-	+	+	+	-
55	+	-	+	?	?	+	?
45	+	-	+	+	+++	-	-
41	+	-	?	?	++++(?)	?	?
31	+	-	?	?	+++	?	?
22	+	-	+	-	++	-	-
42	+	-	?	?	?	?	?
26	+	-	+	++++	++++	++	++
26	+	-	+	++	+++	++	++
264	+	-	-	-	-	-	-

Juhtnööre toidusedelite koostamiseks.

Toidusedelite koostamisel tuleb tähele panna, et iga perekonna liige saaks tarvilikul määral kõiki vajalikke toitolluseid. Liha- ja teravilja-toitainete kõrval peab tarvitama rohkesti aedvilju, mis hoiavad ära hapete ülekaalu toidus (vaata toitainete sisaldavuse ja toiteväärtuse tabel). Keskmiselt tuleb tarvitada inimese kohta päevas:

- 1) vähemalt $\frac{1}{2}$ lt täispiima,
- 2) keskmiselt 200 g liha,
- 3) lahja (tai-) liha korral sellele lisaks kuni 100 g rasvaineid (võid, koort, rasva, pekki, taimevõid),
- 4) päevases toidusedelis olgu vähemalt üks keeduvili pääle kartuli,
- 5) igale isikule kord päevas toorest aed- või puuvilja,
- 6) kartuleid, aedvilja ja leiba olgu igapähe söögiajal vabalt tarvitada.

Tarvilikumaid juhtnööre toitode valmistamises.

I d a M ü ü r i s e p p .

1. S u p i d .

- 1) Liha- ja aedviljasupid panna keema külma veega.
- 2) Hää lihaleeme saamiseks ajada leem keema aeglaselt ja keeta tasasel tulel 3—4 tundi.
- 3) Hää aedviljaleeme saamiseks ajada leem keema aeglaselt ja keeta 1—1,5 tundi.
- 4) Maitseained ja supijuured lisada leemele pärast vahuriisumist.
- 5) Pääle keetmist kõrvaldada leemest kõik maitseained ja supijuured.
- 6) Püreesuppidel keeta aedviljad alguses või või rasvaga ja siis lisada jahu.
- 7) Piimasuppidel lisada sool lõpuks, et hoiduda kokkutõmbamisest.
- 8) Hapuka piima keetmisel lisada vähe soodat.
- 9) Kõrbema läinud piim valada kohe teise nõusse.
- 10) Kõikidele suppidel panna manna, jahu ja herkulo kuuma, riis, tangud, kruubid külma vedelikku.

2. L i h a t o i d u d .

- 1) Igasugused lihatükid enne tarvitamist hoolikalt puhastada.
- 2) Lahjad lihatükid pesta kuuma vette kastetud lapiga.
- 3) Rasvased lihatükid (seapekk) kaapida noaga ja pesta külma veega.
- 4) Liha muredaks tegemiseks tuleb teda hakkida, nuiata või panna marinaadisse.

- 5) Maitseva ja mahlase liha saamiseks panna liha keema kuuma ja vähesesse vedelikku.
- 6) Liha keeta parajalt pehmeks, üleliigne keetmine tuimendab liha.
- 7) Praetav liha olgu alati hästi kuiv.
- 8) Liha pruunistamine sündigu kiiresti.
- 9) Enne rasva lisamist olgu pann hästi kuum.
- 10) Rasv olgu kuum enne liha päale panemist.
- 11) Rasva ei või lisada praadimise ajal.
- 12) Lihatükke pöörata alles siis, kui üks külg pruun.
- 13) Lihatükkide pööramiseks mitte kahvlit tarvitada.
- 14) Igasugune praadimine ja pruunistamine sündigu ilma kaaneta.
- 15) Värskele lihatükkidele raputada sool enne praadimist.
- 16) Suured praed hõõruda soolaga päale pruunistamist.
- 17) Päale soolaga hõõrumist mitte kohe vedelikuga valada.
- 18) Erisugused praed hõõruda vastava maitseainega:
 - a) seapraad sidruni- või mõne muu happega,
 - b) vasikapraad või või rasvaga,
 - c) lambapraad sinepiga.

3. Kalad.

- 1) Kalad enne tarvitamist soomustada, sisikond välja võtta ja pesta.
- 2) Soomustamist alata saba poolt pää poole.
- 3) Sisikonna väljavõtmisel panna kala selili.
- 4) Kalad pesta külma veega.
- 5) Kalad sisse hõõruda soola ja äädikaga (1 kg kala, 1 spl soola, 1 tl äädikat).
- 6) Kalad panna keema:
 - a) väikesed kuuma vette,
 - b) keskmised leigesse vette,
 - c) suured külma vette.
- 7) Kalu keeta tasasel tulel.
- 8) Kalu keeta, kuni oimud tulevad kergesti lahti.

4. Aedviljad.

- 1) Aedviljade keetmisel peetagu silmas, et neis olevad toitollused säiliks.
- 2) Aedvilja keeta kas aurus või väheses vees.
- 3) Aedviljade keeduleem igal võimalikul juhul ära kasutada.
- 4) Aedviljade keetmisel lisatagu keeduveele, või aurus keetes aedviljadele, soola.
- 5) Punaste aedviljade keetmisel, et värvi alal hoida, lisada vähe äädikat, sidrunihapet.
- 6) Roheliste aedviljade värvi säilitamiseks lisada vähe soodat, põdrasarvesoola.

- 7) Happelist keskkonda nõudvaid aedvilju keeta kas emailitud või alumiinium-keedunõus.
- 8) Kartulite keetmisel panna värsked kartulid kuuma vette, vanad külma vette.
- 9) Aurus keetes raputatagu kartulitele soola.

5. Kaunviljad.

- 1) Värsked kaunviljad pannakse keema kuuma vette.
- 2) Kuivatatud kaunviljad enne tarvitamist leotada.
- 3) Leotatud kaunviljad panna keema leoveega.
- 4) Kuivatatud kaunviljade keetmiseks tarvitada pehmet või pehmendatud vett.

6. Puuviljad.

- 1) Värsked puuviljad pannakse keema kuuma vette.
- 2) Kõik kuivatatud puuviljad pesta, leotada ja panna keema leoveega.
- 3) Et saada terveid puuvilju, lisatagu keetmise ajal keeduvedelikule suhkrut.
- 4) Kõik puuviljad, mis tulevad sõelast läbistada, keedetakse ilma suhkruta.

7. Munavalge ja koor.

- 1) Vahustatav munavalge olgu hästi külm, vahustatagu külmas kohas ja vahustamine sündigu alguses aeglaselt, hiljem hoogsalt.
- 2) Munavalget tuleb vahustada kuivas laiemapinnalises nõus.
- 3) Juhul, kui munavalge ei lähe hästi vahtu, lisatagu vähe äädikat või soola.
- 4) Koort vahustada samuti külmas kohas, kuid juba algusest peale hoogsalt.
- 5) Et hoida koort võiks minemast, tuleb juba alul lisada vähe suhkrut.
- 6) Vahustatud koort või munavalget lisada ainult külmale segule.

8. Taignad.

- 1) Pärm, mida tarvitatakse küpsistele, olgu värske.
- 2) Pärm leotada leiges vedelikus.
- 3) Taignal lastagu parajas soojuses kerkida.
- 4) Enne ahjupanemist olgu küpsised korralikult kerkinud.
- 5) Väiksemad pärmitaigna küpsised tarvitavad võrreldes suurematega kuumemat ahju.
- 6) Mida või- või rasvarikkam taigen, seda kuumem olgu ahi.
- 7) Küpsetuspulbriga valmistatud taignad küpsetada kohe peale valmistamist.
- 8) Küpsetuspulber enne taignale lisamist jahuga segada.

9. Maitseained.

- 1) Kõikide toitude valmistamisel lisatagu maitseaineid ainult nii palju, et toitaine loomulik maitse ei hävineks.
- 2) Maitseained, mis pikemaajalisel keetmisel muutuvad kibedaks: kaneel, sidrunikoor jne., lisatagu keetmise lõpul.
- 3) Maitseained, mis keetmisel kergesti ahtuvad: äädikas, alkohol jne., lisatagu samuti keetmise lõpul.

Toitude valmistamisel vajalik keskmine ainete hulk 1 liitri vedeliku kohta.

Ida Müürisepp.

1. Suppidele:

Mannat	40— 60 g.	või	3—4 spl.
Riisi	60— 80	„ „	4—5 „
Tangu	80	„ „	5 „
Kruupe	60— 80	„ „	4—5 „
Makarone	50	„ „	12 tükki.
Nuudleid	50	„	
Herkulod	50	„	
Herneid	125—150	„	
Ube	100—125	„	
Läätse	100—125	„	
Jahu (kõrdile)	60	„ „	5 spl.
Liha (puljongile)	400		
Aedvilju	200—250	„	

2. Putrudele:

Mannat	130—150 g	„	$\frac{3}{4}$ klaasi.
Riisi	180—200	„ „	1 „
Tangu	180—200	„ „	1 „
Jahu (pehme)	150—180	„ „	$1\frac{1}{3}$ „
Herkulod	150	„ „	$1\frac{3}{4}$ „
Kruupe	150—200	„ „	1 „
Kartulijahu	80	„ „	$\frac{1}{2}$ „

3. Tarretistele:

Kalaliimi (suvel) 12—15 lehte.
Kalaliimi (talvel) 10 lehte.

4. Kastetele:

a. Valgekaste.

Võid 40 g või 2 spl.

Jahu 70—80 g või 6 spl.

b. Praekaste.

Võid 40—50 g või 2—2,5 spl või 6 spl kasterasva.
Jahu 40—50 g või 3 spl.

c. Marjakaste.

Kartulijahu 30 g või 2 spl.

d. Vaniljekaste.

4—5 m-kollast või 3 muna ja ½ spl. kartulijahu.

5. Saiadele:

a. Lihtne sai.

2—2,2 kg¹⁾ jahu, 50 g pärimi, 150 g võid jne.

b. Paremsai.

2,2 kg jahu, 60—80 g pärimi, 300 g võid jne.

c. Kuklid.

1,8 kg jahu, 60 g pärimi, 200 g võid.

d. Prants-sai.

1,75 kg jahu, 50 g pärimi, 100—150 g võid.

6. Jookidele:

Kohv (oa): 2—3 spl oajahu + ½ spl sigurijahu.

Viljakohv: 3—4 spl viljakohvi segu.

Kakao: 1,5 spl kakaopulbrit.

Šokolaad: 200 g šokolaadi.

Märkus: kõik mõõdud võetakse ilma kuhjata (triiki).

Toitainete kaalu ja mahu vahekorrad.

Nimetus	1 klaas ² gram- mides	1 spl gram- mides	Nimetus	1 klaas ² gram- mides	1 spl gram- mides
Saiajahu (sõre).	143 g	13 g	Tangud	175 g	16 g
Saiajahu (pehme)	130 "	12 "	Tatrad	153 "	14 "
Nisujahu	111 "	10 "	Herkulo	83 "	7,5 "
Rukkijahu	129 "	11,5 "	Herned	188 "	17 "
Rukkipüül	138 "	12,5 "	Makaronid (2 sm p.)	96 "	
Odrajahu	137 "	12,5 "	Nuudlid	130 "	
Kartulijahu	169 "	15,5 "	Suhkur	200 "	18 "
Saago	160 "	14,5 "	Sool	275 "	25 "
Mani	169 "	15,5 "	Kakao	140 "	13 "
Riis	188 "	17 "	Kuivikud	105 "	9,5 "
Kruubit	193 "	17,5 "			

1) Kodumaa jahu tuleb arvestada keskmiselt 200 g rohkem liitri vedeliku kohta.

2) 1 klaas = 11 supilusikat (spl), 1 spl = 3 teelusikat (tl.)

Toitainete steriliseerimine õhukindlates purkides.

(Gustav Lindi ja John Gréeni järele).

Toitainete nimetus	Valmistamise viis	Steriliseerimise temperatuur	Steriliseerimise aeg minutides
Vabarnad	toored või kuumendatud suhkru lahus kuni 60° C	80° C	*15—20 min.
Vabarnad ja sõstrad	kuumendatud suhkru lahus 60° C	80° C	20 "
Punased sõstrad	suhkrus veeret. ja kuumend. 60° C	80° C	10—20 "
Maasikad	kuumendatud suhkru lahus 60° C	80° C	*15—20 "
Kirsid	" " " "	80° C	*15—20 "
Ploomid	koorit. ja kuumend. lahus 60° C	80° C	*15—20 "
Pirnid	kooritud ja vähe keedetud	90° C	30 "
Õunad	" " " "	80° C	20 "
Vahaoad	" kupaatad "	100° C	60—90 "
Suhkruherne kaunad	"	100° C	60—90 "
Poetatud herned	"	100° C	90 "
Lillkapsad	"	100° C	*90—120 "
Nuikapsad	"	100° C	60 "
Mangoldi varred	"	100° C	60 "
Spargel	"	100° C	90 "
Porgandid	"	100° C	90 "
Segiaedvili	"	100° C	90 "
Mustjuured	"	100° C	60 "
Pinat	"	100° C	90 "
Tomat	kooritud ja kupaatad	80° C	20 "
Seened	kupaatad	100° C	60 "

* Kitsamad purgid vajavad lühemat keetmiseaega kui laiad purgid.

Aiandus.

Mag. agr. A. Siimon.

Ühele inimesele vajalik aiasaaduste hulk aastas, tarviliku maa-ala suurus, külvimäärad, vahekaugused ja paremad sordid.

Kultuurid	Vajalik aiasaaduste hulk aastas kg	Saak ruutmeetritl kg	Tarviliku maa-ala suurus ruutmr.	Taimi tk, seemneid grammides	vahekaugused sentimeetrites	Paremad sordid
Pääkapsas	30 kg	4 kg	7,5 m ²	25 tk	60×60 sm	Varased: Ditmarsi varane, Titherna. Hilised: Enkhoisenikuulsus, Amager.
Lillkapsas	6 "	2,4 "	2,5 "	16 "	50×40 "	Erfurdi kääbus, Taani eksport
Nuikapsas	5 "	1,5 "	3,4 "	42 "	20×25 "	Varane: Viini varane. Hiline: Delika-
Punakapsas	10 "	3,2 "	3,1 "	13 "	50×50 "	Erfurdi varane, Zenith. [tess.
Kurk	120 tk	20 tk	6 "	—	60×20 "	Muromi, Borovi, Vjäsnikovi.
Tomat	10 kg	4,5 kg	2,2 "	7 "	60×60 "	Kondine Red, Neue Bonner Beste, Prin-
Pastinak	4 "	3,5 "	1,1 "	1,2 gr	25×8 "	Suttoni üliõpilane [cesse of Wales.
Kaalikas	11 "	4 "	2,8 "	—	60×35 "	Krasnoselsky, Raudsepa, Perfection.
Porgand	25 "	3,5 "	7,1 "	4,3 "	25×8 "	Nanti poolpikk, Randers.
Peet	11 "	2,5 "	4,4 "	3,5 "	25×15 "	Egiptuse peet.
Pinat	5 "	0,8 "	6,2 "	8,7 "	—	Parandatud Victoria, Triumph. Uuemere-
Seller	14 tk	—	1,3 "	16 tk	30×30 "	Lumipall, Imperaator. [maa pinat.
Puru	30 "	—	1,5 "	35 "	25×20 "	Brabanter, Elevant.
Petersell	3,5 kg	3 kg	1,2 "	1 gr	20×10 "	Bardoviki pikk, Erfurti kuulsus. Suhkru varane.
Hernes	4 "	1 "	4 "	75 "	2 rida peenr.	Poetishernes: Mai kuninganna, Ekspress. Üdihernes: Non plus ultra. Suhkruhernes: Fürst Bismark.
Türgiuba	8 "	2 "	4 "	100 "	—	Kõrge uba: Avantgarde, Korvitäitja.
Mustjuur	4 "	1,3 "	3,1 "	8 "	25×10 "	Vene hiiglane. [Madal uba: Neeger.

		Keskmine saak puult, põõsalt kg		Puude, põõsaste arv
Sibul	5 kg	2 kg	2,5 m ²	125 tk
Õunad	50 "	30 "	—	2
Pirnid	20 "	30 "	—	1
Ploomid	5 "	10 "	—	1
Kirsid	10 "	10 "	—	1
Karusmarjad	12 "	3,5 "	—	3
Sõstrad punased	15 "	6 "	—	2
valged				
mustad	5 "	3 "	—	2
Maasikad	12 "	0,5 "	—	24
Vabarnad	7 "	0,5 "	—	14

Vahekaugused
meetrites

25×15 sm	Kollane Zittau, Vene sibul.
8×10 „	Talisordid: Antonovka, Tartu roosiõun, Borsdorfer. Sügisordid: Seerinka, Liivimaa kuldrenett, Sügisjoonik. Suvesordid: Valge klaar, Suislep, Tallinna pirnõun.
8×10 „	Tervishoiunõuniku veinipirn, Klapi-lemmik.
6×6 „	Emma Leppermann, Liivimaa kollane munaploom, Victoria, Ontario.
6×6 „	Ostheimi weiksel, Varjumorell.
2×1,5 „	Punased: Whinams Industry, Maurers Sämling. Ameerika mägiskarusmari. Rohelised: Green Willow. Valged: Whitesmith. Kollased: Macherauchs Sämling.
2×1,5 „	Hollandi punane, Haughton castle. Fays New Prolific. Valged: Inglise valge, Hollandi valge, Versaillesi valge.
2,5×1,5	Must kobar, Koljat, Boskoopi hiiglane.
2 rida 1 meetrilise peenrale	Varased: Deutsch-Evern. Keskmised: Sieger, Laxton Noble. Hilised: Oberšlesien, Späte von Leopoldshalle.
1,5×0,7	Preussen, Marlborough, Koljat.

Aias esinevad tähtsamad seenhaigused ja nende tõrje.

Haiguse nimetus.	Haiguste tundemärgid.	Haiguste tõrje.
<p>Kapsa juurepõletik <i>Plasmidiophora brassicae.</i></p>	<p>Esineb juurte mügaratena kapsa, kaalika, naeri ja teiste juurtel, mille tagajärjel taim närtsib ning lõpuks sureb.</p>	<p>Kõrvaldada kõik haiged taimed ja taimeosad. Desinfitseerida taimelavad ja peenrad formaliini või Uspuluniga. Tuleb hoida, et külvikorras ristõielised mitte liiga ruttu üksteisele ei järgneks.</p>
<p>Tõusmepõletik. <i>Pytrium de Baryanum.</i></p>	<p>Esineb mitmesuguste keeduviljade noorte tõusmete varte juures. Taime kude läheb haigelt kohalt (all pool idulehti) esiteks kollakaks, lõpuks mustaks ja kuivab. Sageasti on märgata haiguse kohal ka hallituse korda.</p>	<p>Taimelavades tarvitada värsket mulda, mille pülmne kiht segada liivaga. Kastmisega mõõtu pidada. Seemet peitsida „Uspulun’iga.“</p>
<p>Karusmarja-rooste <i>Puccinia caricis-ribis.</i></p>	<p>Karusmarja ja sõstramarjadele ning lehtedele ilmuvad punakad laigud, mis hiljem kollakashalliks muutuvad.</p>	<p>Otsekohesed tõrjeviisid puuduvad. Kõrvaldada karusmarja ja sõstra kultuuride lähedusest tarnad.</p>
<p>Ploomi kott-tõbi. <i>Taphrina pruni.</i></p>	<p>Harilikult viljast arenevad pikad kõverad ja seest õõnsad viljad, mille pind püält kortsus ning kattub hiljem jahuse eoste korraga.</p>	<p>Haiged viljad varakult korjata. Oksad, kus haiged viljad kasvavad, tulevad tugevasti tagasi kärpida.</p>

<p>Karusmarja-jahukaste. <i>Sphaerotheca mors-uvae.</i></p>	<p>Noortele kasvudele, lehtedele ja marjadele ilmub esialgu hallikas jahune kord, mis hiljem muutub tumedaks kattteks.</p>	<p>Pritsida kevadel lehetus seisukorras väävelubja, formaliini või rauavitriooli lahuga. Pääle õitsemist pritsida „Kasoraani“ või rohelisteseebi ja sooda lahuga. Pritsimist korrata 8 päevaliste vahedega 2—3 korda. Sügisel pääle lehtede langemist kõik haiged osad tagasi kärpida ja põletada. Põõsaid korralikult harvendada.</p>
<p>Viljapuu seenvähk. <i>Nectria galligena.</i></p>	<p>Esineb enamasti õunapuul, harvemini teistel puudel. Sünnitab tüvel ning okstel krobeliste veertega haavu või umbseid ümmargusi muhke.</p>	<p>Tüvedel ja jämedamatel okstel haavad varakevadel noaga täiesti haigest koest puhastada ning määrada sooja kivitõrvaga või karbolineumiga. Peened haiged oksad välja lõigata.</p>
<p>Õuna-kärntõbi. <i>Venturia inaequalis.</i></p>	<p>Õunapuu lehtedele ilmuvad mustad laiud ja õunal kärnad. Kärnatõbine vili on alaväärtuslik.</p>	<p>Sügisel kõik haiged lehed viljapuudelt koguda ja põletada. Kevadel enne pungade puhkemist pritsida 20/0-lise bordoovedelikuga, pääle õitsemist 10/0-lise bordoovedelikuga, kolmandat korda 2 nädalat hiljem.</p>
<p>Pirni-kärntõbi. <i>Venturia pirina.</i></p>	<p>Sarnane õuna kärntõvele.</p>	<p>Tõrje sama, mis õunapuu juures.</p>
<p>Puuvilja-mädanik. <i>Sclerotinia fructigena.</i></p>	<p>Pruunikas mädanev vili, korrapäraste eoste ringidega ümbritsetud. Mustad kortsunud viljad jäävad talveks puu otsa. Noored õuna- ja pirnipuu kasvud ühes õitega närbuivad.</p>	<p>Haigete viljade hävitamine. Pritsida enne õitsemist 20/0-lise bordoovedelikuga, pritsimist korrata 2 nädalat pääle õitsemist.</p>

Aias esinevad tähtsamad kahjurid ja nende tõrje.

Kahjuri nimetus.	Kahjuri hävitustöö tundemärgid.	Kahjurite tõrje.
Kapsaliblikas. <i>Pieris brassicae</i> .	Röövikud söövad kapsalehed kuni rootsudeni.	Tuleb hävitada kõik lehelumisel küljel asuvad munad. Suurema hädaohu puhul pritsida petrooleumi emulsiooniga.
Õuna-uss. <i>Carpocapsa pomonella</i> .	Hävitavad õunas seemned. Ussitanud õun.	Pritsidapääle õielehtedelangust kaltsium-arsenaati ühes 1 ⁰ / ₀ -lise bordoovedelikuga. Teine pritsimine 2 nädalat hiljem. Langenud õunad kohe korjata.
Väike külmaliblikas. <i>Cheimatobia brumata</i> .	Röövikud hävitavad viljapuude õisi, pungid, lehti ja vilju.	Viljapuude pritsimine varakaval viljapuu-karbolineumiga. Liimivööde panemine viljapuu tüvedele septembri lõpul.
Naerimardikas. <i>Phaedon cochleariae</i> .	Hävitab lehti.	Kaltsiumarsenaadiga tolmutamine päale taimede ülestõusmist.
Maakirbud. <i>Phyllotreta sp. sp.</i>	Hävitavad lehti.	Tolmutamine kaltsiumarsenaadiga.
Kapsakärbes. <i>Phorbia brassicae</i> .	Kahjustatud taimed on sinakad ja jäävad kasvuskängu. Juurikal valkjad tõugud.	Taimede kastmine 0,1 ⁰ / ₀ subliimaadi lahuga neli päeva pärast istutamist.
Karusmarjivaablane. <i>Pteronidea ribesii</i> .	Hävitab marjapöösaste lehti.	Tolmutamine kaltsiumarsenaadiga.
Lehetäid. <i>Aphis sp. sp.</i>	Hävitavad väga mitmesuguseid taimi.	Viljapuid ja porgandeid võib pritsida petrooleumi-emulsiooniga, teisi taimi kas mõrupuu või tubakasimega (ekstrakti). Oitsvate taimede pritsimiseks tarvitada alati tubakasimet.
Õunapuu-õielõikaja. <i>Anthonomus pomorum</i> .	Hävitab õunapuu õie-pungi.	Pungade puhkemisel liimivööd asetada tüvede ümber ja puid vahetevahel raputada, et raskekaalulised emased mardikad maha langeksid.
Maasika-õielõikaja. <i>Anthonomus rubi</i> .	Hävitab maasika õie-pungi.	Kasvuajal ja õitsemise eel tolmutada kaltsiumarsenaadiga.

Aias tarvitavate pritsimisvedelikkude valmistamine.

1. Bordoovedelik.

100 liitri 1% bordoovedeliku valmistamiseks võetakse 1 kg vasevitrioli ja lahustatakse 50 liitris vees.. Samuti võetakse 1 kg kustutamata lubja. Kustutamata lubja asemel võib tarvitada ka kustutatud lubja, kuid viimast tuleb võtta 2—3 korda rohkem. Lisades lubjale vähe vett, muutub see kõrditaoliseks. Viimane aetakse läbi hõreda koti või sõela väikeste kivikeste eraldamiseks. Nüüd lahustatakse läbiaetud lubi 50. liitris vees. Samasse anumas, kus on lubja lahu, kallatakse kogu aeg segades peene joana vasevitrioli lahu. Kunagi ei või talitada vastupidi, s. o. lubja lahu vasevitrioli lahusse kallata. Sadenemise takistamiseks on soovitatav lisada 100. liitrilise lahu hulga 100 grammi suhkrut või üks liiter rõõska piima. Vedelik kohe päale valmistamist ära tarvitada.

2. Bordo-kaltsiumarsenaadi vedelik.

100 liitri bordo-kaltsiumarsenaadi vedeliku valmistamiseks lahustatakse 1 kg vasevitrioli 50 liitris vees. Üks kg kustutamata lubja kustutatakse vähese veega. Nüüd lisatakse lubjale 400 grammi kaltsiumarsenaati ning segatakse viimasega ühtlaseks pudruks. Päale selle lisatakse 50 liitrit vett ja segatakse veel tublisti, siis kallatakse vasevitrioli lahu peene joana lubja lahu hulka. Vedelik tuleb kohe pritsida.

3. Rohelise seebi ja sooda lahu.

$\frac{1}{2}$ kg rohelist seepi lahustatakse väheses vees, samuti $\frac{1}{2}$ kg pesusoodat. Saadud lahused valatakse kokku ning täidetakse veega 100 liitrini.

4. Kasoraan.

100 liitri kasoraani valmistamiseks võetakse 200 grammi kaseiini, 50 sm³ ammoniaaki ja 2 liitrit vett, segatakse ja lastakse seista 24 tundi vahete vahelooksutades. Päale selle lastakse sülditaoline mass läbi lihamasina, lisatakse vähe vett ja hoitakse veel 24 tundi. Nüüd lahustatakse 250 g rohelist seepi keevas vees ja lisatakse palavale seebilahule lahustunud kaseiin juurde, sääljuures tublisti segades. Pesusoodat 500 grammi ja naatriumarsenaati 30 grammi lahustatakse samuti tulises vees. Päale selle valatakse roheline seebi-kaseiini ja pesusooda-naatriumarsenaadi lahud kokku ning segatakse tublisti. Saadud segule lisatakse nii palju vett, et saab 100 liitrit vedelikku.

5. Petrooleumi-emulsioon.

Emulsiooni valmistamiseks lahustatakse 70 g rohelist seepi $\frac{1}{4}$ liitris keevas vees. Lisatakse 100 cm^3 rõõska piima ja lastakse uuesti keema minna. Nüüd valatakse saadud vedelik plekklähkrisse ja lisatakse 350 g petrooleumi. Saadud segu loksutatakse 5—10 minutit. On petrooleum seebi ja piimaga hästi segunenud, valatakse veel $\frac{1}{4}$ liitrit vett juurde ja loksutatakse uuesti 5—10 minutit. Saadud emulsioonile lisatakse alaliselt segades $9\frac{1}{2}$ liitrit vett. Võib tarvitada otsekohe pritsimiseks.

6. Tubakasime.

Tubakasime valmistamiseks võetakse 1 kg mahorkalehti ja leotatakse neid kaks päeva 3. liitris vees. Siis keedetakse vedelikku ühes lehtedega, kuni jääb järele 1 liiter simet. Et sime paremini alalhoiduks, lisame sellele 2 g salitsüülhapet. Pritsimiseks võetakse $\frac{1}{2}$ liitrit saadud tubakasimet, 125 g rohelist seepi ja 10 liitrit vett. Roheline seep tuleb enne vähese veega keetes lahustada ja tubakasimele juurde segada, päale selle lahjendatakse mõlemate segu veega.

Ka tubakavarsi võib sime valmistamiseks kasutada. 10 liitri tubakasime valmistamiseks kulub 1 kg tubakavarsi ja 125 g rohelist seepi.

7. Mõrupuu-sime.

Sime valmistamiseks võetakse 150 g mõrupuu-puru ja leotatakse üks öö-päev $\frac{1}{2}$ liitris vees. Siis keedetakse leosolev puru hästi läbi. Samal ajal lahustatakse $\frac{1}{4}$ liitri keevas vees 250 g rohelist seepi ja valatakse pärast mõlemad vedelikud segades kokku.

Pritsi ummistuse ärahoidmiseks kurnatakse enne ühtevalamist läbi tiheda sõela. Saadud simele lisatakse lõpuks veel $9\frac{1}{2}$ liitrit vett.

J. & E. MUULI

Raamatuköitmisekoda

TARTU, SUURTURG 8

KÕNETRAAT 12-37

Valmistab igasugu nahk-, kalingur-, ilu- ja raamatukoguköiteid. Töö kiire ja korralik.

HINNAD MÕÕDUKAD.

Toalilled.

Mag. bot. J. Port.

Näpunäiteid toalillede eest hoolitsemiseks

Kevadel hoolitseda, et toalilled hakkaksid — valguse ja soojust suurenedes — jõudsasti kasvama. Selleks suurendada järk-järgult niiskuse hulka ja uuendada mulda. Suurtel taimedel (palmid, oleandrid, hiinaroosid, agaavid jne.) igal aastal ettevaatlikult välja kaapida pottidesse ülemine lahja mullakiht ja anda selle asemele värsket rammusat mulda, iga 2—4 aasta tagant ümber istutada. Noored ja kiirekasvulised rohtsete vartega taimed (asparaagus, begooniad, alpikannikesed, gloksiiniad, pelargooniad, hortensiad jne.) igal kevadel ümber istutada.

Enne istutamist valida taimele vastava suurusega potid (veidi suuremad eelmistest, kuid kunagi mitte liiga suured); vanad potid läbi keeta, uued leotada.

Õige istutamisaeg on kevadel kasvu alguses, kui märgata uute lehtede tekkimist või pungade puhkemist. Üksikutel juhtudel aga ka pärast õitsemist järgneval lühikesel puhkeajal (hortensia, atsaalea). Enne ümberistutamist taimed hästi puhastada, vigased ja kuivanud juured ära lõigata. Poti põhja asetada augu kohale potikilde (kumera küljega ülespoole) ja jämedat liiva, et liigne vesi võiks potist välja joosta.

Pääle istutamist tublisti valada, siis 3—6 päeva tagasihoidlikult kasta. Edasi jälgida taimede kasvu ja sellele vastavalt suurendada või hoida tagasi kastmist. Iga 1—2 nädala järele kohendada poti mulda päält peenikese pulgaga.

Paljundamiseks võetud pistikud, pistoksad ja võsundid paigutada istutamise- (pikereimis-) kastidesse, mille põhja asetatud kergelt ja huumusrikast mulda (lehemuld + turbapuru + liiv) ja selle pääle 15 sm paksune pestud liiva kiht. Kastid katta päält klaasiga, paar korda päevas õhutada ja kergelt pritsida. Kui pistikud korralikult juurdunud, siis istutada pottidesse.

Akende avamisel kaitsta taimi tõmbetuule eest.

Suvel hoolitseda, et taimed kasvaksid tugevasti ja õitseksid rikkalikult, kuid pidada meeles, et liiga tugev kasv võib ka takistada õitsemist. Lopsakat kasvu saadakse rohke kastmisega (mitte liigse) ja rammutamiseega kas toitesooladega (1—2 g toitesooli 1 liitri kastmisveele) või käärinud lahjendatud virtsaveega. Niipea kui märgata õiepungade tekkimist, jätta igasugune rammuveega kastmine,

eriti hoiduda kaali- ja lämmastik-väetistest. Enamik taimi armastab, et neid õitsmise eel ja õitseajal ei kastetaks liigselt. Kuid kunagi ei tohi lasta mulda pottides läbi kuivada: siis võivad lilled oma väärtuse kaotada.

Palavate kuivade ilmadega piserdada taimi vihma- või keedetud veega (kare vesi jätab lehtedele lubja kõntsa). Piserdamist toimetatagu hommikul ja pärast lõunat, mitte päikese paistelisel keskpäeval. Perioodiliselt taimede lehed pesta leige vihma- või keedetud veega ja pehme lapiga.

Noori ja kiirekasvulisi taimi veel kord ümber istutada suurematesse pottidesse ilma juurestiku lahti harutamata.

Tugevamaid, puitunud varrega taimi, mis vajavad palju päikest (oleandrid, loorberid, mirdid, agaavid, pelargooniumid, vuksid) viia suveks välja tuulte eest kaitstud kohta ja asetada ühes potiga peenrasse või murusse kuni potimulla piirdeni. Pärast vihma pesta puhtaks mudaseks pektud lehed.

Toas akendel kasvavaid lilli juuni- ja juulikuus varjata keskpäeval põletava päikese eest.

Sügisel viia kosunud taimed tagasi talvekorterisse ja puhkeolukorda. Kord-korralt vähendada taimede kastmist ja neid mitte enam väetada. Lillelaud asetada akna alla päikese kätte. Äraõitsenud ja kuivanud taimede sibulad ja mugulad (gloksiinia j. t.) jätta kuivalt pottidesse seisma. Kõik taimed põhjalikult järele vaadata, puhastada ja asetada talveolukorda sobivasse soojusse. Osa tugevamaid taimi, mis lepivad vähese valgusega (loorber, hortensia, roos, vuks, pelargoonium) võib asetada talveks kuiva õhurikkasse keldrisse.

Talvel hoolitseda, et taimed puhkaksid ja ei kasvaks, sest nõrgas valguses tekkinud võrsed ja lehed on pikad, nõrgad, inetud ja kaetud õrna marrasnahaga, mis ei suuda kaitsta taimi haiguste ja söödikute vastu. Puhkeolukorra saavutamiseks vähendada kastmist ja asetada taimed küttekehast eemale hästi akna ligedale, kus jahedam. Kuid hoolitseda, et mullapall potis kunagi täielikult läbi ei kuivaks.

Keldrisse paigutatud taimi 1—2 korda nädalas järele vaadata, tarbekorral kasta, soojade ilmadega keldrit õhutada. Kui kevadepoole talvet mõned taimed hakkavad keldris kasvama, siis need kohe tuppa tuua. Märtsis või aprilli alul tingimata kõik taimed keldrist tuppa tuua ja puhastada.

Alati pidada silmas taime haigusi ja kahjureid ning alata aegsasti nende vastu võitlust: puhastada, pesta leige rohelise seebiveega, pritsida (1—2% Parasitol, Pflanzenwohl, tubaka- ja mõrupuu ekstrakt), mõnel juhul haiged osad kõrvaldada.

Tavalisemaid toalilli.

Lille nimi	Kodumaa	K a s v u t i n g i m u s e d				Üldine hoolitsemine ja erilised nõuded	Paljundusviisid
		valgus	soojus	niiskus	muld		
Aaloe — <i>Aloe</i> .	L. Aafrika, India.	rohkesti	talvel 10—12° C	suvel keskmine, talvel vähe	keskmine, iiivakas, kerge	Nagu agaavil. Ainult talvel enam sooja; suvel ei kannata välja asetust.	Seemnetest, oktest, võrsetest. Lõikeotsad enne potti pistmist lasta ära kuivada.
Abuutilon — <i>Abutilon</i> .	Troopika m., L. Ameerika	rohkesti	t. 10—15° C	s. palju t. keskm.	rammus, huumusrikas	Kevadel ümber istutada küllalt suurtesse pottidesse. Mullale segada juurde sarvepuru või kondijahu. Kasta rammuveega. Talvel hoida valges õhurikkas ruumis.	Pistokstest ja seemnetest.
Agaav — <i>Agave</i> .	Ameerika, Mehhiko.	palju	t. 4—6° C	s. keskm. t. vähe	rammus, lubjarikas, vett läbi- laskev	Poti põhja asetada tublisti potitükke ja kruusa. Suvel hoida väljas päikese käes, talvel jahedas, õhurikkas ja kuivas ruumis. Öitsevad kord elus. Meil ei tule õitsema.	Võsunditest ja seemnetest.
Alpikannike — <i>Cyclamen</i> .	Vahemere ümbrus.	keskmiselt kuni rohkesti	10—12° C	keskm.	keskmine rammus	Õitse ajal rohkesti kasta ja hoolitseda, et vesi ei jääks alusele. Mitte liiga soojas ega pimedas hoida (— õievarred venivad liiga pikaks).	Seemnetest.

Lille nimi	Kodumaa	K a s v u t i n g i m u s e d.				Üldine hoolitsemine ja erilised nõuded	Paljundusviisid
		valgus	soojus	niiskus	muld		
						Pärast õitsemist vähe kasta, kuni lehed püsivad, siis lasta mugulatel puhata. Ümber istutada märtsis, aprillis asetada lavasse.	
Araukaaria — <i>Araucaria.</i>	L. Ameerika.	ei kannata otsesest päikest	t. 4—6° C	ei salli seisvat niiskust	kerge muld, (lehe-, nõmme-, mätta-muld)	Hoolitseda, et poti auk ei ummistuks ja kastmisvesi ei jääks potti seisma. Ei või asetada akna alla päikese kätte.	Seemnetest ja ladva pistikutest (juurdub aeglaselt).
Aspar — <i>Asparagus.</i>	L. Aafrika.	keskm.	t. 10—15° C	keskm.	raskevõitu rammus	Igal kevadel istutada ruumikasse potti, kasta rammuveega; noored taimed suve jooksul korduvalt ümber istutada. Palavail päivil piserdada.	Seemnetest ja juurestiku jagamise teel.
Aspidistra — <i>Aspidistra.</i>	Hiina, Jaapan.	vähe	t. 10—15° C	keskm.	kergevõitu lehe- ja nõmme-muld	Vastupidav ja lepib vähesega.	Juurestiku jagamise teel.
Atsaalea — <i>Azalea.</i>	Aasia, P. Ameerika.	keskm.	t. 4—6° C	keskm.	kerge nõmme-muld	Tähtsaim kultuurinõue on hää nõmme muld. Suvel kasta rikkalikult, anda korduvalt rammuvett kuni juuli alguseni.	Vääristamise teel.

Begoonia — <i>Begonia.</i>	L. Ameerika, Troopika m.	liikide jä- rele mit- mesugune	t. 12— —15° C	rohkesti	rammus sõnniku ja turbamuld	Liikide järele erinev. Suvel piserdada, kasta rammuvee- ga. Kevadel tagasi lõigata.	Seemnetest, pisti- kutest, mugulate jagamisest.
Dratseena — <i>Dracaena.</i>	L. Aasia, L. Ameerika.	rohkesti	12—20° C	rohkesti	keskmine rammus	Hoida õhu- ja valgusrikkas ruumis, hoolikalt kasta, pu- hastada ja piserdada; kül- mast aknast eemale asetada.	Seemnetest, varrelõikudest, ladva pistokstest.
Escheveeria — <i>Echeveria.</i>	K. ja L. Ameerika.	paiju	t. 4—8° C	t. vähe, s. rohkem	keskmine rammus	Muidu lihtne kasvatada, kuid ümberistutamisel ette- vaatust, et lehed ei murduks. Kasta tagasihoidlikult.	Seemnetest, pistikutest, lõike- otsad lasta enne mullasse pistmist kuivada.
Gloksiinia — <i>Sinningia.</i>	Brasiilia.	keskm., mitte otsest päikest	Õitseajal 12° C, t. mugulad 12—15° C	s. rohkesti t. vähe mugulaid niisutada	rammus, kerge- võitu, huumus- rikas	Õitseajal mitte liiga soojas ega päikese käes hoida: õitsevad siis liiga kiiresti ära. Hoolikalt kasta. Pärast õitsemist mõni nädal veel kasta. Kui lehed kuivanud, siis hoida mugulad veidi niiskes liivas või turbamullas üle talve. Kevadel mugulad potti istutada ja hoida niis- kes ruumis 15—20° C juures kuni lehed arenenud; 2—3 korda ümber istutada.	Seemnetest, mugulatest.

Lille nimi	Kodumaa	Kasvutingimused				Üldine hoolitsemine ja erilised nõuded	Paljundusviisid
		valgus	soojus	niiskus	muld		
Hiinaroos — <i>Hibiscus</i> .	Hiina.	keskm. — rohkesti	t. 12—15° C	rohkesti	keskmine rammus	Suvel rikkalikult kasta, piserdada vihmaveega ja hoida võimalikult niiskes ruumis. Korduvalt pesta lehti leige vihma- või keedetud veega; hoida lubjarikka vee eest.	Seemnetest ja pistokstest.
Hortensia — <i>Hydrangea</i> .	Jaapan.	keskm., ei salli otsest päikest.	t. 4—6° C	palju, t. keskm.	soo- + lehe- + sõnnikumuld	Igal kevadel ümber istutada vastavasse rammusasse mulda, asetada sooja kasti ja hoolikalt kasta.	Pistikutest.
Juka — <i>Jucca</i> .	P. Ameerika, Mehhiko.	palju	t. 4—6° C	s. keskm. t. vähe	raske rammus	Hoida talvel jahedas ruumis, valada ainult nii palju, et muld läbi ei kuivaks.	Seemnetest ja võsunditest.
Juudihabe — <i>Febrina</i> .	Troopika m.	rohkesti	15—20° C	rohkesti	rammus, kerge võitu, huumusrikas	Asetada nii, et taim võiks kasvades alla rippuda; rohkesti kasta. Kui kipub raagseks muutuma, siis ladvad ära lõigata ja pista teise potti.	Seemnetest ja võsunditest.
Kaktused — <i>Cactaceae</i> .	Ameerika.	palju (väljaarvatud lehtkaktused ja üksikud sordid)	t. 8—12° C	s. keskm. t. vähe	kerge, enamikul lubjarikas	Talvel harva kasta, hoida valges õhurikkas ruumis, parem erilises klaaskastis, kus kaitstud tolmu eest. Talvel mitte ajada kasvama.	Seemnetest ja võsunditest („poegadest“).

Kameelia — <i>Camellia.</i>	Jaapan, Hiina.	keskm., mitte otsest päikest	t. 4—6 ⁰ C õitseajal 6—10 ⁰ s. kuni 14	keskm.	nõmme- muld + turbapuru + sõnni- kumuld	Talvel hoida jahedas õhu- rikkas ruumis; tagasihoid- likult kasta vihmaveega, lubjarikast vett ei salli. Ke- vadel õitseajal veidi enam soojust (8—10 ⁰ C) ja niis- kust. Suvel hoida otsese päikese eest.	Pistikutest, seemnetest.
Klorofüütum — <i>Chlorophytum.</i>	L. Aafrika.	lepib väheseга	10—15 ⁰ C	keskmi- selt kuni rohkesti	rammus sõnniku- + lehe- muld	Rippuvate võsunditega tai- med, kasvavad hästi ka ilma erilise hooleta.	Pistikutest (väga kergesti).
Kuldlakk — <i>Cheiranthus.</i>	L. Euroopa.	rohkesti	t. 3—6 ⁰ C õitseajal 10—12 ⁰ C	keskm.	keskmine rammus	Mitte liiga soojas hoida: lehed lähevad siis kergesti mädanema. Rohkesti õhku ja valgust.	Seemnetest.
Kummipuu — <i>Ficus.</i>	Troopika m.	keskm.— —rohkesti	t. 12—15 ⁰ C	t. vähem	rammus, raskevõitu (savikas)	Hoolitseda puhtuse eest; tarviduse järele pesta lehti leige veega; suvel piserda- da. Rohkesti ruumi ja õhku.	Pistokstest.
Loorber — <i>Laurus.</i>	Vahemere ümbrus.	palju	t. 1—4 ⁰ C	keskm.	raske, rammus	Vormilõikus sügisel või tal- vel, mitte kasvuajal. Suvel hoida väljas, talvel võima- likult madala t ⁰ juures, et kasv seisaks.	Seemnetest ja pistokstest.

Lille nimi	Kodumaa	Kasvutingimused				Üldine hoolitsemine ja erilised nõuded	Paljundusviisid
		valgus	soojus	niiskus	muld		
Mirt — <i>Myrtos.</i>	Vahemere rannamaad.	rohkesti	C t. 2—6 ⁰	suvel rohkem	rammus sõnniku- + lehe- + mätta- muld	Hoida jahedas, õhurikkas ja valges ruumis, kasta tagasihoidlikult. Kunagi mitte jätta lehti pikemaks ajaks märjaks. Noored taimed viia suvel lavasse, alul 2 nädalat varjata, siis asetada täieliku valguse kätte.	Pistokstest ja seemnetest.
Oleander — <i>Nerium.</i>	Vahemere ümbrus.	palju	C t. 2—6 ⁰	keskm.	rammus keskmine	Hoida talvel jahedas ruumis, et kasv jääks seisma ja taim ei läheks täitama. Suvel soovitav asetada välja päikese kätte.	Pistokstest ja seemnetest.
Palmid — <i>Palmae.</i>	Troopika m.	palju	rohkesti	keskm.	savirikas mätta- + lehe- + sõnniku- muld + liiv	Hoida õhurikkas päikese- paistelises ruumis, talvel jahedamalt, vähem kasta. Suvel kasta rammuveega ja piserdada. Iga 2—4 aasta järele ümber istutada (suuremaid p.)	Seemnetest.
Pelargonium — <i>Pelargonium.</i>	L. Aafrika.	palju	C t. 4—6 ⁰ s. rohkesti	s. rohkem t. vähem	rammus, õhurikas, läbilaskev	Tarvitada võimalikult vähemaid potte: õitsevad siis rikkalikumalt. Kevadel enne kasvu algust tugevasti tagasi löigata, puhastada ja ümber istutada. Suvel kasta rammuveega.	Pistikutest.

Priimula — <i>Primula.</i>	Hiina, L. Aasia.	vähe, varjutaim	t. 6—8 ^o C	keskm.	keskmine rammus	Õitsevaid priimulaid varjata päikese eest: õied pleegivad ära ja lehed lähevad kollaseks. Mitte liiga sügavale istutada. Kõik õitsevad õisikud ära lõigata.	Seemnetest.
Roos — <i>Rosa.</i>	Ida Aasia.	rohkesti	12—15 ^o C	keskm.	rammus, raske	Kasvatada sügavas „roosi“ potis, muld tugevasti kinni suruda, korralikult kasta ja kaitsta tõmbetuule eest. Rammuveega kasta (sõnnikuvesi).	Vääristuse teel.
Tsineraaria (tuhalill) — <i>Cineraria.</i>	Kanaaria saared.	keskm.	t. 4—6 ^o C õitseajal 10—12 ^o C	rohkesti	rammus sõnniku + lehemuld	Hoida liigse soojuse eest (läheb täitama), hoolikalt kasta, et vahepääl ei kuivaks, kuid mitte liiga leotada.	Seemnetest.
Vuks — <i>Fukia.</i>	L. Ameerika.	rohkesti, kesk- päeval (aknal) päikese eest varjata	t. 6—8 ^o C	rohkesti	keskmine rammus	Lihtne ja tuntud.	Pistikutest.

Kodulinnukasvatus.

Agr. Liina Kuusental.

Soovitavad kanatõud.

Munakana tõud.	Valge-leg- horn.	Ka meie kliimas väga häa muneja. Munad valged, raskus 55—65 g. Haudumistahe väike. Vana kana liha kuiv ja tuima võitu, liha vähe.
	Pruun (põld- püüväarvi) itaalia.	Väga häa muneja. Munad valged, raskus 55—65 g. Haudumistahe peaaegu puudub. Vana kana liha kuiv, liha vähe.
Lihakana tõud.	Hallikirju Plymouth- rock.	Muneb päris hästi. Munad pruunid, raskus 55—65 g. Haudumistahe mitte väga suur. Palju keskmise väärtusega liha.
	Rhode- island.	Muneb üsna hästi. Munad pruunid, raskus 60—65 g. Häa hauduja. Kauris palju keskmise väärtusega liha.
Lihakana tõud.	Faveroll.	Muneb keskmiselt. Muna raskus 55—60 g, pruunikoorega. Häa hauduja. Palju väga maitsev ja õrna liha.

Hää muneja kana tunnused.

Pää — Väike, kõhn, ümmargune.

Silmad — Terased, sõbraliku vaatega.

Keha — Pikk, sügav, ruumikas.

Luustik — Munemishooajal luudevahe tagakehas suur: munemislunde vahe 3 sõrmelaiust, munemislunde kaugus rinnaluutsast 4—5 sõrmelaiust. Rinnaluu pikk, luudeotsad tagakehas õhukesed, painduvad.

Nahk — Õhuke, lahtine, painduv.

Iseloom — Julge, sõbralik, virk.

Kanala ja selle sisustus.

Ruumi pää-
nõuded.

Suurus ja
kõrgus.

Seinad.

Põrand.

Kuiv, valge, tõmbetuuleta, soojustpidav.

$\frac{1}{2}$ □ meetrit põrandapinda kana kohta. Kõrgus 2 meetrit.

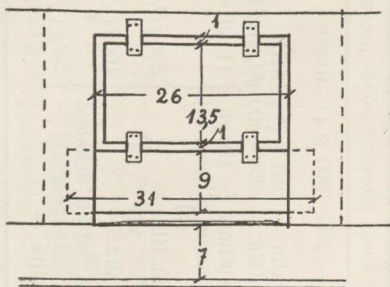
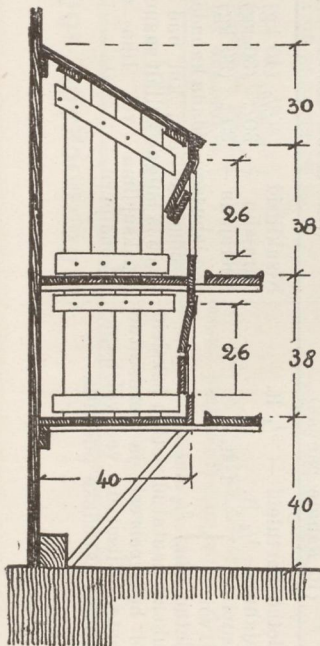
Soovitavam materjal — puu: palk- või sõrestik- (vahvärk) seinad, saepuru või turbamulla täitega. Savi ja telliskivi.

Laudadest, savist, liivast. Külma põranda katteks tarvitada: turbamulda, kuiva liiva, või teraviljapõhku 15—20 sm paksuse kihina.

Aknad	Suurus: $\frac{1}{10}$ — $\frac{1}{12}$ põrandast. Alumine äär $\frac{1}{2}$ meetrit põrandast. Talvel kahekordsed. Asetus lõuna või lõuna-hommiku poolse külge.
Õrred.	Läbimõõt: laius — 6 sm, paksus 4—5 sm. Kaugus seinast 20—25 sm, üksteisest — 40—45 sm. Üks kana vajab magamisruumi õrrel 20 jooksvat sentimeetrit.
Sõnnikulava.	Asetus: 25—30 sm õrtest madalamal. Kõrgus põrandast 75—100 sm.
Supelkast	Kõrgus 20 sm, suurus kanade arvu järele (näit.: 15. kanale 60×75 sm) võib olla ka mitu kasti. Täiteks: tuhka ja kuiva liiva või mulda.
Kontrollpesa.	

Kanade söötmine.

Kanad võivad muneda aasta läbi (väljaarvatud lühikene sulgimisaegne seisak), kui nende söötmisel ollakse järjekindel ja täpne. Munasaaki alandab palju järsk söödakoosseisu muutus ja korratu etteandmine. Kanu võib sööta ühteviisi aasta ümber, ainult suvel ja sügisel, kus nad leiavad rohket lisatoitu väljast, võib oma äranägemise järele sellevõrra toidunormi vähendada, Talvel ja sugumunade võtmise ajal võib anda vitamiinide tarve rahuldamiseks pehmetoidu hulgas kalamaksaõli, supilusikatäis 10 kanale ja sulgimise ajal kollast väävlipulbrit, teelusikatäis 10 kanale paar kolm korda nädalas.

Kanade söötmine.

10 kana päevane sööda norm	Sööda kord, näide 1	Sööda kord, näide 2
Teri — 500–600 g (1 liiter)	kell 5 — kaeraterad (aluspõhku puistatult)	kell 5 — idanenud kaer
Segajahu — 200 g ($\frac{1}{2}$ liitrit)	kell 10 — pehmesööt	„ 12 — kaeraterad (aluspõhku)
Kartuleid — 300–400 ($\frac{3}{4}$ liitrit)	„ $\frac{1}{2}$ 15 — „	„ 20 — oder või nisu (puistatult)
Paksupiima — (hapu läbiaetud piimapaks) } (1 liiter)	„ 20 — oder või nisu künades	
Odavat liha — } 300g ($\frac{3}{4}$ n.)	kõik aeg ees: juurvili, joogivesi, peenike krohv või teokarbid, jäme liiv, puusüsi ja kuivisööt nr. 1	kõik aeg ees: juurvili piim (läbiaetud või võipiim), joogivesi, teokarbid, peenike kruus, puusüsi ja kuivisööt nr. 2
Lihajahu } 100g ($\frac{1}{4}$ n.)		
Noore ristiku heksleid } 50 g ($\frac{1}{8}$ n.)		
Juurvilja — } 1000 g ($2\frac{1}{2}$ n.)		

Pehmesööda koostis: (10 kanale päevas)	Kuivisööda koostis nr. 1	Kuivisööda koostis nr. 2
Keedetud kartuleid — $\frac{3}{4}$ lt.	Nisukliisid — 40% (40 kg)	Nisukliisid — 30% (30 kg)
Segajahu — $\frac{1}{4}$ lt.	Odrajahu — 30 „ (30 kg)	Odrajahu — 20 „ (20 „)
Paksupiima } — 1 lt.	Kaerajahu — 30 „ (30 kg)	Kaerajahu — 15 „ (15 „)
keedetud liha } $\frac{3}{4}$ naela	See jahusegu pidada kanadel vabalt söömiseks ees, kui nad pehmesööda hulgas küllalt saanud valke paksupiima või liha näol ja kondipuru	Lihajahu — 25 „ (25 „)
Natukene hautatud ristiku heksleid või heinapebresid ja purustatud konte. Niisutada vee või hapupiimaga tahedaks pudruks.		Soojatangu } — 8% (8 kg)
		linaseemnekoogi } puru }
		Fosforhaput lupja — $1\frac{1}{2}$ % ($1\frac{1}{2}$ kg)
		keedusoola ja } puusütt } — $\frac{1}{2}$ % ($\frac{1}{2}$ kg)

Kanapoegade söötmine.

2—7. päeva vanaduses	7—21. päeva vanaduses	
	Näide 1	Näide 2
kell 6 — herkulo (pressitud kaeratang) kuivalt ja tervelt	kell 6 — } munaroog või kohupii- mast ja segajahust peh- mesööt.	kell 6 — herkulo kuivalt ja tervelt
„ 8 — nisutangud kuivalt	„ 9 — odratangud kuivalt	„ 9 — nisutangud — „ —
„ 11 — — „ — — „ —	„ 12 — sama, mis kell 6	„ 12 — odratangud — „ —
„ 14 — herkulo	„ 15 — odratangud	„ 15 — nisutangud — „ —
„ 16 — nisutangud	„ 19 — sama, mis kell 12	„ 19 — herkulo — „ —
„ 19 — herkulo	3 korda päevas haljastoitu, pehmet rohtu, nõgest, ristikut.	3 korda päevas haljastoitu
Joogiks: täispiim või keedetud vesi.	Vahete-vahel natukene purustatud konte.	Kalamaksaõli — 15—20 pojale üks teelusikatäis päevas.
Kõik aeg ees: purustatud puusüsi. Herkulo ja nisutangud raputada liivale või papile.	Ees: puusüsi ja purustatud muna-koored.	Ees jahusegu mis koosneb: Nisujahu — 25 ⁰ / ₀ Odra „ — 30 „ } ülesõela jahu Kaera „ — 25 „ } Magedat tindi- kala puru või } 10 „ kalajahu } Lihajahu 5 „ Fosforh. lupja — 4 ¹ / ₂ „ Puusütt 1 ¹ / ₂ „ Joogiks: vesi ja võipiim.

Meil levinud hanede, partide ja kalkunite tõud.

Liik	Tõug	Tunnused ja omadused
Haned	<u>Tuluusi</u>	Pää, kaela, selja ja rinna sulgkate hall. Alumine tagakeha osa valge. Täiskasvanud isahani kaalub $7\frac{1}{2}$ —9 kg, ema — $6\frac{1}{2}$ — $7\frac{1}{2}$ kg. Muneb 30—50 muna, muna raskus 170—200 g. Väga vastupidav. Haub halvasti.
	Emden	Sulgkate valge. Täiskasvanud isahani kaalub $7\frac{1}{2}$ —9 kg, ema 6— $7\frac{1}{2}$ kg. Muneb samuti kui tuluusihani kuid haub paremini.
Pardid	<u>Peking</u>	Sulgkate valge. Täiskasvanud isa kaalub 4 kg, ema $3\frac{1}{2}$ kg. Muneb kuni 100 ja rohkem muna, muna raskus 80—90 g. Hästi sigiv, kiiresti kasvav ja vastupidav tõug.
	Rouen	Sulgkate metsparti värvi. Täiskasvanud isa kaalub $3\frac{1}{2}$ —4 kg, ema 3— $3\frac{1}{2}$ kg. Muneb vähem kui pekingi part ja mitte nii kiire kasvuga.
Kalkunid	<u>Ameerika-pronks</u>	Kaela, selja ja rinna sulgkate mustjas, tugeva metallilise pronksläikega, tagakeha sulgkattes heledamaid triipe. Täiskasvanud isa kaalub 14 kg, ema 7 kg. Muneb ühel munemisjärgul 20—30 muna. Täiskasvanult väga tugevad ja vastupidavad.
	Valgekalkun	Sulgkate valge. Muneb samuti kui pronkskalkun. Täiskasvanud isa kaalub 12 kg, ema 6 kg.

Hanede, partide ja kalkunite söötmine.

Hanede söötmine.

Hanepoegade	Suguhanede	Numhanede
<p>Esimesel nädalal: Niisutatud sepike või rukkileib või munaroop segatud peenendatud nõgeste või ristikuga. Rohumätas. Sööta 4 korda päevas.</p> <p>Hiljem: hommikul pehmesööt — keedetud kartulitest jasegaviljahust. Päeval hää karjamaa rohi. Öhtul natuke teravilja.</p>	<p>Suvel: Hää karjamaa rohi.</p> <p>Talvel: hommikul pehmesööt — keedetud kartulitest, hautatud ristikust ja segaviljahust. Päeval toorest juurvilja: peete, porgandeid, naerid. Öhtul: $\frac{1}{4}$ n. teri (kaeru, otri), ühele hanele. Kõik aeg ees: vesi, peenike kruus ja puusüsi.</p>	<p>Teravilja:</p> <p>Kaeru — 1 osa Otri — 2 osa Sööta 4 korda päevas. Kõik aeg ees: vesi, peenike kruus ja puusüsi.</p> <p>Numamine kestab 2—3 nädalat.</p>

Partide söötmine.

Pardipoegade	Sugupartide	Nuumpartide
<p>Esimesel nädalal: Veega või piimaga niisutatud nisuleib. Prakkmunad jahudega segamini klopitud. Sibulakasvused, õrna rohtu. Sööta 4 korda päevas. Hiljem: pehmesööt: keedetud kartulitest, segavilja jahust, liha kala jätetest segatud piimaga või veega. Sööta 3 korda päevas.</p>	<p>Hommikul ja lõunal: pehmesööt: keedetud kartuleid — 3 osa, segaviljajahu — 1 osa, lihajahu — $\frac{1}{2}$ osa. Lihajahu saab asetada läbiaetud piimaga. Öhtul: 50 g. ($\frac{1}{8}$ n.) teri pardi kohta. Sööta 3 korda päevas. Ees: vesi, peenike kruus ja puusüsi.</p>	<p>Pehmesööt: Odrajahu — 2 osa Kaera „ — 1 „ Keedetud kartuleid 2 osa. Segada läbiaetud piimaga. Sööta 4 korda päevas. Ees: vesi, peenike kruus ja puusüsi.</p>

Kalkunite söötmine.

Kalkunipoegade	Sugukalkunite	Nuumkalkunite
<p>Kalkunipoegi võib sööta samuti kui kana-poegi. Sööt tuleb aga kohe algusest päale segada haljaga — nõgestega ristikuga, sibulakasvudega — pooleks. Võib ka esimesel nädalal juba tarvitada paksupiima ja keedetud ning peeneks hakitud muna.</p>	<p>Suvel — hää karjamaa rohi, öhtul natuke teri — otri, kaeru. Talvel — hommikul pehmesööt, mis koosneb: keedetud kartuleid — 2 osa, segaviljajahu — 1 osa, hautatud ristikut — 1 osa. (Soovitav natukene liha või lihajahu). Segada läbiaetud piimaga või veega. Öhtul: teri — kaeru otri. Ees: vesi, puusüsi, kruus.</p>	<p>Suvel karjamaa-rohi ja öhtul natuke teri. Nuumamise ajal: pehmesööt, mis koosneb: odrajahu — 2 osa, kaerajahu — 1 „ keedetud kartuleid — 1 osa. Segada läbiaetud piimaga. Sööta 4 korda päevas. Ees: vesi, puusüsi ja kruus. Nuumamine kestab 3 nädalat.</p>

Vanus, mil kodulindude pojad kõige õrnemad ja haigustele vastuvõtlikumad, ning kuidas sel ajal nende eest hoolitseda.

Kanapojad	1—21 päevani	<p>Sel ajal tuleb poegi hoida: 1. niiskuse, 2. külmetamise, 3. kuuma päikese, 4. rikkiläinud toidu eest. Kastega, vihmaga ja külmade tuultega poegi mitte välja lasta. Mitte kaua hoida kõrvetavate päikesekiirte käes. Sööta ainult värske toiduga.</p>
Kalkunipojad	1—21 päevani ja 6—10 nädalani	
Hanepojad	1—12 päevani	
Pardipojad	1—10 — „ —	

Sugulavad.

Eesti Linnukasvatajate Seltsi kontrolli all töötavad järgmised sugulavad, kust saab osta sugumune:

Harjumaal.

1. Marie Maasing, Haapsalu mnt. 13, Keila alev — pruun-itaalia.
2. Alma Ristikivi, Kastani t. 15, Pääsküla — valgeleghorn.
3. E. Küllmann, Öie t. 32, Nõmme — pruun-itaalia.
4. Paul Scheel, Oe talu, Peningi v. (Raasiku j. 12 km) — valgeleghorn ja faveroll.

Virumaal.

5. Alma Haus, Uuevälja tl., Kurtna k., Vao v., Vao-Kurtna p-ag. (Kiltsi j. 12 km) — pruun-itaalia ja plymouth-rock.
6. Valter Lents, Lepna asundus (Rakverest 3 km) — pruun-itaalia.

Järvemaal.

7. Kallijärve kanakasvatus — Jänedä kaudu (Jänedä j. 2 km) — pruun-itaalia.

Viljandimaal.

8. Emmy Kukk, Silla tl., Võhma (Võhma alevist $\frac{1}{2}$ km) — pruun-itaalia.

Tartumaal.

9. Vasula kodumajanduskool, üle Tartu (Kärkna j. 4 km) — valgeleghorn.
10. Alma Unt, Puiestee t. 1-a, Tartu — valgeleghorn ja pruun-itaalia.
11. Elfriide Tenga, Tähe t. 110, Tartu — valgeleghorn ja rhode-island.
12. Aurelie Poola, Vana-Nõo asundus (Nõo j. 2 km) — pruun-itaalia ja plymouth-rock.

Pärnumaal.

13. I. Teearu, Raksti tl., Talli v. (Laiksaare j. 12 km) — Talli p-ag., ptk. 42.
14. Jaan Prints, Parisselja tl., Are v. (Pärnust 18 km) — Are p-ag. — valgeleghorn.

Valgamaal.

15. Joh. Pruks, Laaspere tl., Hummuli v., Soe p-ag. (Valgast 20 km) — valgeleghorn.
16. Hermann Jürisson, Oru tl., Helme as., Tõrva ptk. 56 (Puka j. 26 km) — valgeleghorn.

Kangakudumine.

E b b a S a r a l.

Kangamaterjalid.

1. Puuvillased lõngad (lõimed) meil müügil:

nr. $\frac{2}{32}$	—	160	vihti	pakis.
„ $\frac{2}{24}$	—	120	„	„
„ $\frac{2}{20}$	—	100	„	„
„ $\frac{2}{16}$	—	80	„	„

Ühes vabriku vihis on 767 m; kudumisel aga arvestada 720 m või 1333 küünart.

2. Linased lõngad, kodumaa vabrikutes kedratud — mitmesugused.

3. Kodumaa villased lõngad — mitmesugused.

Et kodumaa vabrikutes linase ja villase lõnga vihid ei ole mitte ühepikkused ega lõngade arv neis mitte ühesugune, siis tuleb vihis oleva lõnga pikkuse saamiseks vihi pikkus korrutada vihis olevate lõngade arvuga (üle lugedes).

Kangamaterjali kulu arvestamine.

Lõimekulu vihtides saadakse järgmiselt: kanga laius pasmastes korrutatakse 60-ga; saadud arv korrutatakse veel kanga pikkusega (meetrites). Nii saadud arv jagatakse tarvitavas vihis olevale meetrite arvule, siis saame tarvismineva vihtide arvu.

Koekulu arvutamisel korrutatakse kanga laius meetrites koelõngade arvuga 1 sm ulatuses, saadud arv korrutatakse 100-ga ja veel kanga pikkusega (meetrites). Nii saadud arvu jagades meetrite arvule tarvitavas lõnga vihis, saame tarvismineva vihtide arvu.

Soa nummerdamine ja tarvitamine.

Soa numbriks on 10 sm laiusel asuv pinnuvahede (piivahede) arv.

Soa numbri märkimisel kirjutatakse soa number ülespoole ja pinnu (pii) vahel olevate lõngade arv alla, näiteks: $\frac{90}{2}$, $\frac{110}{1}$ jne., mis tähendab: suga nr. 90, 2 lõnga pinnu vahel; suga nr. 110, 1 lõng pinnu vahel jne.

Sobivad soad on:

Puuvilla lõimega kangastele nr. $\frac{100}{2}$ ja nr. $\frac{90}{2}$.

Labasepindse eesriide kangale nr. $\frac{100}{1}$.

Kanevaapindse eesriide kangale nr. $\frac{80}{3}$ teine pinnuvahe tühi.

Villastele kangastele ühekordsest lõngast nr. $\frac{80}{2}$, nr. $\frac{70}{2}$ ja ja nr. $\frac{60}{2}$.

Villastele kangastele korrutatud lõngadest nr. $\frac{80}{1}$, nr. $\frac{70}{1}$ ja nr. $\frac{60}{2}$.

Niitlõimega kangastele nr. ⁵⁰/₁ ja nr. ⁶⁰/₁.
 Niitlõimega kangastele jämeda koega nr. ³⁰/₁ ja nr. ⁴⁰/₁.
 Karvalõnga vaipadele nr. ²⁰/₁ ja nr. ²⁵/₁.

Nöörniite ja kirjatelgede juures tarvita- tavate nõõride pikkused.

Lühikesesilmaniied — 29—30 sm pikad, silma pikkus 3—4 sm.	
Pikasilmaniied — 33 sm pikad	7 ”
Ülemiste vippide küljenöörid	100 ”
Ülemised, mis ühendavad niiekeppisid vippidega . . .	80 ”
Keskmised ülemised nõõrid	85 ”
Keskmised pikad nõõrid	210 ”
Keskmised alumised — niite keppide küljes	65 ”
Ülemised vaheldajate nõõrid	105 ”
Alumised vaheldajate nõõrid	75 ”
Tripid (aasad)	42 ”

M ä r k u s: Nõõrid siduda lihtsõlmega, mis kergesti lahti-
võetav ja seadeldav (aas- ehk seasõrasõlm).

Näpunäiteid kangaseadluse rakenda- miseks telgedele.

Niietamisel hoida kirjavaber kirjutamise suunas ja alata niietamist paremalt pahemale.

Siduse tegemisel hoida kirjavaber samas suunas, kui niietamisel, s. o. siduja ees (kanga telgede all) ümberpöörduvalt kirjutamise suunale.

Et kanga parem pool saaks kududes pääle, tulevad paberil märgitud ruudud siduda alumistesse vaheldajatesse ja tühjad ruudud ülemistesse vaheldajatesse. Punktidega sidustes tulevad punktid üles, ristid alla ja tühjad ruudud jäävad tähelepanemata. Rullidega rakendatud telgedel siduda ainult märgitud ruudud.

Hää vaheliku moodustamine.

Hää vahelik oleneb nõörniite tasasest ja ühesugusest pikkusest, soa õigest kõrgusest, korralikust ja tasasest sidumisest ning vaheldajate ja koelaudade (tallalaudade) õigest kõrgusest, mis peab vastama telgede kõrgusele.

Niite kõrgus on paras, kui lõimelõngad jooksevad tagumistel niitel niiesilma alumisel sõlmel, keskmistes — niiesilma keskkohal ja esimestes — niie ülemisel sõlmel. Seega on lõimepaku pool olevad niied seotud kõrgemale ja esimesed madalamale, mis võimaldab kangale paremat vahelikku.

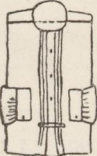
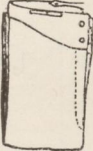

Soalae kõrgus on paras, kui alumine soaraam kannab vahelikku lahtitallates alumisi lõimelõngu.

Et saada tihedat riidet, peab soalaega lööma esimese löögi enne riide suhu, kui järgmist koelauda tallata.

Linasele riidele tuleb kude märjalt sisse kududa.

Tavalisemate pesu ja rõivastusesemete riidekulu arvestamine.

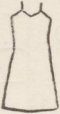
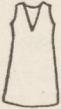

Linda Ormisson.

E s e	Pikkuse -mõõdud	Riidekulu eseme pikkuse järele	Sobiv riidelaius sentim.	Keskmine riidekulu meetrites
	<p>Pluusi pikkus: Õlalt soovitava pikkuseni</p> <p>Varuka pikkus: Õlaõmblusest käerandmeni</p>	<p>2 pluusi pikkust</p> <p>ja</p> <p>1 varuka-pikkus</p>	80	2.50
	<p>Särgi pikkus: Õlalt soovitava pikkuseni</p> <p>Varuka pikkus: Õlaõmblusest käerandmeni.</p> <p>Kätise pikkus: 30 sm.</p>	<p>2 särgi-pikkust,</p> <p>1 varuka-pikkus,</p> <p>1 kätise pikkus.</p>	80—90	3
	<p>Külje pikkus: Mõõta vöökohalt soovitava pikkuseni.</p>	2 püksi pikkust	80—90	2.10
	<p>Piha pikkus: A—C</p> <p>Kuue pikkus: C—e</p> <p>Varuka pikkus: G—H.</p>	<p>2 piha pikkust</p> <p>2—3 kuue pikkust</p> <p>1 varuka pikkus</p>	70—80	2.75—3.50

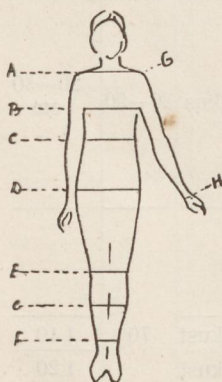
E s e	Pikkuse mõõdud	Riidekulu eseme pikkuse järele	Sobiv riidelaius sentim.	Keskmine riidekulu meetrites
	<p>Üldpikkus: A—e</p> <p>Varuka pikkus: G—H.</p>	<p>2 üld- pikkust</p> <p>1 varuka pikkus</p>	80—100	2.75—3
	<p>A—E</p> <p>Mõõta õlakesk- kohast alates alla (ülerinna) soovitava pikkuseni.</p>	2 särgi pikkust	70—90	1.60
	<p>B—E</p> <p>Mõõta rinna-üंबर- mõõdu joonelt alla soovitava pikkuseni.</p>	2 särgi pikkust	70—90	1.30
	<p>C—E</p> <p>Mõõta küljelt vöö- kohast soovitava pikkuseni.</p>	2 püksi pikkust	70—96	1.10
	<p>B—E</p> <p>Üldpikkus mõõta rinnast soovitava pikkuseni.</p>	2 särk- püksi üld- pikkust	70—96	1.50

Märkus: 1) Alaaärde lisada esemetele palistuse jaoks 2—4 sm pikkust.

2) Pitsiga äärestamise puhul vähendada riide pikkust vastavalt pitsi laiusele.

E s e	Lapse vanus	Pikkuse mõõdud sentimeetrites	Riidekulu eseme pikkuse järele	Sobiv riidelaius sentim.	Keskmine riidekulu meetrites
		B—E või soovitava pikkuseni.	2 aluskuue pikkust	80—90	1.60
		A—F Mõõta õlakesk- kohast soovitava pikkuseni.	2 öösärgi pikkust	80—90	2.50
		A—D ülemine pluusi- osa C—F püksid G—H varukad	2 pluusi pikkust 2 püksi pikkust 1 varuka pikkus	80—90	4
		20—30	1 pikkus	80—90	20—30 sm
		Pikkus mõõta õlalt soovitava pikkuseni			
	4 a.	55	2 pikkust	70	1.10
	6 a.	60—70	2 pikkust		1.20
8 a.	65—75	2 pikkust			1.30

E s e	Lapse vanus	Keskmised pikkuse mõõdud sentimeetrites			Riidekulu eseme pikkuse järele	Sobiv riidelaius sentim.	Keskmine riidekulu meetrites
		Pikkus mõõta vöökohalt, külje päält soovitava pikkuseni					
	3—5 a.	30—44			2 pikkust	70	—80
	7—9 a.	35—48			2 pikkust		—90
	10—12 a.	40—52			2 pikkust		1
		Pikkus	Varuka pikkus	Rinna ümberm.	3 kleidi pikkust	70—80	
	2 a.	50	30	60			1.50
	4 a.	55	35	65			1.65
	6 a.	60	40	70			1.80
		Pluusi pikkus	Varuka pikkus	Püksi pikkus	Rinna ümbermõõt	3 pluusi pikkust ja 2 püksi pikkust	
	2 a.	35	30	25	60		1.55
	4 a.	40	35	30	65		1.80
	6 a.	45	40	35	70		2.10

Joonis, mis näitab, kust tulevad mõõdud võtta.

o/ü. Meltsi villa- ja riidevärvi- mise tööstus

Tartus, Pikk tn. 12. Tel. 8-88.

Villade kraasimine, ketramine ja korrutamine

Riide värvimine, vanutamine ja pressimine.

Töö headus väljaspool võistlust.

Hinnad ajakohased.

Ladus alati saadaval kõrges häduses villast lõnga ja villaseid riideid iga-sugustes värvides ja mustrites.

Tööde vastuvõtmine ja vabriku ladu
Tartus, Pikk tn. 12.

Lõnga materjalid tikkimis- töödeks ja pitsideks.

Alma Johanson.

Värvilised tikkimise lõngad.

I Puuvillased:

1. D. M. C. pärl lõng nr. nr. 5 ja 8 vihtides ja kerades.
2. D. M. C. mulinee nr. 25 väikestes vihtides.
3. C. B. pärl- ja mulineelõngad — halvemad: katkevad kergesti.

II Linased:

- D. M. C. linane, ühes jämeduses, väikestes vihtides — eriti kohane linase riide tikkimiseks.

III Siidid:

1. „Filofloss“ D. M. C. — peenemateks tikkimistöödeks.
2. D. M. C. „Kohinoor“ — jämedamateks tikkimistöödeks.

IV Kunstsiidid:

1. „Troja“ — parim.
2. „Sirocco“ — vähe kangem ja pudedam.
3. „Clark“ (ankruga märgitud) — vähe kange ja liiga tiheda keeruga.
3. „Desdemona“ } — ilma keeruta, hargneb üksikuteks kiudeks ja katkeb kergesti.
4. „Duquesa“ } } — ilma keeruta, hargneb üksikuteks kiudeks ja katkeb kergesti.
5. „Debora“ — jämedam, hästi tiheda keeruga, kuid kange ja hargneb.

V Villased:

1. Norra villane — nelja keeruga, võib poolitada.
2. Gobelään lõng — vähestes värvides.

Valged tikkimise ja pitsi lõngad.

1. D. M. C. pärl lõng nr. nr. 5, 8 ja 12.
2. D. M. C. märklõng — mitmesuguses jämeduses.
3. D. M. C. heegeldus lõng — kerades, liiga tiheda keeruga.
4. D. M. C. mulinee — suurtes vihtides — sobiv tülltöödeks.
5. Linased lõngad — mitmesugused, eriti kohased võrgutöödeks.
6. Harilik pleegitatud ja pleegitamata puuvillane, mitmesuguses jämeduses, suurtes vihtides — pehme, painduv ning sobiv heegeldamiseks, varrastel kudumiseks, nõelumiseks ja võrgu kirjamiseks.

Plekkide kõrvaldamine.

Mag. chem. Hilja Lagus.

Plekkide kõrvaldamine on töö, mis nõuab sageli palju aega ja kindlasti palju kannatust. Seda rohkem aega ja seda rohkem kannatust, mida vanem on plekk. Hoolimata kõigest juhtub ka siis, et ei saavutata soovitud tagajärgi. Kohe pääle tekkimist on aga plekid väga lihtsalt ja kergesti kõrvaldatavad. Sageli on selleks tarvis ainult sooja vett. Seistes imub aga plekk sügavamale kiudude vahele ja muutub tolmu, õhu ja valguse mõjul püsivamaks. Pääle selle on veel terve rida plekke, mis pesus käimise järele palju raskemini, või üldse mittekõrvaldatavateks muutuvad, nagu näiteks kohvi-, kakao-, marja-, puuvilja-, vere- j. t. plekid. Seega tuleb plekid võimalikult aegsasti kõrvaldada, mida varem seda parem, ning eriti lauapesult, enne pessuminekut.

Teine asjaolu, mis hõlbustab vaeva ja tagab töö kordaminekut on pleki ja riidematerjali koosseisu tundmine. Iga plekk vajab kõrvaldamiseks eriaineid. Aine, mis kõrvaldab ühed plekid, võib teised, nõnda ütelda, „kinnitada“ riidele, nii et pääle asjatut tööd plekk veel selgemalt riidel nähtav on, kui enne kõrvaldamist. Samuti peab meeles pidama, et iga riidematerjal erineb teisest ja et ühe ja sama vahendiga ei või mitte kõigile riinetele mõjuda. Nii on eriti lahkuminevad siidi ja villa omadused puuvilla ja lina omadest. Vill, siid ja kunsti- siid on eriti tundelikud igasuguste leheliste vastu, nagu seebikivi, sooda, libe, lehelised seebid (roheline, kirju jne.), pleeklubi ja Javelli vesi. Puuvill ja lina ei kannata kangeid happeid ja kauast pleegitamist keemiliste, söövate ainetega. Üldse on aga kõige õrnemad siidikiud, neile järgneb kunsti- siid, viimane on märjalt õige habras.

Veel keerulisemaks muutub lugu, kui riie on värviline. Valgelt puuvillaselt riidelt, näiteks, on plekkide kõrvaldamine lihtne, värviliselt on see aga sageli väga raske, kuna ühes plekiga kaob ka riide värv. Üldse tuleks enne pleki kõrvaldamisele asumist alati ühel sama riide lapil või pahemal pool õmb- luse äärel proovida, kas tarvitata- vahend mitte ise plekki ei jäta, isegi veega peab sarnaselt katsetama.

Pleki väljavõtmisel tuleks alati alata kõige lihtsamast ja hädaohutumast vahendist, nagu seda on näiteks ained, mis ise üldse mitte riidesse ei tungi, vaid pleki enesesse imevad, nii: kuivatuspaber, magneesia, peen kriit, kartulijahu jne. Need vahendid on eriti mõjuvad värsketele, kuivamata plekkidele.

Kui nimetatud vahendid plekki ei kõrvalda, asutakse pleki kõrvaldamisele lahustajatega, nendest harilikumaid: vesi, viina- ja puupiiritus, bensiin, tärpentiin, eeter, süsiniktetra- kloriid, ja kloroform. Nendest vahenditest on eeter, bensiin,

puu- ja viinapiiritus tuldkartvad ja neid tuleb hoolega tulest eemale hoida. Süsiniktetrakloriid on hää lahustaja rasvadele, ei ole tuldkartev, ei mõju riidevärvile ja teda saab rohukauplustest ilma arstitäheta. 100 g maksab umbes 15—20 senti.

Kõige mõjuvamad plekile ja ka riidele, eriti selle värvile, on pleekivad ained, nagu pleeklubi, Javelli vesi, oblikhape. Javelli vesi on plekkide kõrvaldamiseks valgelt puuvillaselt ja linaselt riidelt soovitamam, kui pleeklubi. Teda saab osta rohukauplustest; võib valmistada ka kodus, allpool antud retsepti järele. Vähem hädaohtlik riidekiule, mõjuv siiski värvile, on vesinikülihapend.

Plekke tuleks kõrvaldada ainult heledas päevavalguses, paksematel riidel pahemalt poolt, seega nagu plekki tuldud teed tagasi tõrjudes.

Pleki alla paigutada kuivatuspaber või pehme riie mitmekordselt, mis siis tarvitatava vahendi ühes plekiga enesesse imeb. Enne pleekivate vahendite tarvitamist plekk veega märjaks teha ja tarvitatavaid aineid tilkhaaval lisada, eelistades korduvat mõjutamist lahjade vahenditega kiirele kange aine mõjule.

Pääle pleki kõrvaldamist tarvitatud vahend viimseni riidest kõrvaldada, eriti igasugused happed, lehelised, pleekained ja soolad. Need ained habrastavad riidekiu kuivamisel põhjalikult. Riidet tuleb hoolega pesta seebiga, hapete ja pleekainete juures võib pesuveele vähe nuuskpiiritust lisada (1 spl 2 liitri veele), igatahes ei tohi riidel pääle pesemist mingit lõhna juures olla.

Iga toimingu juures aga varustuda kannatusega, sest tekkinud vigu on võimata parandada.

Lühidalt kokkuvõttes tuleks meeles pidada:

1. Plekid võimalikult värskelt kõrvaldada.
2. Arvestada pleki ja riide koosseisuga.
3. Alata lihtsamate vahenditega, enne järeleproovides, et tarvitav vahend ise plekki ei jäta.
4. Mõjutada korduvalt lahjemate vahenditega.
5. Pääle pleki kõrvaldamist tarvitatud vahend viimseni riidest kõrvaldada.

AIANDUSE - MESINDUSE AJAKIRI

„AED“

X a a s t a k ä i k, ilmub kord kuus Tartus.

Tellimise hind: aastas . . . 2 kr.

pooles aastas 1 kr. 20 senti

Hakake „Aia“ tellim. vastuvõtjaks. 4 aastatellimise saatjale tasuta prii aastakäik.

Nõudke tellimiste vastuvõtmise materjale ja tasuta proovinumbreid.

Plekk	Vahendid	Pleki kõrvaldamine	Märkusi
Vere	<p>Leige vesi ja ja nuuskpiiritus</p> <p>Vesinikülihapend</p> <p>Päikese valgus</p> <p>Javelli vesi</p> <p>Toores kartulijahu pudr</p>	<p>Leotada plekki, hõõruda, vahetada vett.</p> <p>Vanade plekkide juures lisada vette vähe nuuskpiiritust.</p> <p>Kui jäävad eelmisest viisist kollased plekid, pesta neid tulise veega, valgeid riideid niisutada vesinikülihapendiga, värvilisi pleekida niiskelt päikesel käes.</p> <p>Valget puuvillast ja linast pleekida Javelli veega, hiljem hästi ära loputada.</p> <p>Värsked plekid paksul riidel katta külma veega valmistatud kartulijahu pudruga, vahetada aegajalt kuni plekk kaob. Lasta kuivada, kartulijahu ära harjata riidelt.</p>	<p>Ilma seebita</p> <p>Javelli vett mitte villa-sele ja siidile tarvitada, samuti mitte värvilistele riistele</p>
Šokolaadi, kaka, kohvi, tee	<p>Keev vesi</p> <p>Puu- või viinapiiritus ja nuuskpiiritus</p> <p>Päikese valgus</p> <p>Vesinikülihapend</p> <p>Javelli vesi</p>	<p>Kannu kõrgele tõstes, valada keeva vett värskele plekile.</p> <p>Plekki leotada puu- või viinapiirituse ja nuuskpiirituse segus, pesta kuuma vee ja seebiga.</p> <p>Kui jäävad jäljed, pleekida need: värvilistel riidel märjalt päikesel käes, valgelt villalt ja siidilt vesinikülihapendiga ja valgelt puuvillaselt ja linaselt Javelli veega. Javelli vesi hästi riidest välja pesta.</p>	
Muna	<p>Leige vesi</p> <p>Rasva lahustajad</p>	<p>Lasta ära kuivada, ettevaatlikult ära kaapida, Jaheda veega välja pesta, hiljem vajaduse korral ka seebi lisada või jäljed süsiniktetrakloriidiga või bensiin. kõrvaldada.</p>	<p>Mitte kuuma vett tarvitada</p>

Plekk	Vahendid	Pleki kõrvaldamine	Märkusi
Rasva, õli, koore, piima	Seep ja vesi. Magneesia või peenkriit.	Sooja vee ja seebiga pesta. Värskele plekile kuhjata kuiva magneesiat või peent kriiti, vahetada aegajalt, jätta seisma pikemaks ajaks.	
	Süsiniktetra- kloriid, ben- siin, eeter.	Pleki alla paigutada mit- mekordselt pehme riie, katsetada, et vahend ise plekki ei jäta, hõõruda samavärvi lapiga, mis kastetud mõnda kõrval- nimetatud vedelikku, jälgides et vedelikust ei jääks piirjoont.	Bensiin ja ja eeter on tuldkartvad
	Petrooleum ja seebivesi.	Hõõruda plekk petroole- umiga sisse ja pesta kuumas seebivees.	
Ratta- määrde, tõrva	Bensiin. Või ja seebi- vesi või ben- siin	Toimida samuti kui rasva- plekkide juures. Plekk mageda võiga sisse hõõruda, lasta seista, seebiveega või bensii- niga üle pesta.	
	Tärpentiin	Tärpent. leotada ja pesta.	
Keemilise pliiatsi	Puu- või viinapiiritus	Pesta plekki puu- või viina- piirituses, loputada puh- tas piirituses.	
Õlivärvi, värnitsa, saapa- määrde,	Bensiin ja tärpentiin Puupiiritus. Petooleum, oblikhape ja nuuskpiiritus Javelli vesi.	Bensiiniga hõõruda nagu rasvapekke. Vanemaid plekke leotada pikemat aega tärpentiinis, pesta bensiiini või seebiveega. Värnitsapekke hõõruda ka puupiiritusega. Saapamäärde plekke hõõ- ruda petrooleumiga, ben- siiniga, tärpentiiniga või puupiiritusega, niisu- tada, oblikhappega ja nühkida üle nuuskpiiri- tusse kastetud lapiga. Valgest puuvillastest ja linasest riidest võib jäl- jed Javelli veega välja pleekida, nagu vere- plekigi.	

Plekk	Vahendid	Pleki kõrvaldamine	Märkusi
<p>Rohu, marja, likööri ja veini.</p>	<p>Kuum vesi</p>	<p>Värskete plekile valada 3—4 jala kõrguselt tulist vett kannust, jätta päikese kätte kuivama.</p>	
	<p>Keedusool</p>	<p>Märjale plekile keedusoola riputada, vahetada kui märjaks tõmbab, pesta kuuma veega.</p>	
	<p>Piiritus, hapupiim, sidrunimahl, oblikhape, ristikeinasool, Javelli vesi, vesinikülihapiend</p>	<p>Hõõruda värsked plekke piiritusega. Jätta ligunema hapupiimasse üle öö.</p> <p>Kui plekist jäi jälg, niisutada plekki sidrunimahlaga ja jätta päikese kätte. Valgeid puuvillaseid ja linaseid riideid pleekida Javelliga, valgeid villaseid ja siide võib pleekida oblikhappe, ristikeinasoola või vesinikülihapiendiga.</p> <p>Javelli vee, oblikhappe ja ristikeinasoola peab pääle pleekimist hoolikalt riidest kõrvaldama.</p>	
<p>Hallitus</p>	<p>Päike, vesinikülihapiend, Javelli vesi.</p>	<p>Pesta seebiveega, kuivatada päikese käes. Jäljed pleekida valgelt puuvillalt ja linalt Javelli veega, valgelt siidilt ja villaselt vesinikülihapiendiga.</p>	

Plekk	Vahendid	Pleki kõrvaldamine	Märkusi
Tindi, rooste	Oblikhape ja nuuskpiiritus.	Küllastatud kuuma oblikhappe lahu tilgutada kausi kohale seotud plekile, valada tulist vett kannust pääle. Korrata seda, kuni plekk kaob. Pesta nuuskpiiritusega.	Järele proovida, et värvile ei mõju. Märk.
	Ristikheinasool.	Noaotsatäis ristikkeinasoola lahustada supilusikas vees, ajada keemiseni, tilgutada plekile, korrata, pesta hästi.	
	Sidrunimahl, päike ja Javelli vesi.	Plekk niisutada sidrunimahlaga ja jätta pleki- ma päikese kätte, niisutada kuni kaob.	
		Valgel puuvillasel ja lina- sel mõjuda Javelli veega nagu verepleki juures.	
	Hapu piim.	Kõik need vahendid mõjuvad värvile. Värvilisi esemeid võib leotada pikemat aega hapus piimas.	

Need on lihtsamaid ja hädaohutumaid plekkide kõrvaldamise viise ja vahendeid.

Nimetatud vahenditest on vajalikumaid ja võiksid kodus tagavaraks olla järgmised: nuuskpiiritus, magneesia, bensiin, tärpentiin, süsiniktetrakloriid, oblikhape, ristikkeinasool. Javelli vesi ja vesinikülhapend, mida saab osta rohukauplustest. Need ained tulevad hoida hästi suletult varjulises, jahedas kohas. Oblikhapet on julgem lahuna alles hoida, 1 spl tassi vee kohta, märkides pudelile, et see on mürk.

Javelli vett (hääldada Žavel), mida ka Labaraque'i (Labarraki) ehk Javelli lahuks kutsutakse, valmistatakse pleeklubjast järgmiselt:

$\frac{1}{4}$ naela pleeklubja (kloorlubi) lahustada pooles liitris vees, teises nõus lahustada $\frac{1}{2}$ naela pesusoodat ühes liitris vees. Kui mõlemad ained täitsa lahunud, siis lahud kokku valada, segi segada ja umbes üheks tunniks seisma jätta. Siis pääle tulnud vedelik läbi puuvillase lapi kurnata. Saadud selge lahu hoitakse alal hästi suletult klaaspudelis jahedas varjulises kohas. Tarvitamiseks lahjendatakse seda lahu kuni kümne korda, see on, igale osale lisatakse kuni üheksa osa vett. Nimeetatud Javelli veega on ka hää puuvillast ja linast riiet pleekida.

Juhatusi tähtsamateks kodusteks puhastus- ja korrashoiutöödeks.

Helene Wunderlich.

Põrandad.

Värvimata puupõrandad pesta sooja vee ja seebiga, hõõrudes harjaga pikkupidi kiudu. Loputada ja kuivatada lapiga. Läike andmiseks üle hõõruda läbiaetud piimaga.

Värvitud ja linoleum-põrandad pesta sooja vee ja lapiga. Seepi mitte tarvitada — teeb värvi tuhmiks. Läike andmiseks üle hõõruda läbiaetud piima, masinaõli või petrooleumiga või vahatada.

Tsement-põrandad pesta harja abil sooja seebiveega või liiva ja veega. Loputada ja kuivatada lapiga.

Kiviparkett-põrandad pesta harja abil sooja seebiveega. Loputada ning kuivatada lapiga. Kui põrand väga must, siis lisada veele vähe soolhapet. Üle hõõruda petrooleumi või masinaõliga.

Parkett-põrandalt iga päev tolmu pühkida ja üle hõõruda poonimise harjaga. Kord nädalas niiske lapiga üle pühkida. Kord kuus vahatada. Kord aastas raualaastudega hõõruda, vahatada ja harjata.

Uksed ja aknaraamid.

Pesta lapi või pehme harja abil sooja seebiveega. 1 lt pesuveele võib lisada 1 spl salmiaaku (nuuskpiiritust). Loputada ja

kuivatada lapiga. Akende pesemiseks mitte liiga palju vett tarvitada, sest aknakitt veega läbiletatult teeb klaasid tuhmiks ja aknaraamid mädanevad kiiremini.

Klaas.

Aknaklaasid nõrga äädikavee ja lapiga hõõruda, teise lapiga kuivatada ja ajalehepaberiga üle hõõruda. Kärbsenemustust saab eemaldada ka salmiaaguga ja õlivärviplekke tärpentiiniga või niiske kriidiga. Tuhmid klaasid saavad selgemaks, kui nad enne pesemist sisse hõõruda linaõli või terpentiiniga.

Peegliklaasi puhastamisel lisada veele äädika asemel piiritust.

Pudelite ja teiste kitsakaelaga nõude pesemiseks tarvitada äädikat, munakoori, jämedat soola või väikesi toore kartuli tükke. Nimetatud ained segada veega, valada pudelisse ja loksutada tugevasti. Ilusa läike saamiseks loputada klaas- ja kristallillevaase sineveega.

Mööbel.

Peitsitud mööbel pühkida üle niiske lapiga, kuivatada ja vahatada. Vaha: sulatada 1 osa vaha, lisada 2 osa tärpentiini, kokku segada. Segu hõõruda lapiga vähehaaval puusse, villase lapiga hõõruda läikima.

Lakeeritud mööbel kergelt üle pühkida kliivette kastetud ja hästi kuivaks väänatud lapiga ja mööblilakiga kord õrnalt üle tõmmata.

Poleeritud mööbli puhastamiseks võtta 1 osa punast veini ja 1 osa söögiõli. Segu hõõrutakse lapiga puule, poleeritakse villase või nahklapiga üle.

Nahkmööbel puhastatakse tärpentiiniga, kuivatatakse, määratakse munavalgega üle ja hõõrutakse villase lapiga läikima.

Korvmööbel pestakse leige seebivee ja harjaga, loputatakse ja kuivatatakse päikese käes õhurikkas kohas.

Puunõud.

Puunõud tehakse märjaks ja hõõrutakse peenesse liivasse kastetud õletuusti või juureharjaga üle, loputatakse külma veega ja kuivatatakse päikese käes õhurikkas kohas. Kuumuses kuivatamine muudab puu halliks ja tõmbab kõveraks. Pesemiseks mitte kunagi soodavett tarvitada, see teeb puu tuhmiks. Ka seebiveega pole soovitatav puunõusid pesta, sest seep võib anda otsekohe tarvitades toitainetele maitset.

Lõhna ja maitse kaotamiseks puunõudest (heeringatünni jne.) hautatakse neid kadakatega. Nõu täidetakse kadakaokstega, valatakse kuum vesi pääle, kaetakse kaanega või riietega ja lastakse haududa, kuni vesi jahtunud. Hautamiseks võib tarvitada ka kuuma lubjavett. 1 pangi kuuma vette segatakse 1 lt lupja ja valatakse anumasse. Lastakse mõni aeg seista, pestakse ja loputatakse.

Metall-köögiriistad ja sööginõud.

Rauast pajad ja pannid keeta soodavees, pesta sooja vee ja liivaga. Rooste ärahoidmiseks määrada rasvaga.

Koogiplaadid pesta harvemini, et rasva mitte kõrvaldada. Igakordse tarvitamise järele hõõruda jämeda soola ja paberiga.

Noad ja kahvlid puhastada korgi abil puhastamise pulbri „Mergel“iga või mergelpulgaga.

Pliidiraudad pesta seebivee ja liivaga, üle hõõruda grafiidi ja seebivee seguga. Harjaga läikima hõõruda.

Triikraudad hõõruda pimsskiviga, pesta soodaveega, määrada vahaga ja hõõruda villase lapi või nahaga tugevasti üle.

Tinutatud vormid hõõruda peene liiva, „Blitz-blank“i või „Sõberi“ ja äädika või nuuskiirituse seguga, pesta veega, loputada ja kuivatada. Läike andmiseks hõõruda üle kuiva magneesiumiga.

Tsinkvannid, ämbrid, lauad pesta sooja seebivee ja liiva või tärpentiini ja telliskivi pulbri seguga.

Alumiiniumnõud pesta seebivee ja peene liivaga. Võib tarvitada ka alumiiniumseepi. Hapu kapsaste, õunakoorte ja teiste hapude toitainete vedelikud mõjuvad puhastavalt. Tuhka mitte tarvitada — teeb nõu tuhmiks.

Hõbedad, nikli ja alpaka puhastamiseks määratakse hõbedaseep niiskele lapile, ese hõõrutakse sellega üle, pestakse soojas vees, kuivatatakse ja poleeritakse nahaga. Puhastamiseks võib tarvitada ka kartulivett. Seks riivatakse kartulid, pannakse vette; saadud vee ja lapiga pestakse ese. Tublisti määratud esemete puhastamisel, näit. munaplekkidega lusikad, lisatakse 2 lt vee kohta 1 spl salmiaaku. Hõbedat ja alpakat võib puhastada ka kriidi- või magneesiumi- ja vähese vee seguga, loputada kuumas vees ja kohe kuivatada.

Kuldeseemed puhastatakse sooja seebivee ja harjaga, kuivatatakse ja poleeritakse nahatükiga üle. Puhastamiseks võib tarvitada ka hõbedaseepi.

Harjad ja pintslid.

Põranda- ja saapaharjad kammitakse vana kamiga läbi, leotatakse soodavees, nii et puosa veest väljas oleks, ja pestakse sooja seebiveega. Kuivatatakse ülesriputatult õhurikkas kohas.

Pää- ja riideharjad pestakse leiges vees, kuhu lisatud 1 lt kohta 1 spl salmiaaku. Loputatakse külma veega ja kuivatatakse ühele servale keeratult. Võib puhastada ka kuivalt kuumade kliidega sissehõõrudes ja vastu paberit hõõrudes.

Hambaharju pestakse sooja soodaveega, loputatakse ja kuivatatakse.

Kammid ja käsnad.

Kammid puhastatakse puuvilla või pehme harjaga. Vahetevahel võib pesta leige seebivee või salmiaaguveega ($\frac{1}{2}$ lt vee

kohta 1 spl salmiaaku), loputada ja kuivatada. Mitte kauaks vette ligunema jätta.

Käsnad pääle igakordset tarvitamist pesta kuuma veega, loputada, kuivaks väänata ja õhurikkas kohas ülesriputatult kuivatada.

Vai bad.

Linaseid ja takuseid vaipu võib lihtsalt pesta. Kui nad annavad värvi, siis lisada veele äädikat või soola.

Villased vaibad hästi läbi kloppida, pesta seebijuurevee ja harjaga. Seebijuurtele valatakse sooja vett ja lastakse liguneda; selle vee ja harjaga pestakse vaipu.

Plüüš-vaibad tulevad tolmust kloppida pahemalt poolt, põrandale laotada ja märgade teelehtedega või hapukapsastega vähehaaval läbi hõõruda, puhtaks kloppida ja harjata. Talvel kloppida lume pääl, keerates karvapoole alla.

Nahkvaibad (valged) läbi hõõruda kuuma kartulijahuga, kammida ja kloppida. Tumedaid nahku hõõruda sooja saepuruga, kammida ja kloppida.

Jalanõud.

Märjad või porised jalanõud otsekohe pääle tarvitamist puhastada ja liistule tõmmata või ajalehepaberit täis topida ning seisma jätta. Poolkuivanult sisse määrada rasvarikka määrdega. Kuumas kohas ei või kuivatada — teeb naha hapraks. Taldu määrada vastupidavuse saavutamiseks riitsinusõliga.

Must või pruun nahk pääle puhastamist viksida ja vähe aja pärast läikima hõõruda.

Hele nahk tolmust puhastada ja vastavat värvi kreemiga määrada. Vahetevahel puhastada piima ja tärpentiiniga (3 osa piima ja 1 osa tärpentiini). Teise värvi saamiseks tarvitada kingavärvi.

Lakknahk puhastada valge lakk-kinga kreemiga. Vanemaid kingi võib määrada vaseliiniga; läike andmiseks hõõruda toore sibulaga.

Riidekingi (heledaid) pesta leige vee, seebi ja harjaga, kuivatada. Kingakappe mitte liiga märjaks teha.

Lambid.

Kuppel leige seebiveega pesta, külma veega loputada, kuivatada. Maalitud kuplite juures seepi mitte tarvitada.

Lambiklaas pesta soodaveega, loputada ja kuivatada. Iga päev puhastada lambiharjaga.

Lambipää pesta sooda- või salmiaaguvees ja puhastada materjalile kohase puhastusvahendiga. Tahil ülemine põlenud osa lõigata kääridega tasaseks.

Petrooleumihoidja täita kliidega, pulga ümber mähitud lapiga sees keerutada kuni kliid petrooleumi enesesse imenud, siis loputada sooja veega.

Elamusöödikute tõrje.

Lilli Lepik.

Söödiku nimetus	Tõrjevahendid	Tõrjeviis
Kärbsed	<p>Puhtus.</p> <p>Tuuletõmbus.</p> <p>Võrkaknad.</p>	<p>Eemaldada elamu ümbrusest sõnnik, jäänused, seisev vesi jne. Solk hoida kinnise kaane all. Toiduained kinni katta.</p> <p>Aknad, ukсед korruga avada, et sünniks tuuletõmbus, mis ei meeldi kärbestele.</p> <p>Et kärbsed ei pääseks tuppa avatud akende kaudu, asetada igas toas suveks üks aknaraam teisega, millel klaasi asemel traatvõrk või marli. Juhuslikult sissetunginud kärbsed hävitada ettevaatlikult „kärbsepsiitsaga“.</p>
Kirbud	<p>Liimpaber „Aerixon“.</p> <p>„Flit“ ja „Shell-Tox“ — müügil rohukauplustes ja seemnevilja-ühisustes.</p> <p>Puhtus.</p> <p>Roheline seep.</p> <p>Mõrupuu-vedelik.</p>	<p>Riputada laealla, kus kärbsed rohkem lendamas.</p> <p>Vedelikku pritsida ruumi, sulgeda pooleks tunniks aknad ja ukсед; uimastunud kärbsed pühkida kokku ja hävitada.</p> <p>Tolmused, pragulised põrandad on kirpudele soodsa arenemiskohaks, seepärast need kõrvaldada kittimise, pahkeldamise ja värvimise abil. Sagedane voodi- ja ihupesu vahetamine ning voodiriiete tuulutamine õhu ja päikese käes takistab nende seginemist.</p> <p>Hävitavalt mõjub rohke roheliseseebiveega põrandate pesemine.</p> <p>Loputusvee hulka on soovitatav lisada mõrupuu-vedelikku.</p> <p>Koerad ja kassid elamus on suuremaid kirpude levitajaid.</p>

Lutikad

Puhtus.

Keev-vesi.

„Flit“.

„Certan“ (müügil seemnevilja-ühisustes).

Prussakad . . .

Booraksisegu:

1 osa booraksit segatakse
3. osa vedela hernepudru
või kakaojahu hulka.

Pürokseliin — miinikivi —
kollane kriidisarnane aine,
müügil rohukauplustes.

Täid

Lüsoolilahus 5%.

„Cuprex“ — vedelik,
müügil rohukauplustes.

„Sabadilli“ piiritus ehk
äädikas.

Koid

Petrooleum.

Kaitsekotid, kleebitud pa-
berist või õmmeldud lina-
sest riidest.

Voodite ja seinte hoolikas ning järjekindel puhastamine.

Uhtuda voodid keeva veega, kui voodite viimistelu seda lubab.

Pritsida lutikate asukohtadele. Ei riku ka mööbli-riiet ega seina viimistelu.

Määrida pintsliga lutikate asukohtadele ja pritsida pragudesse. Võib tarvitada ka tumedamal mööbliriidel.

Segu asetada prussakate elukoha lähedusse. Vesi ja teised vedelikud sel korral eemaldada või kinni katta.

Kiviga kriipsutatakse jooned prussakate asukohtade lähedusse. Hädaohtlik lastele!

Piserdatakse pritsi abil prussakate asukohtadesse.

Päänahk ja juuksed niisutada 15 min. enne pesemist Cuprexiga. Hädaohtlik silmadele.

Tarvitamine sarnane Cuprexile. Pääle niisutamist soovitav pää rätiga kinni köita.

Pääle hoolikat pesemist ja loputamist sugeda juukseid niiskelt tiheda kammiga, sest niiskelt juukselt tulevad tingud ehk saargad kergesti lahti.

Juhul, kui päänahk katkine, ei ole soovitav tarvitada Cuprexit ega Sabadilli.

Juuksed ja päänahk hõõruda mõni tund enne pesemist petrooleumiga. Ettevaatust tulega!

Üliriided ja villased kleidid kevadel puhastada plekkidest, kloppida, harjata ja tuulutada õhu ning päikese käes ja asetada kotti. Kott kindlalt sulgeda ja riputada panipaika.

Söödiku nimetus	Tõrjevahendid	Tõrjeviis
	Ajalehepaber.	Nahad, vaibad ja väiksemad esemed samuti puhastada, tuulutada, mässida ajalehepaberisse ja pakkida kastidesse. Loetletud ained hoiavad oma kange lõhna tõttu koi- liblikaid riistest eemal. Kamperi, gloobooli ja naftaliini on soovitatav asetada väikestes paberikotikestes riiete vahele või taskutesse. „Flit“ surmab koi- liblikaid ja mõjub ka kange lõhnaga. Villa, karusnahku ja sulgi imbutada 20—40 minutid 1—2,5% Eulaani lahus. Ei riku kiudu. Töö ja aja kokku- hoiuks võib seda lisada värvimislahusse. Väljapääsu avaused sulgeda savi või kitiga.
Sipelgad . . .	Kamper, Globool, Naftaliin, tubakalehed, koirohi (taim, kasvab meil metsikult). „Flit“. „Eulaan“ — valge pulber. Üksikmüügil veel ei ole. Käikude kinni savitamine või kittimine. Püümis. Tinaarsenaat, Cloraalhüdraat.	Kõrge, kitsa nõu põhja pannakse vähe mett, siirupit või keedist, mis sipelgaid juurde meelitab, kust nad siis hävitatakse vett päale valades. 1 g tinaarsenaati või 3 g cloraalhüdraati segatakse 120 g mee või siirupiga, asetatakse käikude lähedusse. Mõjub pikkamööda kuid põhjalikult.
Hiired ja rotid	Merisibula preparaat: 500 g värsket merisibulat, 450 g praetud rasva, 25 g mörudaid mandleid, 25 sm ³ piima. Baariumkarbonaat (pulbrina müügil rohukauplus). Fosforivõi: 4 g kollast fosforit, 40 sm ³ kuuma vett, 40 sm ³ päevalilleõli või margariini, 100 g nisujahu. Lõksud.	Merisibul peenendatakse ja segatakse muude ainete hulka, segu määratakse leivale ja asetatakse söödaks rottidele. Inimestele ja loomadele kahjutu! Pulber segatakse nelja osa hiirtele ja rottidele meeldiva toiduga ja asetatakse neile söödaks. Fosfor lahustatakse kuumas vees, lisatakse juurde õli ja nisujahu. Saadud puder määratakse saiale või lihale ja asetatakse söödaks hiirtele või rottidele. Inimestele ja loomadele kahjulik!

Naiskutsekoolid.

Kooli nimetus	Asukoht ja aadress	Vastuvõtmise tingim.	Õppeaja kestvus	Märkusi
1. Tallinna linna naiskutsekool	Tallinn Tui t. 12	Algkooli eelharid.		
rõivaõmblemise-tikanduse,			3 a.	
pesuõmblemise-tikanduse,			3 "	
kangakudumise-värvimise,			3 "	
kodumajapidamise-aianduse,			2 "	
kübara- ja lillevalmistam. osakonnad			1 "	
		"		
2. Tartu Naistingu käsitöökool	Tartu Kaluri t. 12			
rõivaõmblemise,			3 "	
pesuõmblemise,			3 "	
kangakudumise,			3 "	
naiskäsitöö-kodusisustuse,			2 "	
nahatöö - raamatuköitmise,			3 "	
keraamika - portselaanmaalimise osakonnad			3 "	
3. Tartu Naisseltsi majapidamiskool	Tartu Lutsu t. 14	"		
kodumajapidamine,			2 "	
kangakudumise kursused			2 $\frac{1}{2}$ k.—1a.	
4. Narva linna naiskutsekool	Narva Moonaladu t. 2			
riide- ja pesuõmblem.,		"	3 "	
kudumise-majapidam.,			3 "	
kodumajapidam. osakonnad			2 "	
5. Rakverê linna naiskutsekool	Rakvere Tööstuse t. 12			
õmblemise osakond		"	3 "	

Kooli nimetus	Asukoht ja aadress	Vastuvõtmise tingim.	Õppeaja kestvus	Märkusi
6. Võru Naisseltsi „Võruhõimu“ eranaiskutsekool õmblemise ja kodumajapidam. osak.	Võru Kreutzvaldi t. 15	Algkooli eelharid.	3 a. 2 ”	Õppetöö kõigis kodumajanduskoolides kestab 42 õppenädalat. Õpetus, korter, küte ja valgustus prii; ülespidamismaks 17—18 kr. kuus; Kehtna kõrgemas K. K. 20 kr. kuus.
7. Pärnu linna naiskutsekool õmblemise osakond	Pärnu Rüütli t. 40	”	3 ”	
8. Viljandi linna naiskutsekool õmblemise osakond	Viljandi Jakobsoni t. 25-a	”	3 ”	
9. Valga linna naiskutsekool õmblemise ja kangakudumise osak.	Valga Poska t. 23	”	3 ” 2 ”	
10. R. Reite eranaiskutsekool õmblemise osakond	Tallinn Narva mnt. 63	”	3 ”	
11. Kehtna kõrgem kodumajanduskool kodumajapidamise, kodukäsitöö-kangakudumise ja aiand. osakondadega; Eriklass keskkooli lõpetanuile; Perenaiste talve- ja suvekoolid	Keava Harjumaal	Keskkooli eelharid., eelprakt., arsti tunnistus, vanad. vähehemalt 20 a.	2 ” 2 ” 2 ”	
		Keskkooli eelharid.	1 ”	
		Algkooli eelharid.	5 kuud	
12. Saku kodumajanduskool	Saku Harjumaal	”	1 a	
13. Vasula ”	Tartu Vasula	”	”	
14. Antsla ”	Antsla Võrumaal	”	”	
15. Mõdriku ”	Rakvere Virumaal	”	”	
16. Orgita ”	Märjamaa Läänemaal	”	”	
17. Säreveere ”	Türi	”	”	
18. Karja ”	Järvamaal Kuresaare Saaremaal	”	”	

Naisorganisatsioonide keskkoonidised.

1. Eesti Naisliit — Tallinn, S. Karja t. 10.
2. Kodukaitse — Tallinn, Kaarli t. 8.
3. Eesti Maanaiste Keskselts — Tallinn, Pikk t. 40.
4. Naiste Karskusliit — Tartu, Jakobi t. 12.
5. Kristlik Noorte Naiste Ühing — Tallinn, Lai t. 5, Tartu, Suurturg 8; Pärnu, Vabadusväli 2.
6. Eesti Akadeemiliste Naiste Ühing — Tartu, Aia t. 19.
7. Üleriiklik Lastehoolekande Keskkorraldus — Tallinn, Vabaduse p. 4.
8. Saksa Naisliit — Tallinn, Väike Roosikrantsi 10.
9. Vene Naisliit — Tallinn, Raua t. 33.
10. Eesti Õdede Ühing — Tallinn, Varblase t. 6.
11. E. Punase Risti Õdede Osakond — Tallinn, Niguliste t. 12.

Elsa Veser-Dutti

1000 nõuannet perenaisele

Teise täiendatud trüki järgi koostanud EHA KIGASTE.

144 lk. Hind br. 2 kr. 90 s., iluköites 3 kr. 90 s.

Perenaistel on mitu tuhat pisiasja, mis teevad igapäevases majapidamises tõsist muret. Nüüd on aga nendest mitmest tuhandest murest vähemalt üks tuhat kõige sagedamini esinevat kõrvaldatud ülalmainitud raamatu abil. Seepärast peaks see tähtis abiline ja nõuandja igal perenaisel alati käepärast olema.

Therese Witismann

Köögi käsiraamat

276 lk., 22 pilti. Hind 2 kr. 80 s., iluköites 3 kr. 80 s.

SISU: Üldosa. Toortoidud ja salatid. Supid ja leemed. Kastmed. Lihatoitud. Kalaliha-toitud. Külmad toitud. Mitmesugused segatoitud. Magusad toitud. Kõpsetamine. Joogid. Rinnalapse toit.

Eesti talupoja toit pole kehv ja üksluine mitte toidumaterjali puuduse pärast, vaid peamiseks põhjuseks on toiduvalmistamise oskuse puudus. Autor on koostanud oma raamatu just talu- ja alevielanikkude kohaselt ning seepärast peaks see huvitama eeskätt kõiki perenaisi maal kui ka alevis. Linnagi perenaised võivad seda käsiraamatut heade tagajärgedega kasutada.

K.ü. „Loodus“, Tartus.

Posti- ja telegraafi tariifid.

	Sisemalises Lätiga ja Leeduga vahetuses	Soomega vahetuses	Teiste välismaadega vahetuses
	senti	senti	senti
I. Post.			
Posti saadetiste eest võetakse maksu järgmiste määrade järele:			
1. Kirjad — kuni 20 g raskusega . . .	10	} 15	20
" 21—40 g "	15		32
iga järgmise 20 g või selle osa päält	5	5	12
2. Postkaardid — harilikud	5	10	12
" vastusega	10	20	24
3. Tähtsaadetised — pääle saatemaksu tähitusmaks iga saadetise eest	10	15	20
4. Postpakid:		Välismaalises vahetuses	
a. saatemaks — kuni 1 kg raskusega	50	} Postivalitsuse eritariifi järele	
" 1—5 kg "	100		
iga järgneva 5 kg või selle osa päält	100		
b. tähitusmaks iga sisem. paki eest	10		
c. kinnitusmaks 1) iga 100 kr. või selle osa päält	20		
2) iga 300 kuldfraangi või s. o. p.	—		40
d. saatelismaks välismaalise väärt-paki eest, välja arvatud pakid Lätisse Leedusse	—		40
5. Rahakaardid:			
a. alusmaks iga saadetise eest	10		20
b. proportsionaalne taks iga 10 kr. või selle osa eest			
1) Kõigil juhustel pääle 2) all ettenähtute	5		5
2) Suur-Britanniasse ja tema vahetalitusel muudesse maadesse saatmisel ja Nõukogude Venemaale	—		10
II. Telegraaf.			
1. Lihttelegrammid iga sõna päält alammäär telegrammi eest	5	Kahekordne maks.	Eritariif iga riigi jaoks
2. Öösel (kella 23—6ni), pühapäevil ja riiklikel puhadel sisemaal ning Lätisse ja Leedusse saatmisel	40		
3. Kiirtelegrammid igal ajal		Kahekordne maks	

Mõõtude vahekorrad.

Raskuse mõõdud:

- 1 kilogramm (kg) = 1000 grammi (g) = 2,44 naela.
- 1 gramm = 0,23 solotnikut.
- 1 tonn = 61 puuda = 1000,5 kilogrammi.
- 1 kaal = 10 puuda = 163,8 kilogrammi.
- 1 puud = 2 leisikut = 40 naela = 16,4 kilogrammi.
- 1 nael = 409,5 grammi.

Mahu mõõdud:

- 1 liiter (lt) = 10 detsiliitrit (dl) = 100 sentiliitrit (sl) = 0,8 toopi = 0,3 karnitsat.
- 1 hektoliiter = 100 liitrit.
- 1 pang = 10 toopi = 12,3 liitrit.
- 1 toop = 1,2 liitrit.
- 1 Riia tünder = 2 Riia vakka = 12 külimittu = 108 tp = 132,8lt.
- 1 Riia vakk = 6 külimittu = 54 toopi = 66,4 liitrit.
- 1 Tallinna vakk = 3 külimittu = 6 matti = 36 toopi = 44,3 lt.
- 1 karnits = 2,66 toopi = 3,28 liitrit.

Pikkuse mõõdud:

- 1 kilomeeter (km) = 1000 meetrit (m) = 468,7 sülda = 0,9 versta.
- 1 meeter = 10 detsimeetrit (dm) = 100 sentimeetrit (sm) = 0,45 sülda = 1,4 arsinat = 3,3 jalga.
- 1 sentimeeter = 10 millimeetrit (mm) = 0,4 tolli.
- 1 verst = 1066,7 meetrit = 1,06 kilomeetrit.
- 1 süld = 2,13 meetrit.
- 1 arsin = 71 sentimeetrit.
- 1 küünar = 53 sentimeetrit.
- 1 jalg = 30 sentimeetrit.
- 1 versok = 4,4 sentimeetrit.
- 1 toll = 2,5 sentimeetrit.

Pinna mõõdud:

- 1 ruutmeeter = 10,76 ruutjalga = 0,22 ruutsülda = 1,97 ruutars.
- 1 ruutsüld = 4,55 ruutmeetr.
- 1 ruutarsin = 0,5 ruutmeetr.
- 1 ruutjalg = 0,09 ruutmeetr.
- 1 hektaar = 10 000 ruutmeetr = 100 aari = 0,91 tiinu = 2,69 Riia vakamaad.
- 1 aar = 100 ruutmeetr = 21,9 ruutsülda = 0,02 R. vakamaad.
- 1 tiin = 2400 ruutsülda = 1,09 hektaari.
- 1 Riia vakamaa = 816 ruutsülda = 0,37 hektaari = 2,04 Tallinna vakamaad.
- 1 Tallinna vakamaa = 400 ruutsülda = 1820,8 ruutmeetr.

Pesu ja nõude loetelu

Asja nimetus	Arv	M ä r k u s i
Meestepesu:		
päevasärgid		
öösärgid		
triiksärgid		
aluspüksid		
sokid		
taskurätid		
.....		
.....		
Naistepesu:		
särgid		
püksid		
öösärgid		
rinnahoidjad		
põlled		
sukad		
taskurätid		
.....		
.....		
Voodipesu:		
linad		
padjapöörid		
.....		
.....		

Asja nimetus	Arv	M ä r k u s i
Lauapesu: laudlinad suurätid		
Käterätid:		
Sööginõud: supitaldrikud praetaldrikud eelsöögi taldr. leivataldrikud teetassid magus söögi; <i>Teelõhikud</i>		<i>supitaldrikud</i> häälise kannid, laste kannud mae vaagnad, salati kannid, klaas kannid, klaaskannid kivi kannud.
liuad		
supilusikad teelusikad kohvilusikad kulbid noad-kahvlid		

Toitainete ja hoidiste tagavarad, mis muretsetud pikemaajaliseks tarvitamiseks.

Kuupäev	Muretsetud ained			S a a d u s e d				Märkusi
	nimetus	hulk	väärtus kr	nimetus	hoiunõude		hind	
					arv	maht		

Märkmeid.

Märksõnad

Kandjad	Sõjaväe	Kaitse	Poliitiline	Teadus	Kultuur	Kasvatamine	Tööstus	Tehnika	Majandus	Muud

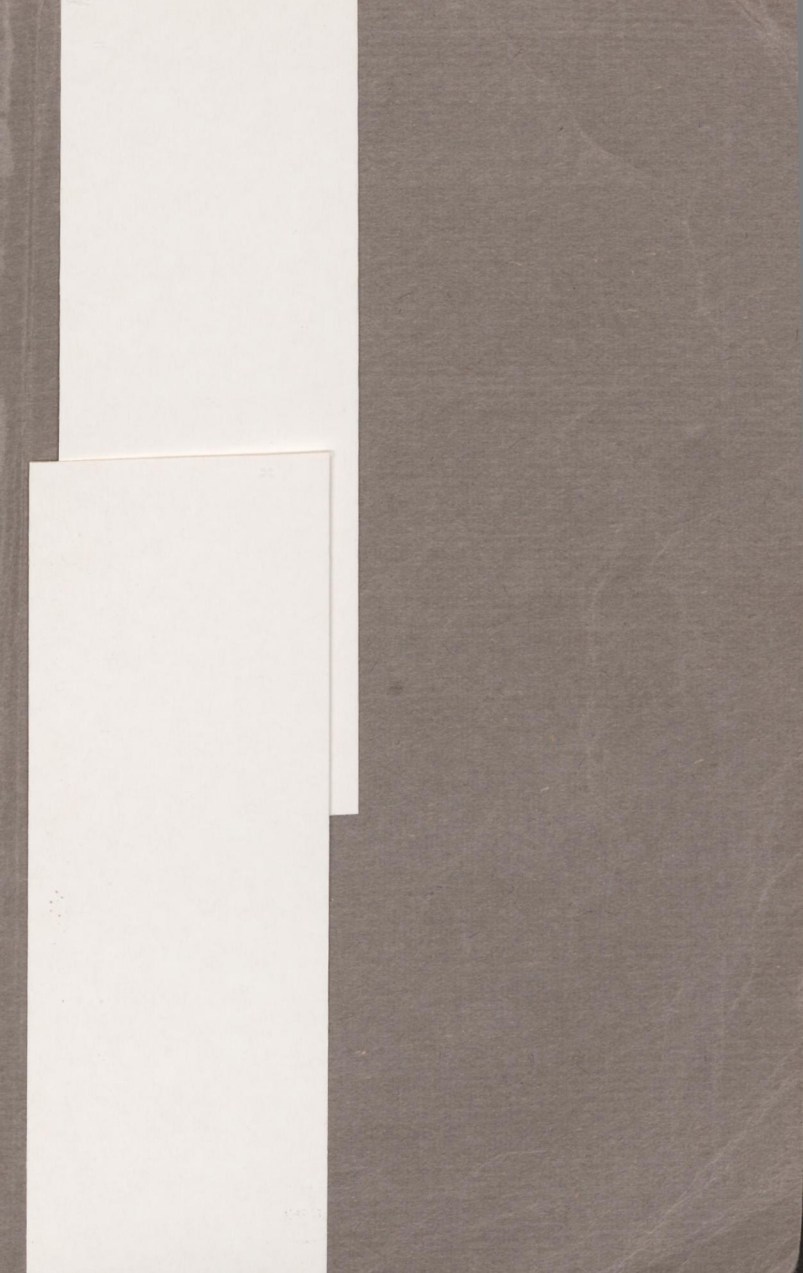
22

22

22

EESTI
RAHVUSRAAMATUKOGU
AR

1-00-01388

40.-

Kas tunnete juba „Talupere

Tellimisi võta
kõik postia

„Taluperenaine“ ilmub iga kuu
Kr. 3.60 aastas, Kr. 2.— poolaas

Nõudke hinnata p

Toimetus ja talitus Tartus,
nurgal. Sissekäik Peeter

Eesti Maanaiste Kesl

Raamat igale p

**„Liha alalhoid, ka
ja vorstide**

Hind 20 s

Tellida: E. M. Keskselts, Talli

Raha ettesaatmise
raamat tasuta

EESTI RAHVUSRAAMATUKOGU

AR1-00-01388